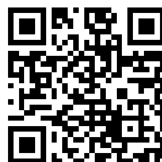
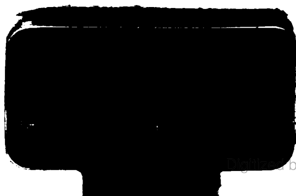

GUSTAV E. STECHERT
766 Broadway
NEW-YORK.

ROMANCER CATALÁ

ROMANCER CATALÁ

HISTÓRICH, TRADICIONAL Y DE COSTUMS

per

FRANCESCH UBACH Y VINYETA

MESTRE EN GAY SABER

BARCELONA

ESTAMPA DE LA RENAIXENSA
18, Portaferrissa, 18
1877

A LA BONA MEMORIA

D' EN

FELIP PIROZZINI Y MARTÍ

VIU, TE VAIG PROMETRE LA DEDICATORIA D' AQUEST LLIBRE: AVUY CUMPLEIXO MA PARAULA PER PROVARTE QUE LA MORT NO HA TRENCAT LO LLAS DE L' AMISTAT NOSTRA.

FRANCESCH.

INTRODUCCIÓ

Si *fos l' autor d' aquest llibre alguna cosa més que un mitjá poeta, y reunís al carinyós afecte que sent per la historia pátria y sa restaurada literatura, altres qualitats que coneix sols per la falta que sent d' ellas, permetre's podría en aquest punt esposar quinas son las vicissituts que ha sufertas lo romanso en la nostra literatura, avans y després de la restauració dels Jochs Florals, y mostrar que no es tan jove com alguns lo suposan al volerlo presentar com una novella branca del romancer castellá, ni tampoch tan faltat de valiosos mèrits per esser digne del respecte que li escatiman los que sols l' han sabut reconeixer en la vulgaritat de sa decadencia, deixant oblidadas, encara que pocas, algunas composicions que, ja per delicadesa de sentiment ó energía d' espressió, ja per la grá-*

fica pintura de aconteixements y de usansas de la terra, per la concisió, per l' esperit y fins per la forma, son prou y més que suficients á provar que la literatura catalana posseheix també un romancer propi d' ella, si no tan complert com de desitjar fora, tampoch tal vegada tan reduhit com pot ferlo semblar la circunstancia de que encara no s' hajan pogut veure jnntas y ordenadas en un aplech, totas las produccions d' aquest gènero que per las provincias hont es parlada la nostra llengua viuhen escampadas, guarintse en sa vellesa del congelador fret del indiferentisme, prop la flama vivificadora del ascon de la tradició.

Per altra part ¿què podriam dir nosaltres del romancer catalá com no repetissem lo que d' ell nos te dit en son Romancerillo, *en Manel Milá, ni què podriam citar que no 's puga veure en las* Cansons de la Terra *d' en Briz ó en lo* Cançoner *de n' Aguiló? Mentres se van portant á cap per aquells que saben y poden los traballs que indefectiblement han de precedir á la ordenació del nostre Romancer General, prou fem nosaltres, ja que per més no tenim forsas, y encara gracias si sabem lograrho, en despertar y moure l' atenció del públich envers aquest gènero de la nostra literatura, lo qual certament necessita alguna cosa més que 'ls carinyosos desvetllaments d' un sol* romansayre, *si al anar restaurantse ab la literatura que li es mare, ha de atresorar aquellas qualitats sense las quals no*

trauria may los rasgos fisonómichs que han de distingirlo dels séus germans d' altras literaturas, y que 'l poden fer tan simpátich y apreciable al poble de quin amor te d' ampararse, si no es que de viu en viu se l' enterre á la fossa del oblit.

Als que conegan una mica los més antichs romansos que en catalá s' han escrit, y lo que del romancer castellá han dit en Duran, l' Ochoa, Quintana y Martinez de la Rosa, no 'ls será tal volta difícil trovar la procedencia del nostre y las vicisituts que ha passadas, las quals se pot ben dir son las mateixas que ha sufert la nostra llengua que vingué á caure precipitada per la pendent de sa decadencia quan Lope de Vega, Calderon y Góngora escribian sos millors romansos, portantlos á la escena y fentlos aplaudir en las salas de la cort. Fins la mateixa opinió de Conde que reclama per la literatura dels árabes la paternitat del romanso, es tan admisible, si admisible es, per lo romanso castellá com per lo nostre, ja que las relacions d' aquells dominadors foren iguals ab las dos nacions que acabaren ab lo regne de Granada y encara tal volta majors ab los pobles marítims de la corona d' Aragó, per rahó del gran comers que ab aquells per llarchs sigles sostingueren; y si be es veritat que no deixaren d' empeltarse en la nostra civilisació las influencias del Nort y del Mîg-dia, no anularen per axó las de la civilisació dels árabes, y á Valencia y Mallorca menos

que á Catalunya; com ho provan algunas costums del nostre poble y no pocas paraulas de la nostra llengua avuy dia vivas encara.

No tampoch perquè en molts dels nostres antichs romansos s' hi vejan reminissencias de produccions populars estrangeras, se 'ls crega de importació forana y se 'ls vulla fer adoptius sent com son verament fills de la nostra literatura. La naturalesa del lloch que habita influeix, y no poch, en la manera de sentir del home y en las costums que en son modo de viure adopta, y com per sort especial ab tot y ser xica, geográficament parlant, te Catalunya palmerars, vinyedas y moreras al un estrem, y al altre congestas abetars y neus eternas, d' aquí que en sa poesía popular, y per tant en sos romansos, se pugan trovar rasgos que tot y ser ben fills de la terra, tingan alguna semblansa ab altres de las duas populars corrents que indefectiblement tingué de esperimentar en sas relacions ab los estats vehins. Axó no obstant, la importancia del pensament, la energía y la concisió avaloran los nostres romansos molt més sovint que no la exajerada galantería, la llabia y la intenció picaresca ¿Será tal vegada perquè de la Catalunya n' hi há més part que convida á sentir que no á gosar?

Apuntada, encara que molt per en l' ayre, la opinió que tenim respecte al orígen dels nostres romansos, fora molt del cas dir també quatre paraulas sobre la forma y carácter dels ma-

teixos; mes, com presentam una colecció original nostra y no un aplech de diversos autors, podria molt ben aconteixer que prediquessem lo que á continuació resultás no sabem practicar, y aixis ho deixarèm per qui ab major coneixement de causa y claretat de seny puga ferho, tant més si no sènt per aquest gènero de poesía lo carinyós afecte que li portem nosaltres.

Per termenar, observarèm qne las composicions d' aquesta colecció han estadas escritas ab llarchs espays de temps l' una de l' altra, notant-shi alguna desigualtat en lo llenguatge, defecte que esperem nos será disculpat per haver coincidit ab la restauració de la llengua, la qual, encara que paulatinament, va refentse cada dia més de las terribles contrarietats que ha sofertas per l' espay de dos sigles. Tant de bó que 'l nostre atreviment tingués imitadors! tan de bó, perquè no deixem de coneixer lo profitós que seria per la literatura catalana, tant més quan tenim l' exemple de lo que fou lo teatre de Lope y de Calderon quan se tregué 'l romanso castellá del oblit en que se 'l tenia y se li reconegué tota la importancia y 'l mèrit que atresora.

ROMANCER

HISTÓRICH Y TRADICIONAL

EULARIA

—3o3—

I

Eularia, gentil coloma
fletxada d' un bell amor,
devant d' una creu sospira,
sospira de nit y jorn.
  Si be encara de sas alas
molt alt no ha posat lo vol,
ha endevinadas dolsuras
que no son pas d' aquest mon;
y en lo trasport d' un bell èxtasis
deixantse robar lo cor
y fonentse gota á gota
en una mar de dolsors,
ha vista del cel la gloria,
del trono de Deu lo sol,
del Bon Aymador la cara,
dels rius del amor la font.
  Y en restá tan agradada
y tan anyorat son cor,
que sospira per reveure'l,
per muntarhi plora y tot,
y d' ángels del cel be 'n baixan
per aconsolar sos dols,
y d' ángels al cel be 'n pujan
portanthi sospirs d' amor.
  Quan més, en la creu clavada
la vista, cercava ab goig

endevinar sobre d' ella
la imatje del Redemptor,
y ab los brassos á ella estesos
sentia glatir lo cor,
y de sos llabis fugian
més sospirs que no oracions;
quan més á son pler plorava
y somreya tot d' un colp
y á cada Jesus que deya
saboría un altre goig;
dins la cambra ahont soleta
provava alsá' á Deu lo vol,
d' un *edil* del fer *pretori*
ressona l' accent confós,
nou edicte del imperi
arreu pregonant per tot:
—Qui la lley del Crist seguesca,
vol lo César y 'l pretor
que muyra en creu afrontosa
per cástich d' innovadors.—
Tres vegadas sonan trompas,
la veu del edil tres colps,
va allunyantse, va allunyantse...
y Eularia cau de genolls.
Encesa en divinas flamas
sent esbotzárseli 'l cor,
intents de lluytar la punyen
y entre desitjos se fon,
y li sembla que ressona
dins son pit un accent dols
que li parla de martyris,
de coronas y d' amors,
fins que resolta aixecantse
al fer un sospir més fort,
s' aixuga los ulls y exclama:
—Aixis será si així ho vols.—

Y quan la nit ja desplega
son róssech d' estels pel mon
y dels mortals que descansan
te 'l dit en los ulls la són;
á sos pares que dormian
fa la verge un breu petó,
altre al llindar de la porta,
altre al xiprer que hi creix prop,
y al cel aixecant la vista,
clama:—No 'm deixèu, Senyor!—
y camí de Barcelona
posa 'l pas ferm y resolt.

II

Del fórum dins las porxadas
rebull una mar de gent,
quinas onas del Procónsol
á estrellarse van als peus.
Assegut dalt la tribuna
coronat de llor, aquest,
ab la porpra sus la espatlla,
la gran festa presideix.
Legionaris lo revoltan,
lictors embrassant lo feix
y als raigs del sol lluhentejan
las águilas d' or prop d' ell.
Del foch qu' en mîg l' ara crema
la flama se 'n puja al cel;
estesa en l' altar la víctima
entre flors pega esbufechs;
mentre 'l sacerdot invoca
l' alta protecció dels Deus,
lo sacrificant empunya

l' argentat pom del coltell,
y l' augur, creuhat de brassos
y vestits sos guarniments,
per llegir en las entranyas
del taur, está ja amatent.
Tot d' una clarins y trompas
ressonan y ab forta veu
parla Daciá 'l Procónsol,
dalt de la tribuna dret.
—D' aquest jorn en tot l' imperi
del César, no hi podrá haver
més lleys que las lleys de Roma,
ni altres deus que los séus deus.
Qui acullint novas creencias
rebujás cremar encens
en las aras d' hont s' aixecan
al Olimpo vots terrenchs;
qui n' escarnufás l' antiga
religió, per nova lley
del César, se fa culpable
de morir clavat en creu.
Comènse donchs ja la oferta
dels presents, y aquell qui esquerp
s'hi mostrás, múyra tot d' una!
—¡Múyra jo!—crida una veu.
Esmirats se fan enrera
los pagans, y per entre ells
Eularia gentil avansa,
serena y pausadament.
Somriguent lo fer Procónsol
la contempla ab foll desdeny,
mes lo desdeny torna 's rabia
tant tost com parlar la sent.
—Suspèn dels presens la oferta;
no hi ha altres deus que 'l sol Deu
creador de cels y terra,

que morí pel nostre be.
Cristiana soch, y menyspreo
los horrors d' aquesta lley
que aixeca temples al vici,
que te esclaus y auguris ment.
—Oh rabia, 'l Procónsol crida
manyagant son roig mantell.
—Al torment!—sacerdots claman,
augurs y la turba ensemps;
y mentres onas humanas
roncar en torn d' ella sent,
serena y las mans crehuadas,
la verge alsa 'l cap al cel.
—Retráctat, diu lo Procónsol,
y á Júpiter créma encens;
si percás no n' hi cremasses,
ay de tu!
—No crech en ell.
—Torments com no 'ls esmagines
t' esperan.
—Grat sia á Deu!
—La mort!
—Somriguent la espero.
—Créma encens.
—No 'n cremaré.
Deu que 'm sent es ma esperansa
y res podrèu may contra Ell,
tu, ni 'l César, ni l' Olimpo,
ab vostre mesquí poder.
Cristiana soch y menyspreo
del César romá las lleys;
Deu es ab mi!..—y abaixantse
en axió soptadament,
aplega un grapat d' arena,
la tira pel front dels deus,
torna á dir:—Soch cristiana—

y torna á alsá' 'ls ulls al cel!
Dos lictors tot desseguida
la arrossegan al torment,
deixa 'l pretor la tribuna,
lo sacrifici es suspès.

III

Més cansants de tormentarla
los sayons de Daciá,
que de sufrí' 'ls improperis
Eularia, que se li fan;
lligada á un pilar del atri
ab cordas de dur espart,
los butxins se la contemplan
pel cansanci aclaparats.
Ja no saben quin puga ésser
lo torment que han de provar,
ni ab quinas arpias ferirla
per fer son dolor més gran.
Cada volta que ab més furia
sobre ella han posat las mans,
cada volta que s' aixampla
lo mullader de la sanch;
ella somriu més serena,
y 'ls ulls tot jirant en alt,
mentres los sayons flestoman,
aixeca á son Deu un cant.
Per ço fent cruixir de rabia
las dents, lo soberch tirá,
contemplantla ab ulls de fera,
son mantell está esquinsant.
—Que hi há en tu, que lo que al marbre
hauria arrancat cent ays,

ni encara una sola llágrima
de tos ulls no ha fet saltar!
Perquè 't rius de ma justicia
y perquè, si així á mi 'm plau,
no t' haig de veure vensuda
cremá' encens en los altars!
—Perquè en mi, respon Eularia,
alena 'l Deu inmortal
á qui los darts may arriban
del més poderós tirá.
Nous torments fés que se 'm donen,
butxins fés venir més braus,
ni Roma pot vence' al Cristo,
ni á mí lo pretor Daciá.
—Veurèm, donchs, qui vé á arrancarte
de la creu.
—Portáumhi ja;
com més alta la creu sia,
mon triunfo será més gran.
—Per Júpiter, que no 't crègas
contenirme ab tos pochs anys.
—Ni tu, que m' hajan de vèncer
martiris ni deus de fanch.
—Lictors, novament vestíula,
portáula fora ciutat,
y allí, en una creu de roure
clavèula de peus y mans.
—Dolsa creu, va dihent Eularia
entre llansas caminant,
mon llit de mort volen ferte,
mon tálam nupcial serás.
Oh, que abrassos que 't daria,
símbol del amor més gran!
oh, que besos, si mos llabis
poguessen fins tu arribar!...—
En lo lloch de la sentencia

arrivats que foren ja,
clavan al fust á la verge
los sayons, ab quatre claus.
La creu tot seguit aixecan,
la santa alsa á Deu un cant,
y 'ls ulls Daciá saltantli
contempla desde 'l palau:
morir somriguent á Eularia,
serè 'l cel desferse en llamps,
los gentils estemordirse,
cantar himnes los cristians;
y al ressó d' una tronada
que 'l palau fa trontollar,
sent al peus una rialla
y un só d' arpas sobre 'l cap!

OTGER

—734——764—

I

Sentint del fons de la hermita
strepîg, l' hermitá Redolf
deixa 'l res y surt enfora
barbotant los derrers mots.
Un cavaller veu que puja
fadigat y poch á poch,
l' escut penjant á la dreta,
la llansa á sinistra á coll,
lo cavall, fluixa la regna,
derrera séu bufant fort.
—La pau del Senyó' aquí sía.
—Germá, qu' ella sía ab tots.
—Lo sol son derré' esguart llansa,
beure y jás vos deman sols.
—Menjarèu y podrèu jaure,
lo cavall tant be ó mellor.—
Mentres l' hermitá conduhia
lo cavall, ja 's feya fosch,
y desde 'l llindar, á solas,
parla l' hoste consirós.
—Adeu, terra de mos avis,
adeu, castell Cataló;
si may pus vos tornás veure,
ja us tindré sempre en recort.—
Redolf, qu' encen una teya,
ja n' hi cull los derrers mots.

—Trist anau, mes si voliau,
jo sé qui us pot dar conhort,
que á l' esperit mellor cura
no fa res com l' oració.
—Germá Redolf, prou trob bella
la vida que aquí feu vos;
mes jo he nascut per la guerra,
per ferir y guanyar nom.
Allá, á ponent hi há montanyas
y alarbs més enllá, per tot;
prou tindré ab qui rompre llansas
sens que á Deu li fassa tort.
Si 'm reca deixar la terra,
no 'm reca, ben cert, del tot:
germans ab germans he vistos
aquí barrejarse folls;
robell de sanch te ma llansa,
potser d' algú que jo anyor,
y en quantas fossas he omplertas
miro al demunt creus de tronch.
Allá ahont vaig, cada llansada,
cad' home que tomba mort,
sentiré ab més alegria
dins del pit bategá' 'l cor;
no faré somnis com ara
de fantásticas visions,
no tindré pa amarch á taula
ni en mon cap tristos recorts.
¡Oh Deu, si arribás ben prompte!
¡Quin goig si demá ja hi fos!—
L' hermitá, mentre ell parlava,
li serveix fruyts sechs al sol
y un tassó d' aygua que 'l buyda
d' una tirada, y s' adorm.
L' endemá, quan se 'n anava,
Redof li pregunta 'l nom.

—Si per cás ans que vos moro,
ja 'l sabrèu, ara es dejorn.
—Cavaller, que Deu vos guíe.
—L' hermitá, qu' ell sía ab vos.

II.

Dins un xórrech redossada
d' una vall dels Pirineus,
solitaria hi há una tenda
y en la tenda un cavaller.
Tan sols los pastors que menan
sos remats per tal endret,
saben d' aquell home 'l viure
com d' un hermitá del erm.
Mes, fora que en ell posada
té la verdadera fè,
que es goth y que l' anomenan
per tot nom ab lo de Otger,
no 'n poden pas dir més cosa
qu' es agegantat, soberch,
de cabell y barba negres,
mirar viu y dur accent.
Cada matí quan llustreja,
se 'n arriba á mîg pradell
y la vèu de sa butzina
fa sonar ab viu dalè,
y escolta una, dos, tres voltas,
com lluny, d' echo en echo 's pert
y roda 'l cap, á la tenda
sos passos girant greument;
y quan lo sol més caldeja,
y al brillar lo primé' estel,
ell fa sonar cada dia
la butzina y ningú 'l sent.

Mes al fi arriba un cap-vespre
que l' echo del tot no 's pert.
Una, dos, tres y nou voltas
ó nou diferentas vèus,
responen confosas, llunyas,
á las cridas que 'ls fa Otger;
y torna á sonar y tornan
á respondre més prop d' ell,
fins qu' al clarejar la lluna,
nou barons, nou cavallers,
baixant serras y colladas
arriban á mîg pradell.
Cad' un gan estol capdilla
d' hómens resoluts y enterchs,
vestint diferentas menas
de robas y estranyas pells.
La túnica al cos justada
per la fona, nus de peus,
ab llansa ó destral, ab mánechs
de freixa y tascons d' acer;
colrats del sol, y la barba
fins á mîg pit.... ¡Nom de Deu!
á cada petjada seva
tremola 'l meteix terreny.
Quan Otger los hagué vistos
tot d' una ja 'ls escomet.
—¿Hont anau?
— A moure guerra
contra alarbs.
—Jo us hi aydaré.
¿Què us forsa?
—Desîg de Pátria.
—Aixis vos la tórne 'l Cel.
¿Quin es lo capdill?
—Desd' ara
serèu vos, si 'ns hi porteu.

—Nom de Deu! si he de portaushi!
abans d' auba, avuy meteix.—
Y allí, al clar fosch de la lluna
en mîg del soliu pradell,
allargántloshi la espasa
per la fulla, axó afegeix:
—Juráume morir ó vèncer
per la pátria y pel bon Deu...—
y encara no be acabava
que tots han respost—¡Jurem!

III

Dels alarbs de la Cerdanya,
del Conflent y de Pallars,
al Walí de Barcelona
tristas queixas han portat.
Montanyesos indomables
portant creus en los pitrals,
cada dia fan algaras
baixant de la serra al plá;
y tornant del plá á la serra,
quan sos camps han desvastats,
per recort los deixan sempre
llarch rastre de foch y sanch.
Segur cap remat pastura,
cap vila roman en pau;
no hi valen guaytas que vetllen,
ni murals enmarletats;
si com un torrent devallan,
se 'n tornan pitjor que 'l llamp;
qui 'ls mira passar, be mira
passá' un huracá infernal.
Quan lo Walí axó escoltava

crida al wasyr Solimán:
—Prèn de ma gent la que vullas,
los mellors de mos cavalls,
no tórnes á ma presencia
d' Otger sens portarme 'l cap.—
Solimán fa una *salema*,
tot d' una salta á cavall,
anyafils y tabals sonan,
la gran host va desfilant...
No han passat be quatre llunas
qu' ab Otger s' han trovat ja.
A la primera escomesa,
las feras corran als caus,
sentint per las fondaladas
echos de brujits estranys;
á la segona, ja queya
als peus d' Otger, Solimán,
per la massa qu' aquell branda
la cervellera á mîg cap;
y á la tercera, per terra
dormian vint mil alarbs,
mentre un vol de corbs y xutas
s' anava estenent pel camp.
Al rebre tan trista nova
lo Walí, lluny séu rebat
la sultana ab qui folgava,
mana al missatger penjar,
y en son frenesí, de rábia
la barba 's va arrabassant.
—¡Gualá! alcaids y arraesos,
á l' arma! ja va cridant,
mon Ketib, enviáu lletras
als wasyrs de mas ciutats,
perquè víngan ab sas thaifas
á la guerra dels cristians...
Otger, Otger, en sanch teva

mon cavall tinch de banyar!—
Mentres lo Walí juntava
la nova host, ja passa un any,
y Otger y 'ls barons que 'l voltan,
de la fama anomenats,
deixant l' alterosa serra,
passan los monts ceretans,
amenassan á Gerona,
Besalú fan tremolar
y d' Empurias la romana
las tendas plantan devant.

IV

Un any y més ha fet ja
qu' Empurias n' es guerrejada;
si ferm la combat Otger,
més ferm son alcaid la aguanta.
Esborancats son ja 'ls murs
tan tost en perill de caure,
Otger ha talats sos camps,
del Ter ha girat las ayguas,
y te enginys qu' á cada tom
grans pedras á ciutat llansan;
mes saben dins que 'ls walis
vehins y llunyans, las armas
han coblat, en gros estol
venint en sa deslliuransa,
y á cada escometament
responen ab més coratje.
Mes, ay d' ells! si altre enemich
no tingués l' host cristiana!
¡Ay d' ells! si malalt de mort
Otger no arrivás á caure!

—Corrèu, corrèu, allá 'ls monts
hont Redolf fa vida santa,
mon estat li contarèu
guanyant temps tot de tornada,
perquè, si lo cor no 'm ment,
l' hora de deixá'us avansa.—
Cada tom que dona 'l sol
lo malalt més s' acabava,
y una nit freda d' hivern,
sentintse morí', així 'ls parla:
—Barons, mos faels barons
nomenats ja de la fama,
testament vaig á dictar,
vulláulo cumplir vosaltres.
Dolentme d' haver vessat
sanch de germans, nova pátria
á guanyarne vaig venir
pam á pam, brandant la massa.
Altre palau no he tingut
que ma tenda de campanya,
coronada d' una creu,
pels méus á tot' hora franca;
y dels monts més espadats
aquí al plá l' he devallada.
Fins vuy no m' he fet més bens
que mon cavall y mas armas,
d' aquell sían qui primer
perde lluytant un ó altres,
fora l' escut, que lo llit
me' n ferèu al soterrarme.
Colgáume en lloch que lo vent,
xiulant, finjesca batallas,
y ressonen cada jorn
prechs de monjos y campanas,
qu' així esperaré 'l juhí
com la mort hauré esperada.

Si cascun feu lo que jo,
bon tros creixerá la pátria;
del Segre á Tortosa y 'l mar
Catalunya anomenáula;
y si en ella obrau bons fets,
ab sanch vostra fecundantla,
eternisará 'l bon Deu
en ella vostra nissaga,
fentla paradís del mon
y enveja de gents foranas...—
En això desfallescut,
alè per parlar li manca;
y ab los ulls enterbolits
sos barons lo contemplavan,
quan á la tenda Redolf
polsós del camí arribava.
—Hermitá!
—Bon cavaller!—
Otger no torná paraula,
y passaren uns moments
qu' allí ningú respirava...
—Digáu, barons, aixis Deu
li done allá al cel posada,
¿qui ha mort?
—Lo primer capdill
de la Pátria Catalana!

ROMANSOS DEL COMTE DE BARCELONA

RAMON-BERENGUER LO VELL

—1051— —1072—

I

En son llit de fluixa ploma
lo Comte Ramon dormia;
la Comtesa en ell sentada,
s' esforsa per desxondirse.
En brassos d' amorós somni
que del cor los secrets dicta,
se fa nunci 'l meteix Comte
d' alló que callar deuria;
y de propósits que á un altre
podrian costar la vida;
á sa muller dona Blanca
la nova ell mateix arriba.
 Somniant en Ramon parla:
—Vos serèu la esposa mia,
vos serèu qui de mas glorias
culle 'l fruyt de més estima.
 Tot l' amor qu' en mi flameja
per vos solzament respira,
que sou la més bella dona
que 'l sol del comtat trepitja.
 Per gosar vostras besadas
ma corona d'or vendria,
no al Papa, ni al Rey de Fransa,
als moros de Moreria.

Per vos jo faré, n' Almodis,
més y tot de lo possible;
repudiaré á dona Blanca,
ma muller que tant m' estima.
Mes, dèume 'n un' altra prova
del'amor que ab mi vos lliga,
si no 'm mancarán las forsas
per esperá' 'l ditxós dia.—
Dona Blanca al escoltarlo,
caygudas las trenas finas
y mal coberta d' espatllas,
del llit aplaret rellisca.
Vol creure que no es lo Comte,
qu' es ella la que somnia;
vol creure que si no es ella
lo Comte Ramon delira.
La má acosta al llum febrosa;
senglotant y enterbolida
per duas ardentas llágrimas
la mirada avans tranquila,
y ofegant un ay d' angoixa
que 'l cor més dur partiria,
lo llum acostant al Comte,
los ulls en sa cara fixa.
May que ho fes! Aqueil mormola:
—Almodis, la vida mia!—
y un somris de vera joya
sobre sos llabis se pinta.
Válgam la Creu del Calvari!
com si d' un llap fos ferida,
en terra cau dona Blanca,
en blanch al tornar la vista.
Al crit se desperta 'l Comte,
salta, cull-la, socors crida,
y al veure entrar las cambreras,
se 'n surt per la cambra vehina,

mormolant, al embosarse
ab sa capa de pells finas,
un mot que aixis pogué ésser
un prech qu' una flestomía.

II

En San Cugat del Vallès
gran repich fan de campanas,
que ab dona Almodis lo Comte
Ramon Berenguer se casa.
  Prop la porta formiguejan
los cavallers de més fama;
En Bernat de Claramunt,
gloria del comtat, no hi manca.
  Ab ell lo fogós Vescomte
Udulart, conversa entaula;
de cavallers que 'ls escoltan
gran aplech se n' es juntada.
—En mal' hora, Udulart diu,
casá 'l Comte ab dona Blanca,
quan, calent lo pa de bodas,
ha volgut repudiarla.
Jo sé que la muller nova
sab atraure's las miradas,
que lo que l' altre té al cor,
n' Almodis ho té á la cara.
Mes, no sé perquè será
que tres voltas maridada,
ab tres repudis que 'ns porta
d' honrarnos se fassa gala.
Deu vulla que la prudencia
del Comte tan celebrada,
no la vejam desmentida,

que, si las novas no enganyan
de part Tolosa vingudas,
no será sols dona Blanca
qui plore, que 'l fill del Comte
potser també 'n tinga ganas.
—No sé, respon al Vescomte
Claramunt, si dech rebatre
l' ofesa que á dona Almodis
de fer vostra llengua acaba.
Mes ab tot, si del consell
d' un amich us voleu valdre,
per prudencia no 'us fèu llengua
de las imprudencias d' altres.
Sé que de mestre d' intrigas
goseu la envejable fama,
y qu' alló que ningú veu
als vostres ulls may s' amaga;
mes, fet á parlar tan sols
ab la fulla de la espasa,
no 'm cuydo, tenint bons punys,
d' intrigas ni de paraulas.
Aixis, cercáu lo Vescomte
qui 'us done la fè que 'm manca,
que tot sol jo m' aconsello
per no penadí' ab los altres.—
Respon en aixó lo Bisbe
qu' á l' hora prop d' ells passava:
—Senyors, hem vingut aquí
lo Comte sols per honrarne.
Entrèm dins lo temple, donchs,
y deixèu rahons pesadas,
que alló será que Deu vulla,
malgrat á llenguas y espasas.—
Y al rompre lo só de l' orga,
los cavallers se 'n entravan
al temple per l'una porta

per l' altre al surtí' una dama.
 Dama que dihent s' allunya,
presa de follia estranya:
—Es més bella que pas jo,
¡mareta del cor, aydáume!

III

Fa vint anys que dona Almodis
ab lo Comte 's maridá;
dos bessons y duas ninas
son lo fruyt d' aquests vint anys.
 Fa vint anys que dona Blanca
plora fel, si vol plorar,
y en brassos d' una altra mira
lo marit que estima tant,
sens qu' hajan pogut aydarla
excomunions ni llegats,
que sobre 'l tálam del Comte
ha llensat lo Pare Sant.
 Que plòre, que dona Almodis
ab sos fills está jugant;
ja petoneja á las ninas,
ja petoneja als infants.
 Y, sens cuydar de que puga
á en Pere Ramon fer mal,
diu á las ninas Reginas
y Comtes á sos germans.
 L' odi que lo cor rosega
d' en Pere, s' ha anat fent gran;
mals consells á cau d' orella
qui n' hi donés no ha mancat,
 y lo comtat per no perdre
de n' Almodis per las arts,

sangnants desitjos de fera
punyintlo sens treva estan.
  Una nit, de sa madastra
lo donzell ha pres comiat;
sobre 'l llit hont se revolca
s' estreny lo cor ab las mans.
  Prova d' amaynar la forsa
del desîg que 'l va guanyant,
y en sos esforsos, li pujan
de sopte las sanchs al cap.
  Del llit febrosench se llansa,
pren son arabesch punyal,
y cego, de dona Almodis
dins la cambra se rebat.
  Los patjes que á son pas trova
enrera espantats se fan,
la lluna s' ha retirada
de guaytar pels finestrals.
  La Comptesa, quan veu qu' entra
los cabells tots erissats,
saltantli 'ls ulls de la cara,
del front la suhor rajant,
  prova d' arrencarli l' arma
que mira brillá' en sas mans,
y bategant ab las forsas
de la mort, en terra cau.
  Lo crit que fa dona Almodis
ressona dins del palau;
tot seguit també hi ressona
lo plor de sos quatre infants.
  Al saberho, dona Blanca,
tot seguit s' ha agenollat...
dins los cors hont la fè arrela
la venjansa no hi cab may.

IV

Qui enrera de vint anyadas
pogués emprentar lo mon,
per fer que deixés tot d' ésser
lo qu' estat en vint anys fou!
  De bon grat jo donaria
Ullastrell, Cervera y tot,
la Seu nova qu' es la joya
de las mevas la mellor.
  Y á ser poch, sense recarme,
las trenta mil doblas d' or
que 'l Rey moro de Sevilla
en present m' enviá un jorn.
  Mes, la mort de dona Almodis
per mon fill Pere Ramon,
no seria com ha d' ésser
lo mal que 'm dará la mort!
  No 'm recaria com ara
de l' hora qu' enjendrat fou,
d' haver sa mare estimada,
de que un Sant m' haja dat nom.—
  Aixis se planyia 'l Comte
després qu' en Pere Ramon
fou partit á las creuhadas
per guanyar lo séu perdó.
  Dona Blanca, ab qui altra volta
casá 'l Comte, fent recort
del concili de Gerona,
carinyosa aixis respon:
  —Mon marit, perquè matarvos
aumentant vostres dolors?
¿no hi há moros á la ratlla?
aixequèu vostres pendons!

Anáu allí, y de tornada,
lo poble que tant us vol,
mostrará lo molt qu' estima
vostre afany y vostre esfors.
¿No us plau la guerra? donchs vínga
lo cavall, vínga 'l falcó...
dret los pinars de la selva,
monters, fèu sonar los corns.
¿Tampoch us plau la cassera?
en mos brassos hi há l' amor;
ditxosa si puch consegre
qu' en ells hi troveu consol.
Si per cas no l' hi trovesseu
teniu quatre fills, senyor,
quatre fills de dona Almodis,
tots rossos com un fil d' or.
—No me 'n parlèu, diu lo Comte,
dels fills qu' ara 'm restan, no;
entr' ells hi podria haverhi
qui un jorn nos matés als dos.
Parlèume, si no vos reca,
de Deu, lo mellor consol,
que no vull de més cuydarme
en tant que vindrá la mort.
Quan arribada ja sia,
soterrèume al claustre nou,
com més prop la portalada
de la esglesia tant mellor.
No 'ls diguèu pas lo que 'm mata
als quatre fills del méu cor,
per descans dels parricidas
fèulos dir una oració.
Si fesseu tan santas obras,
á Deu pregaré per vos.
—No las feré pas, lo Compte,
qu' ab vos vull morirme jo.

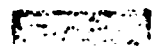
LA COMTESA MAHALTA

—1076— —1096—

I

Eran bessons y semblava
que ni sols fossen germans;
eran Comtes y en un trono
seyan á l' hora plegats,
com ho disposá llur pare;
l' un, content y de bon grat,
l' altre, tan estret trovantshi
que no hi sossegava may.
Dels deliris que forjava
l' ambiciós, dintre 'l séu cap,
sols guardava una esperansa
de poderlos realisar:
una esperansa y malhaja
cent colps qui la sab gosar,
qu' era de germá y cunyada
l' amor que no florís may.
Per çó quan de na Mahalta
veya 'ls ulls llagrimejar,
per los séus lo goig passava
com un llamp, y aconhortat
deya per ell:—Tota meva
la garlanda al fi será,
tota meva y podré durla
ben assentada en mon cap.—
L' altre germá:—Muller meva,
deya al vèurela plorar,

muller, mentre hi há esperansa
lo be de Deu may ve tart.
Mentres tant, teniu mos brassos
hont podervos recolzar;
lo méu pit hont vos respongan
als sospirs qu' arreu llensau,
los méus ulls per mirallarvos,
mon cór hont cercar escalf,
la vida meva per viure,
mon amor ab que gosar;
no perdèm, donchs, la esperansa
qu' encara no es massa tart.
—Espós méu, responia ella,
mîg rihent y mîg plorant,
si no us reca, tinch de dirvos
un vot que he fet.
—Quin ha estat?
—Un retaule d' or y plata
ab pedras y sisellats,
á la Seu, si á Deu aceptes
son mos prechs y mos reclams.
—Que demanau?
—¡Que voldriau...!
—Deixáume en lo vot entrar,
y posaré en lo retaule
si així ho vol Deu, los diamants
de ma garlanda de comte
y del pom de mon punyal.
—Donáume, espós méu los brassos!
—Amor meva, de bon grat.—
Del jorn aquell la Comtesa
menys apesarada está,
y son cunyat, adonantse
que com més temps va passant
més tardament li rojejan
los ulls, capficantse va:

—Germá méu, podriau dirme
tants d' argenters qu' heu cridats
que han de fer?
—Un bell retaule
d' or y plata ab sisellats.
—Per hont?
—Per la Seu.
— Digáume;
¿es penitencia?
—No tal.
Es un vot... germá. abrassáume,
seré pare á no tardar,
seré pare y cumplir mano
un vot que Deu ha aceptat!...—
Eran bessons y semblava
que no fossen ni germans;
lo que al un dava alegria,
per l' altre era fel amarch.

II

Aixis qu' ha deixat lo llit
demana al séus na Mahalta
si han escrit á son espós
que d' un bell infant son pares;
d' un infant d' ullets de cel,
cabellets d' or y las galtas
com una tofa de neu,
qu' es la estampa de son pare.
—Ay, quina alegria, diu
la Comtesa, extasiada,
contemplant l' infantonet
acotxadet en sa falda;
¡quina alegría, espós méu,

quan al rebre ma embaixada,
vos posarèu en camí
per besar aquestas galtas
hont trovarèu més dolsor
qu' en la mel may heu trovada!
Prou tardeu en arribar
á gosar ventura tanta;
no triguèu, si li heu de fer
tants petonets com sa mare,
ó haureu de fernhi altres mil
per cad' hora de tardansa.—
Y al dir això, ab l' infantó
altre colp posturejava,
donantli son pit de neu
qu' ell adalerat xuclava.
Lo patje á qui ha preguntat
respon aixis qu' ella para:
—Senyora, del missatger
que va portar la embaixada
podeu sentir la resposta,
que sols á vos vol donarla.
—Patge, ¿qu' es això que dius?
Córra, per Deu, sens tardansa
guía 'l aquí y máte al punt
mon recel ab sa paraula.—
Surt lo patje y torna á entrar
ab lo missatgé' á la cambra.
—Senyora, fèume mercè
de darme á besar las plantas.
—Com lo Comte no ha vingut
seguintvos? com es que tarda?
que 'l deté? qu' está esperant?
responèu...
—No es hora encara
no pot venir; ja sabrèu...
—Que es d' ell?
—Anaren á cassa

y perseguint dins d' un bosch
una fera...
—Acaba, acaba...
—Senyora, acabar no puch.
—¡Valèume, Verge sagrada,
que malaventura al mon
com la meva, no n' hi há d' altra!
Fill méu, ja no sabrás may
lo que son petons de pare!
Deu s' apiade de tu,
fillet méu de mas entranyas!—
Deixá de mamar l' infant
com si la llet fos amarga.
Lo missatger enternit
per los plors de na Mahalta,
frega's los ulls ab la má
y la má aixuga ab la barba.
Poch desprès, ella altre colp
á fer preguntas tornava.
—¿Quin ha sigut lo séu fi?..
—Una fletxa mal menada...
—Mala má deuria ser
la má que tals fletxas llansa.
—Malaventura ha sigut,
que son germá l' ha llensada.
—No es malaventura, no:
mala sanch! Missatger, parla;
¿que ha dit la cort? Los barons
de la terra catalana,
que han fet per venjar lo crim
que 'l noble comtat disfama?..
Cap d' ells l' ha reptat á mort?..
Ningú ha posat má á la espasa
per amparar lo fill méu
qu' es l' hereu de la garlanda?
Callas!.. no respons? .. Villans!

Ola, patges! á trench d' auba
ensillonats los cavalls
tindrèu per empendre marxa;
si jo ho he perdut ja tot,
tu no, fill méu, que tens mare
y ab mos plors ablaniré
fins penyals pera salvarte!

III

Per venjar la mort traydora
del pros Ramon Berenguer,
los barons de Catalunya
tenen Corts en un castell.
Aplegats en ell se veuhen
en Grau Pons, Miró Foquet,
lo vescomte de Cardona,
Sant Martí, 'ls Comtes d' Urgell
y 'l de Cerdanya, ab molts altres,
honrats y fidels com ells,
que 'ls reca d' un fratricida
rebre honors y acatar lleys.
Quan en l' acort se posavan
del que fora menester
per vindicar á la pátria
y venjar al nou Abel,
obrí's de sobte la porta
de la sala y, en mîg d' ells,
avansá la noble viuda
presentántloshi 'l fillet;
tota de negre vestida,
penjant desfets los cabells,
sense paraula per dirlos,
plorant llágrimas de fel.

Tots callaren, tots á l' una
avansaren en torn séu
posant la má á las espasas
com per fer un sagrament;
mes ella allargant los brassos:
—Amparáume, 'ls hi digué,
amparáu lo fill del Comte,
si sou honrats y fidels.—
Respongué en Folch de Cardona,
per ser de tots lo més vell:
—Sossegáu, noble Comtesa,
vostres plors; jo cridaré
á batalla de judici
al causant d' aquest tropell,
y Deu confondrá al culpable
al venjar jo al ignocent.
—Y mon fill? y la garlanda!
y la orfanesa!..
—Paréu.
Senyor nostre no pot ésser
qui no valga 'l que valem;
l' infant será 'l nostre Comte,
si avans no 'n disposa Deu,
y mentres la edat no tinga,
nobles tutors li darem
en los Comtes de Cerdanya
honrats y de valiment.
Si 'n voleu la seguransa,
ara mateix la tindrèu,
que 'ls barons de Catalunya
som esclaus del sagrament.—
De las teyas que clarejan
en las negrosas parets,
brilla la trèmola flama
en la fulla dels acers;
los escuders las despenjan

acostantse als cavallérs.
Tothom lo genoll doblega,
tothom lo bras dret esten.
—En Deu sía—en Folch proposa.
Responen tots junts:—En Deu.
—Venjá' al mort y la garlanda
posá' al cap del séu hereu,
ha de ser la empresa nostra
posanthi la sanch y 'ls bens;
y qui de cumplí' 's defuja
lo que ara 'ns sagramentem,
no púga menjar en taula,
ni bornar ab cavallers,
per bordessench y per bara,
per cobart y per juheu!—
Digué en Folch, y las espasas
dringaren totas á un temps,
com si 'ls Xechs de la frontera
assaltessen lo castell.

IV

Després de deu anys de guerras
per redimir de gent mora
las fronteras codiciadas
del comtat de Barcelona,
Berenguer Ramon un dia
partí á Castella, en mal hora,
pera venjarse en judici
de Deu, d' una negra afronta;
y son nebot que mirava
passar temps sens rebre novas,
del mirador no 's movia,
si no l' en treya la fosca,

esperant surtir de duptes
del judici ab la resposta.
A la fi un jorn llunyadana
pogué distingí' una boyra;
quan la boyra s' aclaria
un pendó s' hi veya prompte,
y era 'l pendó de la casa
d' en Ramon Folch de Cardona.
—Senyor,—poch després li deya
dins la cambra sumptuosa
del palau, polsós encara,
com tots los séus, lo Vescomte.
—Deu ha volgut en judici
provar lo crim del vostre oncle,
y vensut lo fratricida
heu de ser vos nostre comte.
No ha guanyada la batalla
de mon bras la estrema forsa,
no es del vensut la flaquesa
qui m' ha donat la victoria;
un crim horrible clamava
venjansa y la sanch que brolla
á traydó' impuls, sempre ha d' ésser
esborrada ab sanch traydora.
Jo d' ella la espasa humida
vinch á rendir als peus vostres,
perquè del qui vassall li era
jutjeu, com en dret vos toca.—
Diu això, rendeix la espasa,
y en terra lo genoll posa.
—Alsáu, alsáu y donáume
los brassos, honrat vescomte,
perquè al benehirvos ara
mon pare, desde la tomba,
no fentho jo ab ell, indigne
de se' 'l vostre Comte fora;

tornáume á abrassar encara...
¡ab ergull soch Senyor vostre!—
Aixis que abrassat l' havia,
torna á parlar altra volta.
—Ola! un missatger: tot d' una
partíu corrents á Narbona,
y á la Comtesa ma mare
li duréu aquesta nova.
Diguèuli que la justicia
de Deu ha sigut notoria,
que son fill sèu en lo trono
dels Comtes de Barcelona,
y que per sempre mon pare
dormirá en pau en sa tomba...
Y vos, á la meva mare,
res li voleu dir, vescomte?—
—Missatger, á la Comtesa
diguèu, qu' en Folch de Cardona
ha cumplerta la paraula
empenyada en jorns de prova,
quan ella, ab son fill en brassos,
viuda, desolada y sola,
dels castells de Catalunya
aná trucant á las portas.
Diguèuli que sos peus besa
En Ramon Folch de Cardona.—
Al rebrer aquell missatge,
na Mahalta s' agenolla,
resa, s' alsa y diu:—Encara
lo ser catalá es gran honra.

N' ARMENGOL DE LAS ANELLAS

—1093 - 1102—

I

Jove encara, en la edat bella
dels plaers y del amor,
cada vespre més arrugas
se trova lo compte al front.
De dia plany y sospira
tan bon punt se trova sol,
cada nit agitats somnis
venen á trencarli 'l son;
y si la esposa adonantsen
l' incita á que li obre 'l cor
ó li pregunta gelosa
de que está tant consirós,
ell roda lo cap, la abrassa
estrenyentla al pit frisós,
la besa, somriu y allunya's
confós barbotant un nom.
Aquest nom á la comtesa
si 'n costa d' horas y jorns,
de mesos y fins d' anyadas
d' un viure trist y anguniós!
—Mon espós, jo visch gelosa,
gelosa d' amor, espós.—
Quan ell la sentí queixarse,
—Jo visch anyorant, respon.
—Un altre amor donchs s' abriga
en vostre pit, n' Armengol?

—Un altre amor, muller meva,
lo més gran que hi haja al mon.
—Y á mi m' ho diheu, quan peno
si no so al vostre redós,
á mi que m' heu feta mare
dels fillets del vostre cor.
—Molt més dech á 'n ella.
—Encara
li debeu més!
—D' ella soch;
mos estats, la vida, l' ánima
daria per ella ab goig!
Ay, esposa benvolguda,
no n' esteu gelosa, no,
qu' es la pátria á qui jo anyoro
¡pátria meva del méu cor!
Vos que may des que nasquereu,
de Valladolid lo sol
no heu deixat, ni figurarvos
podeu lo que sufresch jo.
Balaguer, ciutat comtesa,
dels méus sepulcre y bressol,
Deu vulla que sens reveure't
no acluque mos ulls la mort.
—Y qui us priva de tornarhi,
espós?
—Lo Rey d' Aragó,
al qui á no ser pel baptisme
hauria arrencat ja 'l cor.
D' ell una ofesa jo 'n guardo
sabuda dels dos tan sols,
y fugint de sa presencia
que 'm tentava á fe' una mort,
desterrat visch de la terra
hont he vist florir mos jorns.
—La fel d' aquesta anyoransa

jo endolciré, mon espós,
jo feré ab mas alenadas
desarrugarvos lo front.
—Vos y 'ls moros podeu ferho,
si á Deu plau y á mon patró;
ja es això l' únich que puga
donar á mos dols conhort,
y demá vaig á la guerra
per tastar aquest consol.
Demá parteixo á la guerra
ab la gent del Rey n' Anfós,
á desfogar tota l' ira
qu' está esbotzantme lo cor,
y si no puch de sanch mora
lo riu Segre tornar roig,
los jardins d' Andalusia
feré per deixarne xops,
tan xops que 'ls vapors que llensen
ensopescan mos recorts.
—Anáuhi, diu la comtesa,
ab Deu y 'l vostre patró,
anáuhi, mes... tornèu prompte,
tornèu prompte, mon espós.

II

Allá va, corra que corra,
fent vergonya al meteix vent,
aquell cavallé' á qui diuhen
n' Armengol comte d' Urgell.
Volgué Deu fos mal menada
la pau que tingué ab los séus
lo Rey d' Aragó fins ara,
y com val tant com un rey,

avans que sanch cristiana
tregués á la espasa 'l tremp,
del rey n' Anfós de Castella
posarla volgué al servey.
Per çó Córdoba la mora
brillar com un llamp la vèu,
per çó ab ella de sas iras
se desfoga 'l cavaller.
Allá va, devant los moros
calcigats per son corcer,
castellans y lleonesos
escapsant derrera séu,
y tant á sos cavalls punxan
y 's llansan al combat cechs,
que si corrian, ja volan
com si un huracá 'ls portés.
N' Armengol tot corrent crida:
—Cans d' Alá, perquè lladreu,
si al tenir la presa á vora
fugiu com poruchs anyells!
De que us val aquell Profeta,
ni l' ajuda de tants cels
com en sas faulas en premi
promet dar á sos crehents!
Que vos resta del coratge
de las feras del desert,
si ni goseu plantar cara
á un grapat de cavallers!—
Y corra y fereix y mata,
y porta per tot arreu
la agonía ab la mirada
y la mort ab son acer,
fins que de Córdoba 's trova
devant lo portal meteix,
á l' hora que á surtí' anavan
los de dins á ajudá' als séus.

Tant tost n' Armengol hi arriba,
las duas anellas pren,
y aguantant closas las portas,
diu així á sos cavallers:
—Feríu, valents de Castella,
ni sols un viu no 'n deixèu,
que jo aguantaré las portas
perquè no 'n surte cap més.
No perdonèu als que tingan
la barba blanca, matèu;
no us dolgan las testas jóvens
hont la barba tot just neix.—
Y l' un derrera del altre
anavan moros cayent,
com á la tardor las fullas
dels arbres al buf dels vents.
Quan los vensuts ja tots jeyan,
fent un estors lo d' Urgell
de las anellas tirava
fermant á la porta 'l peu,
y al saltarli en quatre trossos
los brassals, aixecá al cel
los brassos y las anellas
que portá al rey en present.
—¿Que portau aquí, lo comte?
—Aixó que al moros he pres.
—Fèulas clavar á la porta
d' algun dels vostres castells.
—Per Deu! que tinch de complaureus;
y aixís, si á trucar may ve
la pátria, al séu truch las armas
punyirán sempre 'ls d' Urgell.

III

Per lo plá de Mayeruca
cubert d' arbossos y pins,
va de camí ab tres cents hómens
lo comte d' Urgell, tot trist,
la espasa envaynada, 'ls brassos
plegats y 'l cap baix al pit.
No pensa, no, ab la comtesa,
ni tampoch ab los séus fills,
ni ab batallas y conquistas,
ni ab l' odi dels enemichs;
fa onz' anys que lo ab que ara pensa,
en pau, guerrejant, dormint,
no 'l deixa en repós un' hora,
no 'l deixa un moment tranquil,
y la voluntat prenentli
li malmena los sentits.
¡Ay! si aixis no fos, veuria
ara com ara lluhir
d' una parada de moros
l' armeig, á prop del camí,
amagada entre 'ls arbossos
d'un bosch molt espès de pins;
mes ara no se 'n adona
fins que al trot es embestit,
y al traure ab los séus la espasa
ja 's trova tancat en mîg
d' una muralla de ferro
que per punts se va enxiquint.
Onz' anys qu' anyora la pátria,

onz' anys que 'l Segre no ha vist,
y ara, en onz' anys, ara es l' hora
que ho sent més.
—Companys, morím,
morím matant, mentre 'ns reste
de sanch un sol escorrim!—
Y en las montanyas vehinas
del combat sona 'l brujit,
los aucells fujen en l' ayre
xisclant tots espahordits,
y al entorn del valent comte
n' Armengol, un remolí
d' africanas simitarras
se veuhen dringá' y lluhir,
llensant ruhentas espurnas,
escuts y capells ferint,
com lo mall damunt l' enclusa
al caure y al retentir.
Lo d' Urgell de sa maynada
als més braus caurer ha vist,
á trossos espasa y llansa
s' han escapat de sos dits,
lo cavall li jau en terra,
té 'l capell partit pel míg,
la destral tot' ella oscada,
la vida á punt de finir,
y encara s' aguanta y crida
y fereix y fins somriu;
y es que al sentir á glopadas
la sanch de son cos fugir,
agonejant, ab la pátria
pensa sols, fins que fa un crit
de *¡Catalunya!* y rodola
plá y montanyas fent tremir.
Quan son cap dins una capsa
rebé 'l Xech dels sarrahins,

exclamá:—Avuy farán festa
lo Profeta y las hurís.—
La comtesa aquella nova
la rebé ab plors y sospirs,
y 'l bateig de l' orfanesa
ab plors va doná' á sos fills.

LA EMPERATRIU BERENGUERA

—1139—

I

A la cambra es ab las damas
madona la Emperatriu,
l' infant de cap á sa falda
assegut en un coixí.
Mentres que las damas brodan,
ella juga de son fill
ab los rulls de cabells rossos
qu' ombrejan son front de nin,
y trovant qu' es l' infant tendre
viva imatje del marit,
joyosa en sa cara 's mira
com en lo mellor espill.
Tot d' una la porta s' bada
y avansa un guerrer en dins;
las damas sos brodats deixan,
la mare deixonda al fill.
Polsós lo guerrer arriva,
lo capell tot desguarnit,
si ha corregut poch ni gayre
ben clar son panteix ho diu.
—Madona, deixáu la cambra
que 'ls moros demunt tenim,
valencians d' Aben-Gania
y africans d' Aben-Alí.
Deixant Orella á la esquerra
sospéndrens haurán capit,

perqué allá son las maynadas
y comptats som los d'ací.
Ja del mur blanquejá' 's mira
de son camp lo nevat lli,
redoblar sos tabals s' ouhen
y espignar sos anyafils.
Manèu avisar que torne
l' Imperant, donchs, tot seguit,
perquè si á lliurarnos triga,
segura la mort tenim.
—Jamay, li respon tot d' una
madona la Emperatriu,
sía hont sía, ab mi está sempre
lo bras dret de mon marit.
Llevéu los pons sens tardansa,
las armas fèu prevenir
y aixequèu dalt l' homenatge
ma bandera tot seguit.
Castellans los de Castella
crida, un finestral obrint,
moros venen, á las armas!
castellans, vence' ó morir!—
Ja se 'n lliga abduas trenas,
plega 'l róssech del vestit,
son cavall arabesch monta,
murs y torras va seguint.
Allá hont veu que soldats mancan,
ciutadans hi fa venir,
allá hont veu que 'l mur flaqueja,
los fusters dressan enginys,
viratons de totas menas
sa y enllá 'ls fa repartir,
als portals hi cavan fossos,
dalt los murs hi encenen pins.
Quan de nou al palau torna,
coratjosa parla aixís:

—Ara 'ls moros qu' escometen,
si 'ls hi plau poden venir,
veurán com may se refreda
la sanch qu' en mas venas tinch,
com no en va soch catalana
ni tampoch Emperatriu.

II

Dejorn de la matinada,
surt al camp un missatjer:
—Moros de la Morería,
escoltèu mon parlament.
En armas, com cal per rèbreu,
deixo la ciutat en pes,
mes la Emperatriu m' envia
son parè á fe 'ns avinent.
Sorpresa y maravellada
vostre atreviment la té
perquè tan covarts no 'us creya
que ab fembras lluytar volgueu.
Si teniu set de batallas,
l' Imperant prop trovarèu
sobre lo castell d' Orella
que 'us combat molt fortament.
Anáusen allá á escométrel
que no 'l trovarèu esquerp,
ben cert que si aquí us sabia
vindria á escométreus ell.
Mes, si no vos fa vergonya,
ni sou braus, ni cavallers
y voleu guerrejá' ab fembras,
perqué afeminats vos heu;
sus, na Berenguera espera

per rébreus, com es de lley,
omplint lo lloch que ompliria
n' Anfós si á ciutat sigués.—
Gira 'l missatger y entorna's,
y ab los ulls seguintlo á n' ell,
esmirats quedan los moros
del que han vist soptadament.
Allá en mîg la galería
del imperial alberch,
rodejada de sas damas,
de patjes y de servents,
sentada na Berenguera
se 'ls mostra en trono esplendent,
ab ceptre, pom y garlanda
y l' imperial mantell.
Mentres damas polsan arpas
cantan ninas y donzells,
los infants á sos peus jugan,
als costats te 'ls escuders
y apar semblant espectacle
en mîg d' aquell mur negrench,
una aparició divina,
mes que obra humana, de Deu.
—Vergonya, quan alló veya
crida Ben-Alí al moment,
avans que ab huris combatre,
rebujem Alá del cel.
No tem las ferradas massas
ni ballestérs ni pedrers,
ni provar ma cimitarra
contra 'l bras del mellor Rey;
mes, ans que á una dama ofendre,
deixant de ser cavaller,
lo ferro de la gumia
mitjant pit m' enfonsaré.
Via sus, desparáu tendas,

escalas y enginys plegùeu,
allá hont castellans esperen,
allá sols tenim que fer.—
Y fent á na Berenguera
desde 'l camp acatament,
gira gropas y s' allunya
seguit del estol dels séus.
—¡Victoria!—quan se 'n esmenta
crida la ciutat en pes
ab l' esclat de la alegria
las campanas dant al vent.
—Que vísca na Berenguera,
respon en això un donzell;
la Emperatriu es qui 'ns salva.
—No es pas cert, ella reprent.
Victorias que ab sanch no 's compran,
tan sols pot guanyarlas Deu;
tot d'una anám donchs al temple
y allí ni farèm mercès.

III

Áb gran ressó de trompetas,
passa de Toledo 'ls murs
la gran host que n' Anfós mena,
lo goig retratat al ulls.
Orella han guanyada als moros,
quatre reys portan vensuts,
y han presas tantas despullas
que a plasa n' han fet un munt.
Ordena segons las obras,
n' Anfós, la part á cascun
y aquell qui ha ferit més moros
ara mellor guany se 'n du.

En aixó, na Berenguera
del palau joyosa surt
y n' Anfós reb en sos brasos
lo premi qu' ell més fretur.
Crida 'l poble y victoreja'ls,
esclata 'l goig retingut,
y al sonar las xirimias,
timbalers pegan retruchs.
—Mon senyor, diu l' Archebisbe
que aixó veu tot conmogut,
paráu de partir la presa
si us reca lo ser injust.
Si al qui més brau fou en batre's,
si al qui primer saltá 'ls murs
del castell, li donau telas,
cavalls y brunyits escuts,
¿que darèu á qui sent fembra
y d' hómens sens perdre'n un,
Toledo vos ha salvada
del jou de la esclavitut?
Escoltèu, gent de Castella:
per na Berenguera avuy
teniu llars, patria y familia,
sou lliures y sou temuts,
puix ella ha salvat Toledo
mentres valtres erau lluny,
guardantvos per la tornada
llorers com cap home 'ls cull.—
—Paráu, si es que avergonyirme
no us plau—acalant los ulls
li respon na Berenguera,
y tot d' una, veu cayguts
de genolls al entorn d' ella,
presents oferintli á munts,
soldats, cavallers y bisbes,
y llagrimejant, mes d' un

besa las brodadas orlas
de son túnich de vellut.
—Que he de fer jo de las telas,
del or ni 'ls brillants? no 'ls vull;
me plasch més de vostra estima
que no dels tresors qu' heu duts.
En pàu del Senyor gosáulos,
recordantvos dels defunts,
perquè vostre goig no amarguen
plors d' órfens y desvalguts.
Jo ma part ja l' he assolida
y en so avara com ningú...—
Y l' Imperant al sentirla
bésala ab amor y ergull.

LLEYDA CATALANA

—1149—1150—

I

Tan tost los pendons del Comte
Ramon Berenguer lo Gran,
s 'aixecaren victoriosos
de Tortosa en los murals,
forts desitjos d' altra empresa
en son pit fan despertar,
per lliurar tota la patria
de la sombra del islam.
Vora 'l Segre plora Lleyda
en trista cativitat,
tement de mirarse en l' ayguа
que á sos peus va murmurant,
perquè cada cop que 's mira
te de veurer en son cap
la afrontosa mitja-lluna
y las glassas del turbant.
Sab be 'l Comte 'l que desitja
de sos brassos amparar's,
sab prou lo qu' espera l' hora
que á sos murs arrivará,
mes tant com ell vol guanyarla
lo sarrahí la vol guardar,
qu' es joya prou desitjada
y ha costada molta sanch:
mes qui ha guanyada Tortosa
també á Lleyda por guanyar.

Al Comte d' Urgell ja envía
lo barceloní á buscar,
y aixis qu' al palau se 'n entra
los brassos s' han allargat.
—Pensáu, Berenguer, casarvos
y á la boda 'm convidau?
Deu vos dó forsa anys de vida,
llarga prole y més estats.
—Armengol, per vení' á bodas,
diu Berengué', us he cridat,
mes allí hont tindrán efecte
hem d' anar be acompanyats.
No cal qu' us vestiu de sedas,
d' arminis y de plomalls;
cercáu la melló' armadura,
la llansa y 'l briós cavall.
A Lleyda he de fer mas bodas
y son Walí m' ha de dar
per ma esposa Petronilla,
la cambra y lo llit nuvial.—
Quan això 'l d' Urgell sentia,
enrera sorprès se fá.
—Pensáu, cosí méu, la empresa.
—Cosí méu, pensada es ja.
—Lleyda es forta y te vehina
á Fraga.
—Això tant se val.
—Ab los fugits de Tortosa
sos termes s' han repoblat.
—Com més gent tingam de batre
la gloria será més gran.
—Y si 'l vent de la sort gira...
—Temeu potser!...
—Deu me val!
¿Quan es l' anada?
—Ben prompte.

—Quanta gent?
—La que vullau.
—Y 'l sou?...
—A las mevas bodas
tot será pels convidats.
Una corona de nuvia
á ma esposa vull donar,
com altra oferir no 'n puga
al casarse, 'l Rey més gran.
Los que á oferirli m' ajuden,
bon recort n' han de guardar...
—Donchs, á Lleyda!
—A Lleyda, y sian
lliberts tots los catalans!

II

De Puig Gardeny en la cima
fa las estacas plantar
de sa tenda, lo brau Comte
Ramon Berenguer lo Gran.
Allí César també un dia
sa tenda feu aixecar,
César vencé, bon auguri
per lo Comte catalá.
Tan bon punt comensa 'l siti
comensan també 'ls combats;
cada dia fan sortidas,
cada dia hi hán assalts,
cada dia ve gent nova
de sarrahins y cristians,
y aquestos tenen de batrer's
ab los de dins y 'ls forans,
que 'ls de Mequinensa y Fraga,

gota mesquins de llur sanch,
per ajûdar als de Lleyda,
que á la fi son sos germans,
á la gent del ardit Comte
atormentan sens descans,
Ramon Berengué' una tarda
d' una estacada al tornar,
mirant fugí' al lluny malmesas
las hosts dels fills del islam,
d' una idea lluminosa
per son front sent passá' 'l raig.
—Ola cavallers,—ja crida,
de sa tenda en lo llindar,
armat, posant peus en terra
al costat de son cavall.
—Catalans y aragonesos,
á mi tots!—y á son voltant
van descavalcant, tot d' una
que retornan del combat.
—Lleyda no veurèm rendida
mentres los socors tindrá
dels de Fraga y Mequinensa,
y he pensat, com de sa má
no 'ns deixe Deu, posar siti
á las tres tot d' un plegat.
Veurèm qui 's dará més pressa
en dur la empresa á bon cap;
demá, á Fraga! á Mequinensa!
y á l' una tots al assalt.—
Al partir de l' hora aquella
roda 'l Cinca onas de sanch,
y al barrejarse del Segre
ab lo turbulent caudal,
Ebre avall van esplicantse
dels tres sitis los combats,
fins qu' arrastran en sas onas

dels sarrahins l' últim turbant.
Lo vint y quatre d' Octubre
sempre per Lleyda será
lo jorn de la deslliuransa,
lo jorn de la llibertat.
Encara era nit ben fosca
qu' en Berenguer mou lo camp,
y ja al primé' esclat de l' auba
per tot endret se combat.
Sonan clarins los de fora
las escalas aixecant,
cridan als murs los de dintre
fent ressonar los timbals,
y tal munió de sajetas
travessan d' ací d' allá,
que quan lo sol se las mira
semblan un desfet de llamps,
haventhi qui, encara en l' ayre,
las pren y torna á tirar,
del qui primer las dispara
fentlas tenyir en la sanch.
Cruixen al pes dels que pujan
las escalas; del murals
abocan pega inflamada,
oli bullent, y aferrats
als marlets, per fora y dintre,
sarrahins y cristians,
d' asconas y cimitarras
provan lo tremp las destrals,
mentres dels harems las donas
fujen llensant tristos ays,
de sas joyas los estotxos
ab los jaikes amagant,
fins que dels marlets cap dintre
saltan al fi los cristians,
com un torrent que 's desborda

y arrastra quant trova al pas.
—Vía á dins que tot es nostre!—
los vencedors van cridant,
d' Aragó y de Catalunya
per primer cop fent sonar
junts los noms, y al fi las portas
obrintse de bat á bat,
entra á la ciutat vensuda
Ramon Berenguer lo Gran.
Aixis que lo mur trepitja,
un missatjer n' ha arrivat.
—Fraga es nostra!—Desseguida
n' arriva un altre cridant:
—Senyor! Senyor! Mequinensa
es guanyada!...—Y mitj plorant
d' alegría lo bon Comte,
diu:—Senyor, mercès vos faig.
Catalunya es tota lliure,
y al casarme, puch donar
á ma mullé' una corona
com cap Rey la te més gran.

III

Ab las bretxas enramadas
y 'ls carrers entalamats,
del séu salvador las bodas
festeja Lleyda com cal.
Dalt lo minaret tritllejan
las campanas sens descans,
la porta de la mesquita
de flors y murta es un maig
y als peus d' una creu y un' ara
qu' entré los brunyits pilans

y las arcadas mig closas,
lo cristianisme ha aixecat;
galant ell y ella joliva,
Ramon Berenguer lo Quart
y la Reyna Petronilla,
per sempre s' han dat las mans.
Dels cavallers que 'ls revoltan,
de las damas y 'ls mitrats,
d' embaixadors y del poble,
qui lo goig podrá oblidar!
Tothom veu en aquell acte
l' unió de dos estats:
ella es dèbil, peró es bella;
ell es fort, peró es galant;
abdós son cristians y nobles,
de clar seny y de cor franch...
¡vísca Deu, que 'ls fills que tingan
han d' esser temuts y honrats!
Per çó quan del temple surten
sols un crit s' ou ressonar:
—¡Visca Aragó y Catalunya!—
y 'ls dos nuvis al passar,
de catifas arabescas,
d' ayguas d' olor y de rams,
van estenent á sas plantas
llarch coixí, fins al palau,
qu' en lo palau del Rey moro
han fet la cambra nuvial.
Avans d' entrar á la cambra,
lo Comte d' Urgell parlá:
—Senyor y cosí, á eixas bodas
un jorn me vau convidar,
diguentme que per venirhi
prengués armas y cavall;
cumplert queda 'l desitj vostre,
mon comès ha termenat,

mes avans, la enhorabona
deixáume que 'us dó com cal.
Entre Aragó y Catalunya
Deu á Lleyda va posar,
per ser l' anell de las bodas
d' aquell regne ab lo comtat.
Vúlla, donchs, que qui la herede,
vostre exemple recordant,
la fássa penyora un dia
d' unas bodas molt més grans:
las bodas del heroisme
ab la pátria llibertat.—
Digué 'l d' Urgell, y allargantli
lo barceloní la má,
conmós, no sabent que dirli,
respongué:—Visquèu forsa anys.

LO CASTELL DEL PUIG

—1236——1238—

I

Ab tot qu' á sos cavallers
no 'ls hi era molt de bon veure
la guerra que 'l rey en Jaume
movia al Xech de Valencia,
guerrejant y guerrejant
muntaren al puig d' Enessa,
y, com l' águila carnívora
que avans d' embestir la presa,
en terra gratant esmola
las unglas y l' hora espera,
fort castell amurallat
al cim aixecarhi feya,
per á esperar allí l' hora
de llansar's sobre Valencia.
Finit que sigué 'l castell,
partí 'l rey per á sas terras
á fer corts y á llevar gent
per dur á bon fi l' empresa;
y al partirne, 'l Xech Sahèn
s' hi rebaté ab la gent seua
febrosench y desitjós
d' arrunarlo pedra á pedra.
—Eixíu, eixíu!— ab grans crits
á la gent del castell deya,
embrassant lo fort escut

que als raigs del sol lluenteja,
redressat sobre 'ls estreps
y l' alfanch á la má dreta.
—Eixíu, eixíu, cans poruchs,
qu' en las fortas lladroneras
amagueu la tremolor;
eixíu, que Sahèn vos repta,
ó per Mahoma vos jur
de que avans que 's fassa vespre,
en mîg l' arrunat castell
cremar vius vos tinch de veure!—
Sahèn no sabia pas
la gent que reptava qui era,
emperó á no trigar molt
per á son dany massa ho veya.
De res serví 'l gran Alá,
de res la séva bravesa,
que á la embestida dels cans
tingué d' arronsar la fera.
Dels de dintre del castell
bona part eran Entenças,
y dels que no, fins n' hi havian
com n' Aguiló, qu' en la presa
de Musseros, lo rey Jaume,
per traure'l de catiu qu' era,
á quants moros prengué vius
deslliurá de la cadena.
Mes, y que hi fa!... lo lleó,
passat l' instant de la febre,
al castell gira de nou
los ulls, que fins li espurnejan;
ordena 'ls séus esquadrons,
demana ajuda al Profeta,
y coratjós més qu' avans,
gitant un mar de sagetas,
crida als séus:—¡Amunt!... ¡amunt!—

Mes vensut se torna á veure;
y 'l roig pendó d' Aragó
queda guaytant á Valencia,
coronat ab los llorers
del noble casal d' Entença.

II

De malaltía en Bernat
Guillem d' Entença finava,
queixantse de morí' al llit
y no en lo camp de batalla,
entre 'ls crits dels combatents,
entre 'l brugit de las armas,
la terra per llit, l' escut
per coixí, y besant l' espasa.
Son fill Guillemó los ulls
clohentli, negat en llágrimas,
—Pare méu, planyía's trist,
perquè 'm deixau, lo méu pare!—
Los demés qu' eran entorn
del agonejant, mirantse'l,
—Perduts estem, deyan tots,
perduts estem, si ell nos manca.—
Dos frares, agenollats,
los psalms poch á poch resavan,
y després, fora dels crits
que feyan al mur los guaytas
cridant: ¡Aragó! ¡Aragó!
en silenci tot restava.
Mort que fou lo capitá,
á la capella 'l posavan
entremîg de quatre posts
vestit de totas sas armas,

ab duas llántias encesas,
ab dos soldats que 'l vetllavan,
y tot desseguida al Rey
feyan saber la desgracia.
—Més valdria haver perdut
lo castell—exclamá en Jaume,
al sentir lo missatjer.
—Partíu, partíu sens tardansa,
y diguèu als méus barons
qu' allí serèm ans de gayre,
perquè 'l Puig cal aguantar
si Valencia ha de guanyarse.—
Derrera del missatjer
va 'l Rey á pocas jornadas,
y arriva al castell hont tots
lo reben sens dir paraula.
—¿Qu' es aixó, mos cavallers,
que com donas vos mir planyer?
¿Voleu protestar la lley
que tot ho regeix y mana,
ó ha mort ab lo capitá
també lo vostre coratje!
¡Qu' es aixó, mos cavallers,
qu' heu perduda la paraula!
—Senyor, un d' ells li respon
ab la veu mitg apagada,
arriscat es sostenir
lo castell...
—Sant Jordi 'm valga,
diu lo rey, que sens pensar
tinch cobarts á la avansada.
¿No sou ja los cavallers
del Temple y de Calatrava?
¿Los Entenças, que s' han fet?
¿Los Aguilons, per hont paran?
¡Diguèu als alarbs que vingan

que ningú 'ls plantará cara;
que víngan, que ja no tinch
guerrers per entrá' en batalla!...
Y al dir això, amunt y avall,
com un lleó, per la sala
va mirant als cavallers
fit á fit, fins á encararse
ab en Guillemó, á qui diu:
—Guiáu devant vostre pare,—
y á la capella van tots
á dá' al mort terra sagrada.
Del sol ponent l' últim raig
per los finestrals entrava;
la fumerola dels llums
un vel extenia en l' ayre,
la resplandor ne cubria
d' un tint vermellós las caras;
tothom callava, lo rey
avansá fins al cadavre.
—Ola! Guillemó, empunyèu
la espasa del vostre pare,
jo us faig cavaller... que 'l mort
sía colgat...—S' adelanta
fins al altar tot seguit,
encesa empunyant un' atxa,
llansa 'l capell, y extenent
l' altra má als peus de la imatje,
digué:—Acostèu's y sentíu.—
y tots al rey s' acostaren.
—Per Deu y en aquest altar
de la imatje de sa mare,
de no passar més Terol
ni Ulldecona us dem paraula,
fins que á Valencia hajam dut
lo roig pendó de las barras;
y perquè los méus barons

del que dihem tingan fiansa,
la regina, ma muller,
y ma filla tant aymada
faré venir aquí 'l Puig
á vosaltres comanadas;
perquè d' aquí 's va á morir
ó á Valencia: es ma paraula.—
Y aixó al dir, la séva veu
per las voltas ressonava
y en lo cor de sos barons
molt més que en lo temple encara.

III

Del Puig un dia á trench d' auba
gran cavalcada 'n parteix,
cavallers son més de trenta,
almogavers més de cent,
hómens d' espasa y ballesta
y escuders, moltíssims més.
Mentres la gent se reunía
en lo pati del castell,
just al comens de l' escala
dret, los contemplava 'l rey,
rodejat de la regina,
son oncle, los camarlenchs,
la dida de l' infanteta,
los comanadors valents
del Temple y de Calatrava
y la gent del real servey.
Tots al rey á una pregavan
renunciás destroná 'l Xech
de Valencia; la regina
plorava molt tristament

y en Jaume, la má estrenyentli,
sense respóndreli res,
ordená la cavalcada
y 's feu acostá' 'l corcer.
—Al fi partiu,—diu al veurho
l' infant son oncle—que Deu
d' esta empresa temeraria
compte no us demane, Rey.
—No 'u fará, mon senyor oncle,
que la fem en servey d' Ell.—
—Molt arrisqueu.
—Més encara
será 'l guany. Vos, ma muller,
perquè plorau, si regina
d' altre realme us vaig á fer?—
En aixó besa la infanta,
aferma 'l peu al estrep,
bota á cavall y tot d' una
sonan bèlichs instruments.
Al surtir la cavalcada
del Puig, avisat Sahèn
ab fogaradas encesas
per serrats y minarets,
crida á sos wasyrs:—Diguèume,
wasyrs méus, que devem fer?—
Crida als astrólechs:—¿Que signan
per honra meua 'ls estels?—
Y al callar wasyrs y astrólechs,
impreca al profeta, al cel
y aixeca en l' ayre 'ls punys closos
com si amenassá' 'ls volgués.
Mentrestant, devant Valencia
arriva en Jaume; en poch temps
dressa enginys, desploma torras,
llansa al assalt sos valents,
y Sahèn salva la vida

rendint la ciutat al Rey.
¡Lo jorn aquell que va entrarhi
en Jaume, quin jorn aquell!
ja eran temples las mesquitas,
campanars los minarets,
lliberta la gent catiua
y las mitjas-llunas creus.
Aixis qu' al palau entrava,
cridá als del Puig entorn séu,
á la regina, á son oncle,
als mitrats, als cavallers,
y 'ls digué á tots:—Cumplert queda,
á la fi, mon sagrament.
Valencia es nostra; la presa
es rica y á bastament;
demanèu, donchs, que tot' ella
vostra y fora te de ser:
per mi no vull altre premi
que del Puig lo fort castell
pera fer en ma corona
nous florons de sos marlets!...—
Y en aixó, ja las campanas
donavan al vent sas veus,
juntantlas á la del poble
que victorejava al Rey.

LA FERIDA DEL REY JAUME

—1238—

I

Sahèn, lo Rey de Valencia,
invoca á Alá dia y nit,
vehent de cristians voltada
la ciutat de las hurís,
Sab be prou qui es lo Rey Jaume,
deseixit en tot perill,
guanyador d' illas y pobles,
delmador de sarrahins,
y 'l Rey Jaume vol Valencia,
com en jurament ha dit,
valdament per conseguirla
la mort trove á mîg camí.
Per ell vuytanta mil hómens,
ferro en má y ensuperbits,
esperan desficiosos
l' hora de saltarhi dins,
y, aixecant carrers de tendas
per hortas y per jardins,
van estrenyentla, estrenyentla,
ab estacadas y enginys.
Prou Sahèn clama l' ajuda
dels reys moros més vehins,
prou als africans envia
cada jorn un nou avís:
no hi há en lloch de mar y terra

qui 'l trega d' aquell perill
y en sos ulls tot lo séu poble
llegeix de la patria 'l fi,
plorant llágrimas amargas
á las veus dels muhecins
que dels minarets los cridan
á l' oració dia y nit.
Un home sols, quan los altres
planyen, coratjós somriu:
devant las naus catalanas
las de Túnis fugí' ha vist;
sab prou qu' aná' á la escomesa
del camp, es aná' á morir;
y la escassès de viandas,
com tots, també está sentint;
mes no defalleix y esclama:
—La sort de Valencia tinch.
Ola, creents, lo qu' ha d' ésser
Alá ab lletras d' or te escrit:
jo no he perdut la esperansa,
ajudáume, donchs, á mi
y deslliurarèm Valencia
dels creuhats ensuperbits.
Muntèu á cavall totduna,
al camp un cop més surtíu,
y arrivant fins á las tendas
hont s' abriga l' enemich,
motejèu al Rey en Jaume
de modo que 'l feu surtir,
y un cop que á embestirvos corre,
com sempre atrevit, cedíu
atrahentlo á las murallas
per la presa enllepolit,
y si éll á tret méu se posa,
á tots vos trech de perill,
que qui 'l vol dels aucells para

sab d' un rey travessá' 'l pit.—
No be de di' aixó acabava,
tothom de ciutat se 'n ix;
éll pren la ballesta, prova
las sagetas ab lo dit,
corra al mur, posa's de guayta
y la mort pel camp somriu.

II

A l' arma!—eixint de la tenda
crida als séus, á mîg vestir,
l' arquebisbe de Narbona,
sentint vení' als sarrahins
ab atronador estrèpit
de tabals y de clarins.
—A l' arma! creuhats de Fransa,
á l' arma los qu' hèu dormit
á l' ombra de las palmeras
de Sió!—y tant tost ho diu,
part de fora la estacada
ja la sanch hi corra á rius.
Ab bons cavallers la Fransa
al Rey d' Aragó ha servit,
que si 'ls sarrahins entraren
fins á las tendas ferint,
á llansadas los obligan
ara á desfer lo camí,
tan aprop de las murallas
arrivant, que los de dins
senten lo masèch del ferro
y dels combatents los crits.
—¿Qu' es aixó?—quan se 'n adona
fa en Jaume,—tothom á mi,

qu' ab mal' art ara us atrauhen,
hont ab refors dels de dins,
batallar á desventatja
vos farán fins á morir!
A mi tots, á mi tots!—crida,
y avansant per detení' 'ls,
mal armat y sens temensa
com qui por may ha sentit,
pel més fort de la masega
vora 'l mur arriva al fi.
Mes, que val la vèu d' un home
d' un combat en lo brugit?
ningú 's para en la d' en Jaume,
tothom vol lluytá' y ferir,
y éll, no poguent altra cosa,
fa com tots; delma enemichs,
y 'ls delma de tal manera
qu' es son bras lo decisiu.
Mes, llavors dalt la muralla
un ballester sarrahí,
ab ull certer entreguarda,
tiva y deixa aná' 'l cordill
de la ballesta, y á l' hora
lo Rey Jaume exhala un crit,
sentintse, á través del cuyro
del capell, al front ferit
d' una sageta que 's vincla
clavada en lloch tan altiu.
Rápit, ab despit, l' arrenca,
la esmicola en cent bocins,
lluny séu los rebat ab ira
las dents y tot fent cruixir
y, al instant que la primera
flestomía aná á sortir
de sos llabis, dominantse,
als séus cavallers somriu.

—No temèu per la ferida,
diu ab calma, en son despit
llensan los de dins las armas
per no haverlas de rendir,
y una gota de sanch nostra
no vos te pas d' entristir,
quan la victoria guanyada
ne val més que no 'n tenim.
Sonáu trompas, sonáu nacres,
cridáu ¡Aragó! y johiu
que aixó al vostre esfors anuncia
de Valencia 'l próxim fi...—
Y ab la má demunt la testa,
passant la sanch entre 'ls dits,
seguí 'l camp, perquè 'l coratge
de sos braus no defallís.

III

Carafeixat als pochs dias
sentava's lo Rey al llit,
sentint lluny de la estacada
ressó d' armas y clarins.
Totduna, botant en terra,
fa á son escuder un crit:
—Ola, qu' es aixó?—y contesta
no esperant, segueix així:
—Mon cavall, mon elm, la espasa,
via sus! als sarrahins!—
y, deixant la tenda, deixa
la Reyna pregant á dins.
Si 'l cavall com un llamp corra
corra més lo séu desîg,
mes arriva tart y trova

mîg vensuts á sos capdills.
—Deu me val!—la cara encesa
per la sanch, ronqueja altiu,
vehent á sos braus malmesos
y als sarrains engrehits;
—Y això tindrá de contarse...!
y això 'ls méus ulls haurán vist...!
devant d' una dèbil torra
y un grapat de sarrahins,
tot lo poder de mas armas,
tot l' esfors de mos capdills
detingut, per més afronta
dels qu' han lluytat sense mi!
Jo 'us ensenyaré de vèncer;
sonáu trompas y clarins,
al assalt!—y sens cuydarse
si es ó no dels séus seguit,
al cavall l' esperó clava
y embesteix al enemich.
Lo retró de la batalla,
tot lo camp ja fa tremir,
quants més son los que rodolan,
lo combat se fa més viu;
xiulan darts, petan ballestas,
grunyen sens pará' 'ls enginys,
y entre 'l ressó de las armas
y la tempestat dels crits,
s' aixeca una flama inmensa
que al sol naixent fa afosquir,
y, ab terrabastall, desploma's
la torra ab los sarrahins!
Finida qu' es la batalla,
lo Rey d' Aragó somriu,
y envaynant la espasa invicta,
á Valencia diu aixis:
—Sanch méva ha regat la terra

de tos pomposos jardins:
ab flors d' ells, dins tas murallas,
mon trono tinch de guarnir.
Molt me costas, mes t' estimo:
forsa tens, sobra'm desîg.
Sultana, tú serás lliure,
que 'l Rey d' Aragó t' ho diu.—
Y en tant qu' aixó 'l bon Rey deya,
tractavan ja los de dins
com farian la embaixada
per fer pactes de rendir's!

LA CONVERSIO D' EN LULL

—1250——1315—

I

Ja qu' es per vos per qui peno,
vulláume donar remey,
que may será fer bon' obra
pagar amor ab desdenys.
L' afany que tinch en volervos
voldria qu' en vos prengués,
perquè poguesseu entendre
quant estimo y quant sofresch.
Carreras per vos he fetas,
rimas he dictat també,
y á voler una punyada
de raigs de sol, vos l' hauré.
Mes l' amor que dins mi cova,
senyora, no 'l malmenèu,
que no fora de cristiana,
sent, com es, per vos encès.—
Aixis parlant á una dama
va un jovencel cavaller,
que 'l cavall fa trotá' á mida
del pas qu' aquella segueix.
Alionor s' anomena ella
y es muller d' un genovès;
mellor bellesa, á Mallorca
no l' han vista los vivents.
Al galan Ramon li diuhen,

fill dels Lulls, bon cavaller,
patje avans, majordom ara
y senescal de son rey.
Mes ell de qui es no 's cura,
puix amor retut lo te,
y es amor, segons ell pensa,
del mon lo més gran y bell.
Aixis la dama fent via
s' apressa, del cavaller
tornant roja á las paraulas
que per ella s' endú 'l vent.
No hi val que de via trenque
girant plassas y carrers;
lo galan, mirantla á ella,
ni tampoch hi posa esment.
—Amor meva, va cridantli,
de pedra lo cor tindrèu?...
Com no us dol la meva estrella?
com mon plant, no us enterneix?—
Mes la dama 'l mantó acala
fins al pit y tant tost més;
la rojor de front y galtas
que li vejan molt se tem.
Per ço quan al lluny ha vista
la portada de la Seu,
ha sentit com si li treyan
de sobre 'l pit un gran pes.
Mes, debadas dintre 'l temple
creu lliurar's del cavaller,
qu' aquest del temple cap dintre
n' es entrat derrera séu.
Válgam la Verge María!
y á cavall qu' entrat se n' es...!
A no dirli los que hi eran,
lo qu' es ell ni 'n feya esment.
L' avalot que s' aixecava

del temple va treure'l prest:
de tant que d' amor dalia
s' havia oblidat de Deu.

II

L' alt en Jaume de Mallorca
dins sa cambra se passeja,
y dret, sens dir mot, sas ordres
trist lo majordom espera.
—No es del servey de ma casa,
diu lo Rey, del que tinch queixas,
qu' esmerantvos en servirme
fora injust si vos las feya.
Vostres pares que us estiman
per ma boca ara vos reptan;
y vos sabeu be que 'ls pares
fins tardan de tant qu' esperan.
Nom teniu, honors y títols,
y muller honrada y bella;
d' oblidarvos vos acusan
de cosas que tant se preuhan.
Ja per traureus de disbauxas,
de jochs y de malas-fetas,
maridat foreu ab Blanca
de Picany, per ordre meva;
mes ab tot y ser ja pare,
ningú vos ha vist l' esmena
y á reptá'us altra vegada
m' obliga dels bons la queixa.
Aixis, si del Rey las ordres
nova volta voleu pendre,
pensèu que pels bons son bonas,
tant com pels dolents dolentas.—

Ab rahons tals, l' alt en Jaume
al séu majordom ne repta;
acabat que 'l Rey havia,
resolt aquest li contesta:
—Ver parla lo Rey mon amo
al parlar d' eixa manera:
mes lo cap fassa llevarme
qu' ab tals rahons jamay pensa.
Foll lo seny, de mi n' allunya
lo que á l' amor pugá ofendre,
y es lley que á ser fatal vinga
l' amor que lo seny malmena.
N' Alionor es qui la cura
te del mal que m' atormenta,
colpada es de lo que 'm passa
quan faig lo que faig per ella.
Aixis, no parlèu debadas
y al moro si us plau donèume,
mes á Alionor altra volta
fèu dur, mon senyor, la queixa.—
Al sentí' 'l Rey tals paraulas
sobre 'l pit baixa la testa,
y, fort capficat, la cambra
sens dir un sol mot passeja.
La resposta qu' ha rebuda
per un Rey no es de bon ésser,
y 'l cástich que més s' hi avinga
ab dalè concirós cerca.
Recorda d' abdosos pares
l' antiga amistat sancera,
ab gracias per l' un donadas
que l' altre sabé mereixer,
y 's plany de que 'ls fills no pugan
seguir dels pares l' exemple,
sent per las flacas del altre,
que no per la culpa séva.

—Ramon, lo méu seny no trova
de castigá'us la manera,
que per l' amistat la fama
de justicier no vull perdre.
Aixis, á l' aymía vostra
durèu al punt unas lletras,
y fássa 'l marit lo cástich
tal com lo judique aquella.—
Escrita que fou la carta,
lo Rey lo paper segella
y al majordom allargantla,
aquest la real cambra deixa.
Ans de gayre fou vinguda
una dama; Alionor era.
Son marit que be l' estima
vingut se 'n havia ab ella.
Abdosos ab l' alt en Jaume
trabaren forta conversa;
tant la dama 's conmovia
que sovint forts gemechs feya.
D' alló que van dir, l' historia
ni un mot solament no 'n resa,
com no sía estas paraulas
d' un y d' altre las derreras:
—Jo vos dich que haig de curarlo
vostras mercès per mereixer.
—Lo Rey, la muller y 'ls pares
vos ne quedarán en deute.

III

Dins la cambra abdosos son,
tancadas de dins las portas;
lo galan just á sos peus,

ella sospirant plorosa.
—De que us planyéu, l' amor mia,
quin es l' afany que us acora,
que sens qu' en mi feu esment
no obriu al desîg la boca?
Pensèu que jo soch de vos,
y á voler fins de Mallorca
ésser reyna, us ne faré
conquerintvos la corona.
—Y es cert que fariau tal?
—Manáumo y veurèu la prova.
—Amor gran m' heu de portar!
—Com may l' ha sentit cap home.
—Marit tinch y vos muller
que bells infantons bressola...
—No son del amor mos fills,
y naus dins la mar me sobran.
—Sou galan.
—So malestrech.
—Jo us aymaré.
—A la bon' hora.
—D' avuy mon germá serèu.
—Matáume y sigáu pietosa!—
Lo galan s' estreny lo cor,
la dama gayre be plora;
l' aymador torna á parlar,
ella á sospirar ne torna.
—Una daga 'l senyor rey
va donarme qu' es gran joya,
bon servey farà la tal,
de bálsam la fulla es molla.
Si remey no 'm podeu dar
fassèume á lo menys l' absolta;
Alionor, Deu vos perdó,
sou vos qui la mort me dona.
—En mal punt vos soch obert

de mon camaril la porta.
—Com voleu que, dins lo cel,
me 'n vulla sortir á fora?
—Jo no se pas lo que 'ls ulls
haurán vist en ma persona...
—Baix los parpres dos estels,
mitjan galtas duas rosas,
la gloria damunt lo front
ab raigs de seda flayrosa,
y devall del cotilló
dos coixins de vellut flonja,
hont més be hi faria nit
que á ser de triada ploma.
—Ramon, no diguèu això,
que son flestomías follas.
—Tan de bo parlesseu ver!
—Jo us ne donaré la prova.—
Lo galan s' estreny lo cor,
la dama gayre be plora.
Lo collaret ja se 'n treu
que 'l coll set vegadas tomba;
tret que l' ha, lo tira lluny,
lo cotilló ja 's descorda.
Lo galan no diu un mot,
sos ulls son dos brasas rojas;
Alionor sospira tant,
que ja més que tal, sanglota;
despassat qu' es lo cordó
no sanglota, que fort plora.
—Si 'm vullesseu germá ser...
—Matèume y serèu pietosa!—
La tela qu' amaga 'l pit
la dama 's rebassa prompte,
la febre en lo pols glatint,
la má trèmola y mitj folla.
Lo galan aixis qu' ho veu,

las duas mans als ulls porta;
ella ab desesper fa un crit,
ell ni á respirar ne gosa.
—Si 'm vullesseu germá ser!...—
En est punt lo galan plora...
De la dama á mitjan pit
un cranch l' hermosura corca.

IV

Debadas al galan cercan,
debadas preguntas son;
ni rambleja, ni á las damas
del palau va tirant flors.
Dins la cambra de sa casa
tancat s' está nit y jorn;
la muller poch la recorda,
á sos fills quasi tampoch.
Gira llibres y sospira
que sentirlo fa condol;
y quan no, bada la ploma
de pesant com te lo pols.
Passadas d' esta manera
quatre setmanas, un jorn
á na Blanca ix á escometre,
qui, al sentirlo, esclata en plors.
—No he feta pas may cap cosa,
esposa, des que so al mon,
que puga ser agradable
á 'n Aquell de qui 'ns ve tot.
Grossas faltas he comesas
qu' ara de tot cor me dol;
he fet planye' á vells y jóvens,
de llurs planys fentne mos goigs.

Mes, un pich so obert los parpres
y he vist la dissort entorn,
be 'm cal fer, mentre hora sía,
per mereixer lo perdó.
De la hisenda he pensat darvos
á vos y á mos fills bon tros;
del que reste, prou hi há pobres
y hospitals sense socors.
Y si novas may rebiau
del vostre espós, perquè un jorn
nos vejam prop de son trono,
pregáu, Blanca, á n' al Senyor.—
Tal digué, y avans de gayre
ixqué de ciutat plorós,
en be del prohisme, á correr
en romiatje tot lo mon.
D' aquell dia, á sas petjadas
ixqueren temples per tot,
hont las arts, la fe y las ciencias
tocavan lo seny y 'ls cors;
y ab la llum que las tres juntas
llensaren, sab be 'l Senyor
qu' en lo cau del meteix dupte
arrivá á espuntarhi 'l sol.
Sabis, reys, bisbes y papas,
del que fa s' esmiran tots,
y molt més s' esmirarian
si al África no hagués mort.
Per Deu, doná allí la vida,
aquell qui oblidava un jorn
per las damas palaueras,
del Senyor lo sant amor,
mostrant, al guanyá' en la terra
un nom y en lo cel un lloch,
lo poch que los ulls hi veuhen
si 'l seny en tenebras dorm.

LA CREMA DE PERALADA

—1285—

I

Pregant al Rey sos barons
perquè deixás Peralada
al peu de quins murs tenia
l' exèrcit lo Rey de Fransa,
á en Dalmau Rocabertí
los ulls cada punt jiravan,
perquè, capficat y mut
al finestral apoyantse,
mostrava's indiferent
al que passava en la cambra.
Deya 'l Rey:—¿Insostenible
creyéu tots á Peralada,
perquè sos murs va estrenyent
la gent del mal vehinatge!
Perquè no arriba socors,
ni tinch un grapat de plata;
perquè 'ls enemichs son més
y 'ls queviures se 'ns acaban;
heu cregut que hi haja al mon
qui puga descoronarme,
tenint honra, tenint sanch
á las venas, y una espasa!...
Jamay! jo no partiré
sens deixar la vila salva,
y si lo perill temeu

desd' ara partíu vosaltres,
qu' á lluytar pel méu honor
l' ajuda de ningú 'm manca.—
Això sentint, fa un sospir
en Dalmau y al Rey s' avansa;
be 's veu que del finestral
tot quant deyan escoltava.
—Rey, avans que cap dels braus
á 'ls qui ofen vostre llenguatje,
segur de morir, vos jure
guardar la vila ab sas armas,
escoltáume un bon concell
que tinch anys ja per donarne.
Si pert Aragó son Rey
ab lo Rey caurá la patria,
la vila perduda avuy
demá pot de nou se' entrada
y pensèu que qui això diu
es Senyor de Peralada.
Deixèmla, donchs, á en Felip,
que vínga aquí la oriflama,
com més pel comtat se 'n entre
tant pitjor per la tornada.—
Repren lo Rey:—No he de moure'm
mentres puga dir la Fransa
qu' un sol cavaller no tinch
per guardar á Peralada.—
Y á las paraulas del Rey
quan á l' hora tots s' alsavan
demanant guardar la vila,
cruixintlos las dents de rábia,
en Dalmau Rocabertí
—Jamay, jamay!—esclamava,
l' una má al pom del acer
y endavant estenent l' altra,
—De mon pare rebí en dot

la vila; donchs per mon pare
vos juro, lo Rey en Pere,
que may ha de ser de Fransa.
Anáu vos á alsar la terra,
anáu á salvar la patria,
segur de que sent jo aquí
la espasa del Rey no hi manca;
y si l' ombra solament
del dupte pel cap vos passa,
pensèu qui soch y pensèu
que 'us he dada ma paraula.—
Partí al sendemá lo Rey
y encara molt lluny no anava,
ja la sanch enrojí 'ls murs
de la heróica Peralada.

II

Ixí, al trot de son cavall
corrent per carrers y plassas,
en Dalmau Rocabertí.
cridant ab veu ronca anava:
—Tres voltas hem sofert ja
la embestida de la Fransa,
y á la quarta, vassalls méus,
entrará dins Peralada.
Per cada cent enemichs
potser no som dos nosaltres,
y á cada nova embestida
trontollan més las murallas.
Van mancant manteniments,
van acabantse las armas,
y tinch jurat que la vila
jamay ne será de Fransa!

Anáu, donchs, los méus vassalls,
donèu la derrer' mirada
á la cambra hont heu nascut,
á la llar dels vostres pares;
anáu y salvèu alló
que més estimeu ó valga,
perquè lo sol de demá
no veurá ja á Peralada.—
Quan la vila ha corregut
sens deixar carrer ni plassa,
arribant á son palau
bota en terra, y de la escala
los grahons puja corrent,
corrent y de quatre en quatre.
—Qu' es això, lo méu marit,
la muller ja li demana,
qu' es això que sengloteu
y feu com los morts la cara?
—Besáume al front, ma muller,
besáume á la boca encara,
ara encomanèu's á Deu
y al punt devallèu á plassa.
—Qu' es això, Vescompte, donchs,
que la llengua se vos traba?
—Que sento fe:or d' infern,
que sento angoixa y frisansa,
que sento l' ayre gelat
que fa la mort ab sas álas,
y á torvá'us gota ni gens,
Deu vos haja perdonada!
—Mon marit, lo méu marit...—
En Dalmau vola la escala,
salta á cavall y tot d' una
com un llamp se 'n entra á plassa.
Veu á punt los cavallers
armats de capells y llansas,

en carros infants y vells,
y al séu derrera, aplegantse
en revolta confusió
á peu ó cavall, las damas,
gent d' iglesia y de pagès
ab eynas, robas y alajas.
Per guardá'ls del enemich
van després los almogavers,
los ulls llampegant y 'l ferre
relluhint á sas miradas;
y quan tots s' han preparat,
fent sonar trompas y nacres,
baixa al pont y al camp francès
se rebat la cavalcada.
Llavors en Rocabertí,
qu' encara era al mîg de plassa,
mana als hómens que te aposta
posar foch á Peralada,
y fins que ruhents los murs
no veu y tombar las casas,
fins llavors los esperons
al cavall no li clavava.
Quan los fugitius enrera
lo camp del francès deixavan,
y 'l camí de Castelló
anavan regant de llágrimas,
desd' un puig mirant la vila,
en Dalmau també plorava,
y á cada sospir que feya
posant cabells blanchs anava.
—Adeu, adeu, vila meva,
adeu, adeu, Peralada,
á costa teva l' honor
he salvat de ma paraula.
Las tevas ruinas dirán
als segles y á las nissagas,

si en Dalmau Rocabertí
sabia estimar la patria,
la patria per qui he cremat
ma vila tan estimada,
mos bens, mon palau, quant tinch,
fins las cendras de mos pares!—
Y més no podent sofrir
aquell terrible espectacle,
serra avall á tota brida
desbocat, lo cavall llansa.
Aixis qu' entra á Castelló
lo Rey Pere ja 'n trovava.
—Vull creure que del francès
la vila no será entrada,
que vau ferme un jurament
y tinch fè en vostra paraula.
—Be feu en tenirhi fè,
respon en Dalmau, encara
no es d' ell ni ho será jamay
perquè á nit la so cremada!
Meva era, lo Rey, ben meva,
y al pèndremela, la Fransa
volia forjar en ella
las cadenas de la patria.
Ara ja no es més que runas,
ara no podrán guanyarla,
y us juro que ab quantas vilas
m' han dat lo cel y mos pares,
ans que vèurelas francesas
faré igual que ab Peralada!—
Diu, saluda al Rey, al ventre
del cavall l' esperó clava,
y poch després á la esposa
los brassos gojós allarga.

LO COMBAT DE CADAQUES

—1285—

I

Abocat á la finestra
massa y tot, lo Senyor Rey,
fits los ulls á la marina,
recomptava naus y llenys.
Gran navili en Lluis de Fransa
per combatre'l ha tramès,
y ell dels comptes qu' ara passa
dotze naus trau solament.
Cadaqués ja es dels francesos,
Rosas y Palafurgell,
y si vol, dins Barcelona
pot rebatre's facilment;
puix per més que de Sicilia
cride á en Lluria, sobra temps
ab l' anada y la vinguda
per perdre's, si no hi val Deu.
  En aixó, de capficarse
cansat, se girava 'l Rey,
quan dels almiralls s' adona,
drets y muts devora d' ell.
  En Marquet y en Mallol eran,
en cosas de mar experts;
qu' aixis una nau governan
com parteixen un capell;
barcelonins que ja frisan

per batre's ab lo francès
baldament ben segur cregan
d' aná' á fons, ananthi ab ells;
si be qu' ara l' un y l' altre,
gorra en má, devant del Rey,
ni mots prou triats acertan
per ferli l' acatament.
En Pere un moment se 'ls mira
y parla:—¿Qu' es que voleu?—
—Senyor, per mercè veniam,
respon en aixó en Marquet,
mercè que si á vos no us reca,
de tot cor la agrahirèm.
A Sant Feliu hi há galeras,
d' enemichs, á Cadaqués,
á Rosas y també á Blanas,
y la mar es tota d' ells;
mentres qu' en terra nosaltres
entrar vilas los deixem,
fer presa de lo qu' es nostre,
cremar y guarnir castells,
sentint prou rojó' á las galtas
y en lo cor atreviment
per rebátrens'hi totduna
y trametre'ls al infern.
Senyor, que 'ns deixeu anarhi
demanamvos per mercè,
y prou ne darèm bon compte
óací no 'ns veurán may més.—
Al sentirho, 'l Rey en Pere
roda 'l cap mîg somrient,
y en Mallol quan se 'n adona,
clou los punys sense voler.
—¿No us plauria de donarnos
comiat...?
—Bons cavallers,

duas centas naus te la Fransa...
—Dotze naltres ¡nom de Déu!
y cad' una de las nostras
entre aquellas val per cent.
—A en Roger enviarne una
perquè vinga es menester...
—¡Tant se val onze com dotze,
que be prou que 'ls ne pendrèm.
—Gran follía us ha vinguda,
passejant barbota 'l Rey;
de provensals, genovesos,
gent de mar y cavallers,
van las galeras de Fransa
rublidas á bastament,
y aixó fora ana'us á perdre,
ben segur, navili y gent.
—Senyor, com aquells més sian,
molt mellor pels ballesters:
axí á cada ballestada
ferirán en dos ó tres;
si en gent de mar, las galeras
deixantnos més á mercè;
si en cavallers, de combatre'ls
lliurant als almugavers.
Vulláu, donchs, axís compluare'ns
dantnos comiat, Senyor Rey,
per la salut de la terra
qu' aixis nos la torne 'l cel,
per vergonya de la Fransa,
pel bon nom catalanesch,
per lliurar á Barcelona
d' un afront...—y en aquí 'l Rey
no podent més contenirse,
—Anèu, anèu, respongué,
¡per la gloria de mon poble,
pel nom que cascun porteu!

II

Pel garbí empesas las velas,
onze naus volan pel mar,
lo desîg dels qui navegan
no podent conseguir may.
Gent d' empresa las comanda,
las serveixen catalans;
á cercar van los francesos
y es segur que 'ls trovarán.
Primé' 'ls ulls perden de veure'
las estelas de las naus,
que desfer's la escumerada
que las proras van alsant,
y sens may traure la vista
del horizó, 'ls almiralls
comptan las brassas que corren
posant sobre 'l cor la má.
Los cómitres no sossegan
als bogadors apressant;
ballesters, passadó' en caixa,
van guarnint los enfrenalls;
lo guayta dalt de l' entena,
los corns á punt de sonar,
los rems tots brunzint á l' una,
y las naus sempre volant,
á la fi á Cadaqués veuhen
y al veure'l, adalerats
comptan las naus enemigas
que 'ls estavan esperant.
Vint y cinch son las francesas,
las seuas onze ¡que hi fa!...
sonan nacres y embesteixen
totas onze d' un plegat.

Primers en darse á coneixer
los ballesters han estat;
la xurma pedrells despara,
asconas en l' ayre van
y, al colp de la xafagada
sorpresos, los provensals
se veuhen los nostres sobre
qu' encara en si no han tornat.
—Fransa, Fransa!—en Ludovia
cridava, als séus atiant,
encenentlos en coratge
y fentlos entrá' en combat.
¡De passadors si 'n volavan!
¡los cayrells qui 'ls contará!
¡Aragó! cridan los nostres,
y en Mallol romp l' enfrenall.
Totduna las naus s' embesten
furientas capbucejant,
en popa girant, si poden,
ó aferrantse pels costats;
y al escoltar la botzina
d' en Marquet fer la senyal,
bogadors los rèms amollan,
y, destral ó ascona en má,
á las naus francesas botan
ballesters, xurma y soldats.
¿Sentiu com cruixeix la fusta?
¿Sentiu dels ferits los ays!
¿Sentiu lo masèch del ferre!
¿Sentiu tremir cel y mar
y un crit d' Aragó, y un altre,
dilatarse per l' espay?
—Via, sús! en Mallol crida,
tots son nostres...—y las naus
del francès, unas son presas,
las altras á fons se 'n van,

sinó las dels narbonesos
qu' empeny lo xaloch enllá.
—Companyons,—en Mallol crida.
sens capell, espasa en má,
voltat de morts que sanguejan,
y ferits agonejants;—
set galeras hem guanyadas,
presoner es l' almirall,
de florins y de vaixella
y draps d' or be 'n sobrarán.
L' oriflama hem esquinsada
que 'ns volia amortallar,
y hem retuda la superbia
del nostre enemich capdalt.
¡Al rem, donchs, y á Barcelona
la bona nova á portar,
perquè ab l' alegría nostra
johescan los catalans!—
  Y las naus giran llurs proras
y 'l mar ajup l' esquenall,
y las onas entorn d' ellas
llur retorn van festejant.

III

Y haurán de vèure'm als peus
del Rey d' Aragó humiliarme,
lo front altiu descobert
y la cinta sens espasa!
¿Y haurá de veure'm la cort
sota 'l pes de ma desgraeia,
los uns ab desdeny potser,
los altres potser ab llástima,
á mi! á mi! á qui la sort

no 'm deixá may fins suara;
á mi, 'l primer almirall
del Rey en Felip de Fransa,
que compto més combats qu' anys
sense perdre cap batalla,
y una nau no he tret de port
qu 'á port no l' haja tornada!
¡No será, per Sant Denís,
no será, no! 'L Rey de Fransa
ferá per mi ço qu' es just,
del vostre poder per traure'm,
y si no ho fes ¡ay del Rey!
¡ay del Rey y de la Fransa!
que so son primé' almirall,
que so sa primera espasa.—
  Així, tot roig y ab grans veus
en Ludovia clamava,
mentre en Marquet y en Mallol
á l' hora l' aconhortavan
ab rahons de cavallers
y de cristiá molt sábias:
quan defora 'l camarot
sonava la veu del guayta:
—¡Velas á estribor!—Totduna
del seti en Mallol ja salta
y en Marquet, desde la porta:
—¿Quántas son? crida.
                                        —Cinquanta!—
responen de part de dalt;
y fent la mitja rialla,
en Ludovia afegeix:
—Las naus son del Rey de Fransa;
si pres me portau avuy
demá us hi duré á vosaltres.
—¡Cap de Deus! crida en Mallol,
vaig á mata'us l' esperansa!—

y á coberta tot d' un pich
ab quatre gambadas salta.
Ordena que de las naus
lo dia avans apresadas,
se 'n traga tot lo tresor,
los cavallers y las armas,
y á totas set de seguit
se 'ls lleven dels fons las taulas
y tallantloshi 'ls llivants
á la mar abandonarlas.
Aixó fet, pican penyols
deixantne las velas caure,
s' aplanan los bogadors,
referman als timonayres
y van pel mar onze naus
com onze gavinas blancas
enrera deixant al vent,
lliscant pel crestall del aygua.
  En est punt en Ludovia
á coberta 's presentava;
y vehent sos cavallers,
no pot aturar las llágrimas.
Part d' estribor fita 'ls ulls,
á popa ja va girantse
y veu, allá al horizó,
las velas del Rey de Fransa
perdudas entre las boyras
cada pich més allunyadas;
mentre un baylet assegut
allá al cimeral d' un arbre,
la cantarella allargant,
aquesta cansó entonava:

—¡Ohá!... ¡Ohá!
Com las naus de Catalunya
en lloch n' hi há.

Los soldats que las guarneixen
tots los Reys fan tremolar;
mariners que las tripulan
tots los vents saben guanyar;
de batallas cap ne perden,
y coneixen tots los mars...
¡Ohá!... ¡Ohá!
Com las naus de Catalunya
en lloch n' hi há!—

MUNTANER EN ORIENT

—1303——1311—

I

A la remor d' unas novas
que fan regirar la sanch,
concell d' almogavería
dins Galípol s' ha aplegat.
Allí son en Ferran Gori,
Rocafort, Tous, Escatllar,
Muntaner, Roudor y d' altres
adalits y capitans;
allí son, tots concirosos,
sens esma pera parlar,
asseguts, de punta en terra
l' escona, en ella apoyats,
y en lo silenci que guardan
sentir á més d' un li apar
de llurs cors las bategadas
que cap d' ells pot aufegar.
A la fi, un adalit parla,
y, á Deu y als sants invocant,
son parer sabedó' 'ls feya,
roigs los ulls y mîg torbat.
—Mala sort se 'ns ha girada
y m' apar l' hora, companys,
qu' aixecam la llur hisenda
y al navili 'ns aplegam.
Mort Roger á mans traydoras

per Xor Miqueli, é en Siscars
ab los séus, als qui menarem
en nom de l' host á reptarl';
pres en Berenguer d' Entença
pel genovès ab mal art,
que 'l profit de sas empresas
se 'n ha dut, homens y naus;
no 'ns resta més que á Galípol
posar foch y portá' 'l camp
á aquella illa de Meteli,
per fernos senyors del mar.
D' allí al Xor li farèm guerra,
y quan l' hisenda deixar
y las donas sía forsa,
ben seguras romandrán.
—Mal concell y sens pensarho,
respon Muntané', 'ns donau,
que son la dona y l' hisenda
lo derré' en qu' es de pensar.
La nostra almogavería
tinguda pel mon es ja,
de quantas hajen estadas,
per la més forta y més gran;
y la fama qu' hem guanyada
de Grecia forajitant
als turchs, que presa l' havian,
més que l' or, més que tot val.
Que us diré? Si havem entradas
una á una las ciutats
del imperi, si hem malmesos
als turcoples y als alans;
si 'ns ha vist Constantinopla
los llurs cavalls abeurar
en las ayguas que la regan,
á Galípol nos pendrán?
Deixáu á las donas planyer

qu' es ofici que 'ls hi escau;
aconhortáuvos, qu' es d' homens
no desfallir ni duptar.
Si ve 'l Xor, vínga en bon' hora,
si no ve, irèm á cercarl',
y dins son palau un dia
per Roger hem de trincar!
Que us diré? Morir ó vencer
jo ho tinch pel concell mes sá,
y perquè cap s' aconhorte
enrera los ulls girant,
vulláu, ab mi, llenys y barcas
y galeras desfondrar,
perquè ab ellas sotsobrada
la fugida tots vejam.
Vulláuho, mos fills, vulláuho
y Sant Jordi 'ns aydará,
que á Galípol tenim l' honra
y no la 'n podem llevar!—
Al silenci qu' avans era,
quan Muntaner ha parlat
ne segueix una cridoria
com allí no 's sentí may.
—¡A la platja! tothom crida,
desfondrèm barcas y naus.. —
Y de son fons una taula
á cad' una van llevant.
Ja l' aygua barbolla y brufa,
lo navili 's va enfonzant,
ja tan sols ran de las onas
la cuberta 's veu surar,
ja á la fi desapareixen
velas, cordas y fustám;
ja sobrîx sols l' arbre mestre,
aguantant sobre la mar
la bandera de las barras,

ja las onas van passant
sens topar res que las torbe,
ni las fassa jemegar...
¡Via sus! ¡ferro, despèrta!
¡ja es forsa morí' ó matar!

II

Galípol, qu' es cap de l' host,
tota sola n' ha romasa,
si no d' infants y de donas,
de cavallers y almogavers.
Per cumplir al bon Roger
son sagrament de venjansa,
tots han eixit, ab Gircou
y 'ls alans á barrejarse,
si no es lo bon Muntaner,
qu' es romás, ab prou recansa,
de la hisenda y las mullers
dels que han partit en la guarda.
De donas be acompanyat
y d' homens de guerra en falla,
tres jorns que ha partida l' host
y al lluny un navili guayta.
Avans poch, barcas y llenys
vorejavan per la platja,
y 'l capitá y Muntaner
gran conversa n' entaulavan.
—Jo som aquell qui há nom
d' Antoni Spínola y parlan
de mos fets totas las mars
hont las naus hi trovan cala.
Deixáu, si vos plau, de grat,
Romanía y totas altras

las terras qu' ab lo comú
de Gènova, tingan pactes.
Y si per cas no us plavia,
Madona del cel vos válga,
ja que us faig desafiament
tot desseguit tres vegadas.
—Tres vegadas vos me 'l feu
y jo no 'l prench tantas altras,
y válgaus si me 'l feu pendre,
tota la cort sobirana.
Sent Aragó ab lo comú
de Gènova en amistansa,
jo vos requeresch, en nom
de mon Rey y del Sant Pare,
á girar contra de grechs,
que son tots de la lley falsa
y de nostra fè inimichs,
la gent que vos n' heu menada.
Y si per cas no us plavia,
en cap de vos tota cáyga
la sanch que te d' ésser preu
de la ciutat cobejada.
—Massa en escoltarvos faig
y us prech la derrer vegada,
preníu mon desafiament
ó be 'n faig llevarne un' acta.
—¡Cap de Deus, no farèu tal!
vos lo prench y sens tardansa
veníume'n á requerir.
—No passarán tres diadas.
—Prou es llarch.
—Son tres jorns mès
que viurèu.
—O l' un ó l' altre.
—Jo soch en Antoni Spínola!
—Jo 'n Muntaner l' almogaver!

III

Bell punt com lo jorn se feya,
contra fors y petjant lleys,
de Galípol á la platja
bota ardit lo genovès.
Cavallers, soldats y xurma,
gent de casal y més gent;
genovesos, grechs y d' altres...
sembla 'l camp un formiguer.
Tot es traure del navili
viratons, llansas, cayrells,
escalas, forcas y ganxos,
y, á dojo, manteniments;
y es tal lo poder que trauhen
que, á no aydarlos Deu del cel,
be pels que son dins Galípol
aquest jorn es lo derrer.
Tantost arribar los veya,
de ciutat îx Muntaner,
ab fort perpunt y lloriga,
capdillant sos cavallers.
Ran l' aygua escaramussejan
l' inimich y, com lo vent,
van y venen, tornan, fujen,
ferint sempre á tort y á dret,
fins que cansat de tal veure
lo Spínola, mana als séus
aplanar tots las ballestas
y á l' hora despará' en ells.
¡Cap de Deus, quina boyrada
de passadors va pel cel!
¡Cap de Deus, quina cridoria
que fa 'l genovès y 'l grech!

Mes per ço, no gira cua
cap dels braus de 'n Muntaner,
y van y venen y corren
la platja per tots endrets,
y al camp tant dejorn no fora
pel genovès, com ara es,
si á Muntaner no tombava
son cavall d' un ensopech.
¡Santa María y Sant Jordi
los hi valgan desde 'l cel!
Tretze feridas ja 'ls sangnan
al cavall y al cavaller;
lo cavaller cinch ne porta,
lo séu cavall las demés,
y passadors á ruixadas
dessobre d' ells van cayent.
Bell punt com d' aixó s' adona,
ja en terra un adalit es,
Muntaner ne lleva en brassos
y 'l cavalca en son corcer.
Posa en sas mans altra espasa,
l' aparia dels estreps,
y, dant una bergassada
al cavall, salta lleuger
á sas ancas, y altra volta,
com si 'ls ne portás lo vent,
platja amunt lo camp travessan
y se 'n van dret al castell.
Lo Spínola, que no creya
qu' anás viu lo Muntaner,
—Mort es lo capitá, crida,
Galípol guanyada havem!—
Y desplegant las senyeras,
més qu' avans foll y soberch,
crida:—A ells!—y tota á l' una
respon l' host:—A ells! á ells!

IV

Si n' es forta la batalla,
be 'n donan fè, sens dir mot,
aquells que ajeguts en terra
vora dels murals son morts.
Una, duas y tres voltas
lo genovès, coratjós
á Galípol posa escalas
y á la forsa entrarhi vol.
Primera volta, pla ho creya,
al veure que donas son
los soldats que la defenen,
mes ara ja 's tem que no.
Acuyrassadas com homens,
capell al cap y al entorn
del mur tombant á pedradas
á un inimich cada colp,
mostran be pla que son donas
com d' altras no ha vist lo mon,
ni per la forsa dels brassos,
ni pel coratje del cors.
De duas mil ni sols una
n' ha deixat buyt lo séu lloch;
cada deu tenen un cabo
y en Muntaner qu' es per tot,
Muntaner que va cridantlas:
—Feríu fort, no temáu, no!—
carafeixat y ab la escona
mîg arrossegantse coix.
En aixó, vist qu' ha despesos
sos cayrells y passadors
l' inimich, tot seguit crida
dins mercadal cinquanta homs.

—Deixáu mantells y cuyrassas,
las abarcas y 'ls calsons,
en bragas y camisola
pel camp correrèm mellor.
Embrassèm fort las adargas,
llansa en má, seguíume tots,
¡Sant Jordi! ¡Santa María!
¡vía sus! ¡alor! ¡alor!...—
y porta-ferrissa enfora
van devallant com un torb,
y rodan més caps per terra
que fullas á la tardor.
Lo Spínola aixis qu' ho veya,
cinch senyeras trau furiós
del navili y se 'n las mena
totas cinch de capitost.
Ni cinquanta, si las duya,
per guanyar li foran prous;
tot seguit ja son malmesas
y ell mateix tombava mort.
Una escona ha ultrapassada
sa cuyrassa just al cor...
no l' han mort, no, 'ls almogavers:
son orgull es qui l' ha mort.
—Mala sort vos ha cabuda,
diu Muntaner, mala sort;
mes vos m' heu tret á batalla,
just es que hi morisseu vos...—
Y va l' almogavería
ferint y escapsant per tot,
per la platja y per dins l' aygua
cridant: ¡via sus! ¡alor!
fins que al caure en Bocanegra,
qu' es lo derrer aquell jorn
dels genovesos que moren,
acabat aquell pas fou.

Fugí dins mar lo navili,
Galípol esclatá en goig,
y d' en Muntaner la fama
volá tot seguit pel mon.

REY Y LLEY

—1332—

Dona Alionor de Castella,
del Rey d' Aragó l' encís,
lo nin Ferrandet bressola,
qu' en somnis joyós somriu.
Tementse que li desperte,
no gosa tombá' 'l respir,
ni tindre una escletxa oberta,
ni moure 'ls plechs del vestit,
y n' es tant lo que l' estima,
que 's diu si fins pel marit
l' ha fet dotar ab més vilas
que l' Infant no te per si.
Ella sab prou que sos pobles
així de bon grat no han vist;
mes ,content lo marit tinga,
que del poble pla se 'n riu.
¿Qui sab si, moguda d' odi
ó presa d' amor sens fi,
vol empobrir al fillastre
ó cerca enriquir al fill?...
Y ¿com malpensar, si en Pere,
sent Infant, es prou felís,
ja qu' hereu de la corona
lo fa son pare al morir?
Lo qu' ella sent, qu' est no 'n tinga
un' altra per deixá' al nin;
mes n' Anfós may contraría
de la Reyna un sol desîg...

Ja Alacant, Murvedre y Maella
ha guanyat ab son enginy
y Tortosa y Burriana
y Xátiva y altras vint.
De quants al Rey aconsellan,
quexars 'n un no ha sentit
dels trossos de la corona
que va escarbotant pel fill...
¡Qui sab si encara algun dia
podrá en Ferran agrahir
á sa mare mellor cosa
que no la llet de sos pits!
Debadas es esperarho;
permetr'ho seria un crim;
los grans de la real corona
son com de la má los dits;
la corona 'ls primers forman,
forman la má 'ls altres cinch:
un que 'n manque, los que restan
perden forsa ó perden brill.
La Reyna no ho vol pas creure,
mes Valencia ho creu aixis
y, per més no consentirho,
s' es alsada ab gran burgit.
Del Miquelet ab lo coure
li han tramès lo bon matí;...
¡malehit só de campanas,
lo son ha trencat del nin!...
—No plorèu, la vida mia—
besantlo, la Reyna diu,
mes del *comú* la cridoria
no li deixa torná' á dir.
—Marit, á que s' esdevenen
del vostre poble los crits?
—Muller, si voleu saberho,
vos prech que vingau ab mi.—

Bell punt que la cambra deixan,
ofega 'l Rey un sospir
y en Guillem de Vinatea
los hi parla tot seguit.
—Maravellada Valencia,
Rey n' Anfós, parla per mi;
mal, Senyor, vos aconsellan!...
los ulls á la llum obríu.
Tals donacions haveu fetas,
que 'ls nostres furs n' han patit:
no volem cap senyor altre
que 'l dels regnes tots units.
Traydors nos forseu á ésser,
duhentnos per tals camins,
que feu lo regne tan pobre
com á en Ferrandet feu rich.
Mes, Senyor, per més qu' us dolga,
nosaltres no hi consentim,
y cuydèu qu' hem presas midas
avans de pujar aquí.
Lo cap be podrèu tallarme
y fer de mon cos bossins,
mes dels qu' us mal aconsellan
un no 'n restará de viu.
Sols vos, l' Infant y la Reyna
serèu salvats de morir,
los demés... ó ells ó 'l poble:
vejáu lo que decidiu.—
—¡Ah, Reyna! n' Anfós sospira,
per vos lo qu' haig de sentir!. .—
Y la Reyna mîg plorosa
més que de dol de despit,
mormola en lo séu llenguatje:
—No voldria tal sofrir
mon germá 'l Rey de Castella,
sens tallá' 'l cap á qui ho diu.

—¡Reyna, Reyna!—crida ab forsa
lo Rey n' Anfós, estremint
tots los vidres de la cambra
d' un cop de peu.—Advertíu
que mon poble no es lo poble
del Rey aquell qu' haveu dit;
qu' á mi per Senyor m' estima,
com jo per company lo tinch.
Anèu, Guillem; la justicia
de la part vostra teniu;
vos juro, per ma corona,
á tot preu ferla cumplir.—
De l' alegría del poble
ab l' atronadó' esclafit,
Dona Alionor petoneja
plorosa al Infant petit;
y n' Anfós besantla á ella,
ple d' amor li diu aixis:
—¿Que mellor qu' aquestos besos
cap mare pot dar al fill!...

LLUYTA DE REYS

—1363—1366—

I

Dins la ciutat de Murvedre
per fer paus entran un jorn,
lo Rey Pere de Castella
y 'l Rey Pere d' Aragó.
Poch enllá de las murallas
han deixat, de front á front,
desplegadas sas banderas
en quins plechs nian los corbs.
Y mentre 'ls cavalls renillan
escrostonant lo trespol,
y á l' ombra 'ls soldats s' ajauhen
potsé' á fer lo derrer son;
en Bernat lo de Cabrera
y 'ls dos Reys pactan de sort
que qui més condona al altre
es qui menys fer las paus vol.
—Trenta llochs, castells y vilas,
diu lo Cruel al d' Aragó,
vos he presas y tinch llansas,
ballesters, cavalls y trons.
Si voleu fer avinensa
qui hi perde no vull ser jo,
ja que puch en tres jornadas
entrarvos Valencia y tot.
De florins, mentres ne tingan

los juheus, be 'n tindré prou,
que molt ricas juderías
te Castella y te Lleó.
Donarme vilas y terras,
ferme presents de drap d' or,
ni de miralls de Venecia
ni d' altres més bells tresors;
no vos cal, Rey, ni pensarhi,
ja que aquí tinch mos pendons
y me 'n duch dels vostres regnes,
lo que als altres preneu vos.
Del vostre palau de Záidia
los marbres he trets fa poch,
y ab son frontal á Sibilia
gorniré mon palau jo.
Aixis, veyèu per pactarnos
què 'm doneu, Rey d' Aragó,
que la pau el qui pert compra,
y fins vuy so guanyador.
—Massa se lo que voldriau,
lo del Punyalet respon,
esguardant al de Castella
fit á fit, ab ulls de foch.
M' haveu fet guerra traydora,
heu entrat á sanch y foch
per la ralla de mos regnes,
esperant que llunyá fos;
quan m' heu vist de díners pobre
y de gent d' armas pitjor,
la concordia haveu trencada
en que 'l Papa 'ns posá un jorn...
Demanèu, fèu la mesura
del desîg, mes ay de vos!
may per may que la jugada
gire en profit méu la sort!
—No podrèu rescabalarvos

del que 'm dèu, Rey d' Aragó.
—¿Què voleu?
—Tan sols la vida
de dos cavallers.
—¿Qui son?
—En Ferran lo germá vostre,
y n' Enrich mon germá bort.
—Pactats...— Y mentre en Cabrera
roda 'l cap sens dir un mot,
abdos Reys la pau se donan,
com á Deu Judas un jorn,
l' amistat de sos realmes
segellant ab besos d' oy.

II

Assegut en son estrado
lo Rey Pere del Punyal,
ab lo Comte Trastamena
jugava un partit d' escachs.
Lo tauler que devant tenen
fou per moros esmaltat,
y las pessas que barrejan
son d' argent y de crestall.
Lo Comte, en jugar molt destre,
se 'n porta la mellor part,
y en Pere no vol que 'l Comte
puga dir que l' ha guanyat.
—Rey, avans de sis jugadas
dono mat ab lo cavall.
—No 'm fassèu encar' l' absolta.
—No será pas gens més tart.
—La torra potser no heu vista?
—De ben poch vos servirá;

vora mateix de la torra
al Rey vull donarvos mat.
—Es dejorn.
—Vint florins.
—Sía,
vint florins per vostre dany.—
En est punt, dins de la cambra
un algutzir n' es entrat.
Una espasa á la má porta
que te 'l pom sobre-daurat,
de la fulla damasquina
encara goteja sanch.
—Rey en Pere, al manar vostre
cumpliment s' ha donat ja;
l' Infant Marquès de Tortosa
ha mort ab dos séus companys.
No volgué á presó donarse
y á l' espasa ha posat má;
la vida y l' espasa á l' hora
li he fet pendre á mon devant.—
Lo Rey al sentirlo 's senya,
diu un prech de baix en baix,
y al cap d' una bella estona
sobre 'l joch mou un cavall.
—Com sentiu, Comte, ara acabo
de guanyar un marquesat;
ab la sort que m' ha vinguda
vostre enginy poch hi valdrá.—
Quan lo Rey á jugar torna,
nou algutzir es entrat.
—Senyor, aixis qu' ha sabuda
la gent del vostre germá
la mort del Infant, son amo,
en armas s' han aixecat,
y ab teyas dalt de las llansas
y los pendons desplegats,

al hostal vostre se 'n venen,
grans crits pels carrers donant.
—Llamps del cel!—en Pere crida,
lo tauler esgavellant
del colp de puny que hi donava,
la tal nova al escoltar.
Jo 'ls hi llevaré las llenguas
com la vida á mon germá,
perquè d' alló que 'l Rey mana
no 'n mormolen los vassalls!—
Y mentre furiós s' allunya
per aná' 'ls á sermonar,
diu lo Comte:—Els Reys may perden
ni sols un partit d' escachs!

III

Cavaller en son cavall
y gornit de totas armas,
al palau del Senyor Rey
Trastamena se 'n anava.
—Deu vos guart, Rey d' Aragó,
com vullau darme guiatge
per mi y per mos cavallers
que 'ns n' anam via de Fransa.
—No 'm dirèu, Comte, 'l perquè
vos deseixiu d' aquells tractes
ab que, tan de grat, un jorn
vinguereu á proposarme?
—Massa qu' ho sabeu, lo Rey;
son las paus qu' un dia y altre
compreu, ab sanch dels valents
que vos guanyan las batallas.
Quan heu tolt los millors tanys

del vostre mateix llinatge,
be 'm cal d' estarme al aguayt
que 'l cap al descuyt no 'm cayga.
—No 'm dirèu qui vos ha dut
la nova d' aquestas faulas?
—Vos sabrèu prou qui era ab vos
quan ma testa haveu pactada.
—Jo vos ne faig sagrament
com la fè vos tinch posada.
—Cap per cap, sol vos creuré
donantme 'l de qui m' enganya.
Lo corrué del Senyor Rey
tot seguit ja s' en anava,
portant lletras per l' Infant
que en Saragossa comanda.
No be l' Infant ha llegit
las lletras del Rey son pare,
qu' avans de poch, á en Bernat
de Cabrera escapsar mana.
Dins un estoig de vellut
mès la testa acanforada,
y á Barcelona á n' al Rey,
tramesla per un missatge.
—Vèus aquí, Comte, 'l present
que l' altre jorn demanavau,
en defensa de la fè
de que tant vos malparláren.
Y aixis com vos faig jo avuy
present de tal lley, un altre
pugau ferme 'n vos un jorn
del qui 'm mès la guerra á casa.
—Vulláume ésser fiador
y jo passaré la ralla,
la guerra y la mort portant
á Castella ab las maynadas.
Aydáume y jo volcaré

son poder, y al aixecarme
Rey de Castella, ab son cap
vos pagaré d' aquest altre.
—Quinas estrenas voleu?
—Qué las companyías blancas
poseu, Rey, á mon manar,
féntloshi vos la soldada.
—Fèu sagrament de cumplir
punt per punt vostra paraula.
—No púga calsá' esperons,
si no ho fas, ni borná' ab llansa.
No 'm válga lo Senyor Deu,
ni la Verge sobirana,
ni sant Enrich, mon patró,
fins á cumplir ma paraula!
Fúgen cavallers de mi,
damas no 'm móstren la cara,
ni vèja mas fillas may
fins á cumplir ma paraula!
Y devant d' En Pere 'l Cruel
rode lo méu cos cadavre,
si de Castella haig d' eixir
sens cumplirvos ma paraula!—
En Pere, al sentir aixó,
despedintlo l' abrassava,
y al restar sol, va dihent,
amunt y avall per la cambra:
—Rey en Pere, á sanch y á foch
has entrat per mos realmes;
la mort faré entrar jo als teus
ab las companyías blancas.—
Y prenent entre las mans
lo cap de 'n Cabrera, esclama:
—Quan l' hora arribada sia,
ta ignocencia faré valdre.

IV

Lo Rey Pere d' Aragó,
dia de cap d' any al vespre,
en la sala general
del palau dona gran festa.
Domassos mana posar,
llunas d' argent de Venecia,
herbas d' olor pel trespol,
y per llum atxas de cera.
Bella taula ha fet gornir,
y ha treta una tal vaixella
com no la te lo Soldá
ni moros jamay l' han feta.
Del Rey asseguts entorn,
aquells capitans s' hi veyan
Mossen Bertran de Claquí,
N' Huch Caviley d' Anglaterra.
No hi manca lo Senescal
de Fransa, ni aquell que deyan
Cavaller Vert tan temut,
y 'l Comte de Trastamena.
La festa á gran honor fan
dels cavallers qu' ab la guerra,
l' oy d' en Pere d' Aragó
han de portar á Castella;
y per ço viandas y vins
ab flastomías barrejan,
mentres lo camí més curt
tractan, d' acabar l' empresa.
Sobre eix punt parlava 'l Rey
y així son pensar los deya:
—Sembla'm á mi de rahó,

per dur á bon cap l' empresa,
que per Magalló, cap dins
n' Huch de Caviley se 'n entre,
fins pendre 'ls murats castells
que son las claus d' aquells regnes.
En aixó, lo de Claquí
ab lo Comte Trastamena,
qu' á Saragossa serán,
podrán la jornada empendre.
Y á la rerassaga, á punt
de fer valdre lo que pesa
son bras, lo Cavaller Vert
se 'n menará la gent seua.
Aixis, anant dins en dins,
foragitam de sas terras
á aquell que, si entranyas te,
entranyas tindrá de fera.
Y valtres treurèu profit
del pillatge ab las riquesas;
una corona de Rey
lo Comte de Trastamena;
deslliurament jo d' estats
y una justicia complerta;
y tots junts, lo gran honor
d' haver conquest aytals regnes.—
En eix punt, los cavallers
un udol de joya aixecan,
y trincant ab vins estranys
que donan forsa y alegran,
al Rey Pere d' Aragó
fan honor y reverencia,
al jurar y perjurar
la mort del Rey de Castella.
Y cumpliren. Al poch temps
encalsavan á la fera
que, dins un murat castell,

bramulant á sos peus queya.
A sos dias posá fi
lo punyal d' en Trastamena,
l' oy de 'n Pere d' Aragó
y 'l de Claquí ab la gent seua.
Y foren fetas las paus,
y fou donat altre exemple
de com, al morir los Reys,
se 'n torna á son cau la guerra.

LO PARLAMENT DE CASP

—1412—

Camí del mon una volta
chi hagué un Rey qu' ensopegá,
l' ensopech fou ran de terra
ab un tros de marbre blanch.
Lo bon Rey sobre la pedra
mans plegadas va restar,
á tres passas la corona
que ans de caure duya al cap.
La cayguda fou sentida
tant de propis com d' estranys;
si pel Rey ó be pel regne
encara ningú no ho sab.
De mans prou n' hi hagué de llestas
quan en Martí va finar;
mes en lloch de sos ulls cloure,
la corona van palpar.
L' un deya li pertanyia,
deya l' altre que no tal,
sortiren nebots y oncles
y altres parents més llunyans;
mes lo poble, que en sabiesa
era un poble molt cabal,
los hi digué:—Al qui pertanye
la corona 's donará.—
Dins un castell la tancaren
de tres murs environat,
al peu mateix de la vila
que 'n diuhen vila de Casp.

Dalt la torra la més alta
un pendó hi varen posar,
bell escut qu' al mîg lluenteja
quatre barras te de sanch.
La corona la posaren
sobre un coixí de domás,
tot un pa de brodadura
y una borla á cada cap.
Tot seguit van fe' unas cridas
sabis jutges congregant,
tan bons jutges tots sortiren
que fins un passá per Sant.
Feynas llestas en llurs terras,
pretenents van dret á Casp;
los uns de ponent venian,
los altres de part llevant.
Del castell vers á l' entrada
tots á l' hora van fent cap;
mes lo porter de la porta
á ningú deixa passar.
Fort capell guarda sa testa,
llarga escona te á la má;
ningú sab d' aquella guarda
qui lo sou li ha de pagar.
—Fèuli via á la Justicia!
—Fèuli plassa al Dret!—no hi val,
ni l' una ni l' altre 'l ferro
al porter fan amollar.
Tot d' un plegat ve la Guerra.
—Fèuvos enllá si vos plau.—
Deurán ser d' una llopada
que al moment la deixa entrar.
Ab la Guerra, de llisquentas,
també s' hi ha encabit lo Frau;
mala parella es vinguda,
res de bo no ho farán pas.

Los jutges estant á dintre,
llegeixen que llegirás,
obran llibres que fa sigles
ninguna má 'ls ha tocats.
Un qu' es frare, diu que 'l regne
de dret pertoca á un estrany,
y ho vol provar ab paraulas
perquè sab molt de parlar.
En Guillem lo de Vallseca
diu que á un Comte 's dèu donar;
mes al Comte qu' anomena
diu tothom lo *Desditxat.*
Cada rahó qu' aquest dona,
lo frare nou discurs fa;
y com que sab fer miracles
lo negre fa veure blanch.
A la plassa de l' esglesia
fan alsar bell cadafalch,
banderins als quatre cayres
y un balcó tot enramat.
Dit l' ofici per tres bisbes,
y 'ls nou jutges combregats,
dalt del cadafalch se 'n pujan
jutges, trompeters y heralts.
La plassa de gent n' es plena
vinguda de totas parts,
y á l' hora d' eixir los jutges
ni una veu l' eco ha tornat.
Las trompetas ja espichnejan,
las campanas fan brandar,
un heralt crida tres voltas;
—Aragó pel Rey Ferran!—
Lo crit que lo poble aixeca
poch al Rey li fora grat,
per no sentirlo sas álas
gira al cel la llibertat.

En va al poble sermoneja
lo profeta valenciá,
en va ab las virtuts del Princep
vol guanyar las voluntats.
Un á un deixan la plassa
los oyents, mal humorats,
malparlant del d' Antequera
y del frare sens fer cas.
Massa arriba á sas orellas
un crit ofegat y estrany,
massa una remor escoltan
que 'ls fa á tots esborronar.
Fills dels Peres y dels Jaumes,
desd' avuy serèu esclaus!
La remor es la escomesa
que á la enclusa fan los malls!

LO VECTIGAL DE LA CARN

—1416—

I

Encara molla la tinta
de las lletras que li han dat
la corona desitjada,
que 'ls séus no cenyiren may;
encara la sanch calenta
dels que moriren, lluytant
per los drets d' aquell bon Comte
dit en Jaume 'l Desditxat;
á las lleys que li serviren
de grahons per hont muntar
al trono, quin' ombra arriba
del Orient fins als sorrals;
als furs que lluytant guanyaren
los sempre faels catalans,
y Reys ardits, de cor noble,
ab bolla d' or van bollar;
en hora ben malastruga
ha mancat lo Rey Ferran,
que 'l poble que d' ells es digne,
no se 'ls deixa tocar may!
Així ho mostra de sas iras
la bramanta tempestat,
y 'l batall de las campanas
del Concell de la ciutat.
La remor de malls y serras

remor altra 's va tornar,
forrellachs que clouhen portas
y coltells arrossegants.
Diu que 'l Rey vol que li pesen
tan sols per lo preu la carn;
mes que 'ls carnicers al di' 'lsho
no n' han fet mica de cas.
Dos colps ha anat ja á la Rambla
lo Majordom del Palau;
mes sens carn un colp y altre
al Palau se 'n ha tornat.
Ni 'ls aguatzirs han fet prova
que anaren d' acompanyants.
—Si lo Rey vol carn á taula
págue avans lo vectigal.—
Al sentí' en Ferran la nova
fins pels ulls foch ha jitat,
malehint als que donaren
al poble drets com semblants.
—Prenèu gent y quants se us neguen
del mercat á tallar carn,
Majordom, lo Rey vos mana
que 'ls fèu tot seguit penjar.—
Mes los llabis foll de rabia
tot seguit s' ha mossegat,
qu' ha sentidas las timbalas
baix la porta del Palau,
ab quals del Concell las cridas
es costum acompanyar,
y del Mestre de trompeta
la veu forta en acabant.
Diu aquesta:—A tots quants vullan
ser exempts del vectigal,
á ser penjats á las forcas
lo Concell ha sentenciat.—
Y en tant que 'l poble ho celebra,

en lo palmell de la má
las unglas lo Rey s' enfonza,
com un lleó esbufegant.
Fet ab la gent de sa terra,
coneix poch als catalans,
que si no, no provaria
de ficar á sos drets frau,
ni tampoch de la justicia
fer desnivellar los plats,
ab lo pes d' una corona
qu' ells mateixos li han donat.

II

Lo verguer ab la massa alta,
los escuders devant d' ell,
poch enrera quatre patjes,
lo poble en pes un xich més;
per cumplir ab la comanda
que li ha donada 'l Concell,
dret al Palau va fent via
en Joan de Fivaller.
Negres son las vestiduras
de patjes y d' escuders,
lo verguer porta la massa
cobertada ab negre vel;
del conceller ne son negres
xia y granalla també,
y mes negres son encara
de son cap los pensaments.
Assentat lo Rey se trova
en son reyal escambell,
quan al llindar de la porta
lo conceller posa 'l peu.

—Qui sou?
—Qui so? Barcelona.
—Sols te pas en Fivaller.
Qui sou?—lo porter ja torna.
—Barcelona—torna aquell.
Respon lo Rey:—Fèuli via,
que mostra be pla qui es
la superbia ab que s' atansa
á besar los nostres peus.—
Lo verguer baixa la massa,
passa avant lo Conceller
y, de genolls, la má espera
debadas besar al Rey.
—Com es que feu reverencia,
com es que us agenolleu
al devant de qui cobreixen
las cortinas d' est dosser,
si menyspreuhant los séus títols
veure á rossegons voleu
lo mantell de sas espatllas
y son ceptre trossos fet!...
Jo so 'l Rey y ¡ay del qui vulla
mancá' en res ab lo séu Rey!
Ay de qui 'l blanch de sas iras
s' espose una volta á ser!—
Lo Conceller lo cap roda,
mes son llabi no diu res,
que, no fentlo alsar de terra,
de genolls no ho te de fer.
—Alsáuvos, sabem que 'us porta.—
diu lo Rey á Fivaller,
y abdosos després que 's miran,
Fivaller respon al Rey:
—Provas, Senyor, hem donadas
de se' als bons Princeps fidels:
las ofensas que han rebudas

hem fet nostras en tots temps.
En las corts y en las batallas,
los hi hem dat la sanch y 'ls bens:
los morts á tenir paraula,
d' això 'n donarian fè.
A vos la ciutat no 'm mena
d' ofendreus ab cap intent:
Deu vos dó, Rey, llarga vida.
Deu vos dó quan desitjeu.
Altre afany no 'ns ha fet moure,
que 'l demanarvos pels drets
y las llibertats juradas,
lo respecte que se 'ls deu.
Algú avuy del servey vostre,
del vectigal fentse exempt,
ha volgut la carn fers' vendre
per lo preu tan solament.
Contra 'ls drets de Barcelona
s' ha comès un mancament,
per mi la ciutat vos parla:
fèu justicia, Senyor Rey.
—Superbia, en Ferran contesta,
follia, ¿donchs que voleu,
si no d' est trono llansarme
per alsarvoshi després?
Lo Rey pagar vassallatje
als vassalls?... ¿esclau lo Rey?...
may en la vida jo ho veja,
ni vos, ni cap dels vivents.
—Senyor, no hi há aquí esclavatje,
no hi há jou, sols hi há la lley,
y es igual lo Rey que 'l poble
de las lleys al cumpliment.
—Fals; lo Rey tan sols las guarda.
—Mal guardador vos serèu.
—Lo Rey á Deù representa.

—Poble y Rey son fills de Deu.
—Llarga teniu prou la llenga
y un mal pas penso qu' heu fet,
que podria dar al poble
vostre cap per escarment.
—Combregat he no fa gayre;
mes, Senyor, teníu per cert
que á mi lo cap á llevarme,
no te de passar molt temps
sens que algú us diga cent voltas
lo que jo us estich dihent,
ni sens que 's fassa justicia
ab qui mate al Conceller.
—Pensèu que l' ira m' arbora!
—Pensèu ab lo sagrament,
que á no ferlo, may nosaltres
vos hauríam pres per Rey!—
Al sentir estas paraulas
en Ferran ha quedat fret:
potser recorda que encara
alena 'l Comte d' Urgell.
Son escambell al punt deixa
y acostantse als cavallers,
que mormolan en veu baixa
de 'l qu' en cert cas pugan fer,
los demana que li donen
per ben obrar sos concells;
be en Ferran los necessita,
Deu los vulla doná' acert.
Mentrestant l' hèroe del poble,
lo defensor de sos drets,
lo martre de la justicia,
espera ab lo front soberch
lo butxí que per ell vinga.
ó la sumissió del Rey;
espera, á lo que no estavan

avesats los Concellers,
ni 'l poble, com be ho demostra
á la plassa ab forta veu,
desfogantse de sas iras
malehint als estrangers.
Lo Rey, pres concell, ja parla
nova volta al Conceller;
de son pit, cada paraula
arrenca un sospir de greu.
—Anèu á dir á aquest poble
tan aymador de sos drets,
que á 'l que disposa, en est dia
s' ha ajupit lo Senyor Rey.
Que la rahó li condono
de la disputa; mes que,
si queda d' ell la victoria,
lo triunfo no queda d' ell.—
Lo Conceller per resposta
s' agenolla á 'n als séus peus,
li besa la má y ab calma,
sens obrí' 'l llabi per res,
deixa la cambra en hont restan
lo Rey de congoixa plè,
y admirats de tanta empresa
los cavallers y 'ls servents.
Poch desprès, un crit de:—Vísca
en Joan de Fivaller!—
entrant á dins de la cambra,
lo front feya acotá' al Rey,
perquè ab ell, en la garlanda
que cenyían sos cabells,
sentí dels drets de sos pobles
caure afeixugant lo pes.

LO PRINCEP DE VIANA

—1460—1461—

I

Convidat pel Rey á Lleyda
hont te corts als catalans,
parteix tot joyós lo Princep,
cavaller en son cavall.
Malentesos d' altres dias
gracia á Deu termenats ja,
pensa segellar á besos,
com cal á un bon fill, las paus;
y si be de traydorías
no manca qui li ha parlat,
y 'ls barcelonins anantsen
ha vistos llagrimejar;
no creu ell felló á son pare,
ni ha duptat un moment may
que á las lleys per tots juradas
sia 'l Rey qui ha de mancar.
Tant tost com arriva á Lleyda,
corra afanyós al palau,
desatenent las finesas
del poble y dels diputats,
y del Rey tirantse en brassos,
al estrado al arribar,
paraulas, sospirs y llágrimas,
barreja en son goig l' Infant.
—Pare méu, mon amat pare,

Senyor Rey, que Deu vos guart...!—
y res més no poguent dirli,
sobre 'l cor li estreny las mans.
—Mon car fill, beneyta l' hora,
diu lo Rey, en que tornau.—
y la pau en lo front dantli,
—Sigáu pres, diu tot plegat.
—So despert ó lo que 'm passa
somni es sols? respon l' Infant,
Lo fill presoner del pare
després que li ha dada pau!
Miráume genolls en terra
y retornèu del engany,
que may viu esclau del dupte
qui los crits sent de la sanch.
Pensáu, mon Senyor y pare,
que á l' hora inviolable 'm fan,
per ser en corts, los usatges,
y 'l dret, per haverm' cridat.
Pensáu d' est pas la vergonya
qu' á tots dos nos pervindrá,
lo mal exemple que als pobles
doneu, á las lleys mancant;
del vostre Cárles la pena
de la qual may pot curar,
pare y Senyor, perdonáume...—
Parla 'l Rey:—Llevèu l' Infant.
—Lás de mi, lo de Viana
pres catiu, planyentse va,
si del Rey perdo la estima,
si 'l pare m' ha rebujat,
si de mon cor los impulsos
sempre més m' han d' enganyar,
¡quant acabará la prova,
Deu del cel, en que 'm posau!
Si al manco sabés la causa

d' hont provenen tants de mals!
¿No plau al Rey la Princesa
qu' he pensada mullerar?
¿Tem qu' ab los estats m' aixeque
hont per sort m' estiman tant,
ó be l' he ofès sens volerho
ó son nom he bescantat...?
—Senyó' Infant, desde la porta
diu lo cavaller guardiá,
Senyó' Infant, teniu madrastra.
—Aixó es ver! respon l' Infant.

II

A las lleys que te juradas
ha mancat lo Senyor Rey?
guerra al Rey per més que ho sia,
que las lleys son avans qu' ell!
Per ço, rodejat dels áulichs,
de la Cort surt lo Veguer,
portant los saigs bruchs encesos
que ça y llá ventan corrent.
L' escrivá portant l' usatge
va voltat dels pregoners;
agutzils, á la bandera
del comú fan seguiment;
y al seny de l' Ave Maria,
per plassas y per carrers,
per portas y per finestras
á empentas surtint la gent,
l' usatge del *Princeps namque*
diu l' escrivá ab forta veu,
y tant tost á la fi arriva
s' es alsat gran sometent.

—Via fora!—'l Veguer crida
y un udol d' humanas veus
—¡Via fora! ¡Prínceps namque!—
li respon per tot endret.
Campanas l' espay aixordan,
sonan corns los mariners,
dringa 'l mall lo clavetayre,
lo boter pica més ferm,
y ab fochs que la nit clarejan
posant ruent lo mateix cel,
del un poble al altre, corra
fins á Lleyda 'l sometent.
Quant lo Rey dels fochs s' adona,
á micer Ferrá escomet.
—Vos que sou de la embaixada
del Concell catalanesch,
¿no 'm diríau que senyalan
llá de llá los fochs aquells?
—Senyor Rey, perills avisan
als quals lo Concell prevé.
—¿Ha passat potser la ralla
via dins estranya gent?
—No per sort; son oblits vostres.
—Oblits méus... detíngam Deu!
—Contra fur y baix paraula
al Infant, Senyor, héu pres.
—May als pares rahó manca.
—Catalunya 's queixa al Rey.
—Ay dels catalans, si esclata
demunt d' ells l' ira d' aquest!
ay d' ells! perquè vaja hont vaja
la mort va derrera séu!
—Senyor Rey, no es de justicia
parlarme com esteu fent.
—Això 'm plau y això te d' ésser.
—Será alló que plásquia á Deu

III

Dins las presons de Morella
tres mesos fan ja que 's migra
lo bon Cárles de Viana,
de sos dols en companyía,
contant horas y més horas
d' esperansas ó sospitas,
sens amichs y sens bandola
y sens lo consol dels llibres.
Cada pich que somriu l' auba
ó sos ulls acluca 'l dia,
los séus torna al cel y á l' hora
del fondo del cor sospira,
y á cada sospir que llansa
la patria respon ardida;
Catalunya es tota en armas
y d' ella al Rey forajita,
de Lleyda ab bandera estesa
calcigantlo á la surtida.
Saragossa li fa entendre
lo que val un poble lliure.
Per la ralla aragonesa
castellans entran las vilas,
y ab mil llansas la Navarra
que al de Viana tant estima,
sobre Borja y tots los pobles,
protestant las injusticias
del Rey y de la madrastra,
s' aixecan tornant pel Princep.
Veyentse lo perill sobre
tot d' una 'l Rey s' enternia,
y dels sentiments del pare

la madrastra n' aprofita.
—Senyor, vulláu deslliurarlo,
deixèu al bon Cárles lliure.
—Anáu vos mateixa á traure'l.—
De camí va la Regina.
—Primogénit, bona nova;
vostre pare es qui m' envia,
bona nova, 'l vostre pare
per mos prechs ara us deslliura.
—Deu vos dó, Reyna y Senyora,
Deu vos dó molts anys de vida.—
Camí van de Barcelona
abdos Infant y Regina;
de cada poble hont entravan
en Cárles més trist surtia,
la Regina en cada poble
més goig en lo cor sentia.
—Sentiu? qu' estich mal mormola
la gent.
—Vos ho semblaría...
—Més enllá deyan uns homens
si mos ulls vidriats miran...
Arrivant á Vilafranca,
ja n' aturan la Regina,
que si entrás á Barcelona
Deu del cel sab que hi hauria.
Quan l' Infant veu las murallas,
una llágrima engolia
y la gorra envellutada
llevantse, estas flors li tira:
—Barcelona, Barcelona,
la ciutat més gran y digna
de tota Espanya, beneyta,
beneyta tres voltas sías!—
Y al entrar á Valldonzella
entre flors, cántinchs y viscas,

un home sent dir á un altre:
—Més mort que no viu arriva!

IV

Besant d' un Sant Christ l' imatge
qu' es ja son derrer consol,
colgat al llit, l' Infant Cárles
espera serè la mort.
No li reca, no, d' anarse'n
de la terra tant dejorn,
que de quarant' anys que porta
vint y més son de dolor.
Sols deixar á Catalunya
en guerra, es lo que li dol,
si be sab que será d' ella
lo que Deu tinga dispost.
Per ço mirant als qui 'l voltan,
diputats, clergues, prohoms,
concellers, servents y altres,
aplaret barbota uns mots.
—Mon procés va á publicarse...—
y llensant sos anells d' or,
rodolan per allá terra
vanitats d' aquest trist món.
Qui á las mans pot un haverne
ja 'l besa en coral trasport,
y cent colps lo besaria
si ell serè no ho vejés tot.
—Si voleu darme la prova
derrera del vostre amor,
tornáu tots demá á mon pare
perdonant y oblidant oyds.
¿Rodeu lo cap?... si creyentvos,

á mon fill natural jo
llegitimás, novas guerras
deixaríaus per recort,
y de la pau al morirme
he pensat fervos un dot.
Fra Queralt, que vos ne sembla...?
—Que us cal pensá' en Deu...— y entorn
tant sols del malalt ressona
lo panteig desficiós,
ó dels que nuats de pena
sospiran, los ays pregons.
—L' Infant se 'n va, á cau d' orella
al confés diu lo doctor.
—Ab matzinas d' aygua murta,
diu un patge, nos l' han mort...
y tocantlo per la espatlla
un camarlench, li ha respost:
—Ço, patge, ningú pot dirho.
—Es cert; mes ho creu tothom.—
Tot d' una 'l malalt sospira
confós murmolant un mot,
Fra Queralt l' ungeix dels polsos
entre creus y entre oracions,
un panell jiscla de fora,
apagat ouse un udol,
los ciris espeternegan,
l' Infant en Cárles... es mort!

LO DERRER PALLARS

—1472——1503—

I

Dins l' enmarletat castell
de Sort, al ser l' hora baixa,
armat del cap fins als peus
un cavaller se 'n entrava.
—Ojáts, mos faels maynaders,
que 'l Comte n' Huch es qui us parla:
alsáu lo pont llevadís,
aparelláu prest las armas,
fèu que tingan los coltells
fi lo tall demá á trench d' auba,
que si 'l mós no 's treu á nit
no l' heu de treure ans de gayre.
Posèus' los capells més forts,
cercáu los escuts més amples,
las civellas clohèu be
dels cuixals y las cuyrassas;
arborèu mon penó roig
en lo cim del homenatje,
que de nou l' heu de pintar
molt avans d' una setmana.
Via sus! mos maynaders,
que 'l Comte n' Huch es qui us parla;
la fura vol vindre al cau,
aparelláus' sens tardansa.—
Tal va parlar á n' als séus

tan bell punt feu l' arribada,
lo Comte n' Huch de Pallars,
gitant pels ulls rojas flamas.
Poch se 'n cuyda del cavall
quan sens descolcar los parla,
ni molt menys de sa muller
que l' espera dins sa cambra.
Quan ella 'l veu prop de sí
amoroseta l' esguarda,
y del neguit que 'ls consum
abdós ab breus mots s' esbravan.
—Benehit sía 'l retorn
com no us dolga de besarme;
asseyèuvos á mos peus,
reposèu sobre ma falda.
—Malastruga hora ne sía
ma muller, la en que tal fassa,
que mal cau de fer lo nin
quan un pèl se te de barba.
—Qui us ha ofès lo méu marit,
que parleu d' estas paraulas?
—Sanch de Rey en son pit bull
qu' es á fè malaguanyada.
—Digáume, si us plau, lo tort,
que 'n sento, marit, frisansa.
—Barcelona es d' en Joan,
la guerra s' es acabada.
A quants lluytaren, per bons
se 'ls ha donat á veus altas;
menys á mi que, per dolent,
en cridas avuy me dampnan.—
Al sentirho, clou los punys
na Catarina, enutjada,
y la meytat dels cabells
d' un grapat s' arrabassava.
—No tínga una hora de pau

qui tals cridas ha manadas.
—No li dará 'l Comte n' Huch,
mentre un alè de vida haja.
—Jo cuydaré, mon marit,
que mon bras no us fasse falta,
que una honra tenim abdós
y hem nascut de bona mare.
—Per massa fael á las lleys
la vida 'l Rey vol llevarme...
¡Botxí de tos propis fills,
malehida ta nissaga!—
Tal ne digueren, en tant
que la nit ne desplegava,
devant los raigs de la llum,
lo negre vel de sas alas.
Aprés, quan morts los teyers
y altra remor no sonava
en la vall, que la del riu
ó las petjadas del guayta,
deya n' Huch, de sa muller
dormint de cap á la falda:
—Múyra 'l Rey!—y ella un fort bes
feya ressoná' en sas galtas.

II

De tots quants castells te 'l Comte
s' ha volgut fe' 'l Rey, senyor;
mes, sens que d' un pogués serho,
lo Rey en Joan s' es mort.
Li han bastat á n' Huch, los brassos
dels Claramunts, dels Copons,
dels Satentis y 'ls Planellas,
per vence' al Rey d' Aragó.

De tant colpejar, fins tenen
gastat de la espasa 'l pom;
mes avuy feneix la guerra...
grat sia á Deu, si així ho vol.
—Novas n' han vingudas, Còmte.
—Quinas novas, mos barons?
—Lo missatjer que las porta
vos las donará mellor.
—Dits, missatjer, lo missatje.
—Lo Rey vos dona 'l perdó
com per Rey lo vullau pendre.
—Responèu al Rey que no.
—Pensáu que ab poder se trova
com cap altre hi haja al mon.
—Ab tot, de bon xich n' hi manca
per ser dels Pallars senyor.
—Pensáu que Joan se deya
lo Rey que va fervos tort,
y que 'l qu' avuy aquí 'm mena
es en Ferran d' Aragó.
—Jurí guerra á sa nissaga...
res més tinch per dir qu' axó.
Deu vos guart lo del missatje,
que Deu vos guart de traydors.—
Del missatjé' á las paraulas
lo Comte ha restat tot sol,
que 'ls barons de sa maynada
n' han deixat los séus penons.
Cobarts, lo Comte 'ls apella,
la Comtesa 'ls diu fellons,
mes per ço lo pit no 'ls manca;
guerra á mort, cridan abdós.
Lo Comte á cavall ja salta,
fa grunyir los esperons;
de sa muller lo coratje
guarda 'l bres de sos majors.

No hi valen infants que vingan,
ni sometents, res hi pot...
perden y guanyan batallas,
fant alsar setjes y tot.
Mes las forsas al fi minvan
y va 'l Comte per socors;
mentre 'l Comte 's trova á Fransa,
ve d' enemichs nou estol.
Lo que las armas no poden,
lo nombre y la fam ho pot;
be l' Infant podrá gaudirse,
ja 'l comtat es d' Aragó.
—D' hont ne veniu, la Comtesa?
—Ja Comtes, marit, no som...
—¡Tan se val! per fer la guerra
ne sobra ab tení' 'l bras fort.
Per sort, no 'm manca una espasa;
tinch l' honra neta, per sort;
lluyten en lo lloch que lluyten,
contra 'l Rey lluytaré jo.
Nat al món no vull que puga
ningú escarnir lo méu nom.
Guerra á mort, vaig jurá' un dia.
Guerra á mort, juro de nou!
Si res més de mi sabiau,
no plorèu, la mia amor...
—Com de mi ne moriu digne,
marit, no 'n tingáu cap por!

III

Guerrejant passaren dias,
guerrejant passaren anys,
la Comtesa ja n' es morta,

pres lo Comte n' ha restat.
En mal hora—ja li diuhen—
se n' es presa la ciutat,
que la cayguda de Nápols
la vostra mort ne será.
Ell los respon:—Per tres voltas
me n' han pres y he deslliurat,
com deslliure altra vegada,
per vensut no 'm dono encar'.—
Ja dins d' una nau lo fican
fermat de peus y de mans,
quan la nau arriba en terra,
dins d' un castell l' han tancat.
Si 'l castell no coneixiau,
ja 'l coneixerèu aviat,
en Xátiva es fet pels moros
ab set murals al voltant.
Al trist del captiu ja parlan
al fer corre 'l forrellach.
—D' aquesta presó, lo Comte
no havèu de sortirne may.
—Mala estrella fou la meva.—
de sa sort en Huch se plany,
—No 'm raca 'l morí', 'l que 'm raca
es no morir com me cal.
Per las llibertats del poble
tota ma vida he lluytat,
y á la fi vinch á ma terra
per fer la mort del esclau!—
Ja 'l Comte ha perduda l' esma,
sens forsas en terra jau,
no sab si la llum es faula
de tant veure fosquetat.
—No 'm diriau si fa clara,
vos que us sento caminar?—
Lo carceller no te llengua

per respondre al de Pallars.
Dins la presó n' entra un frare.
—¿De què us acuseu, germá?
—De qu' en Ferran encar' visca!
De la mort que feu en Joan!
—Pensáu que al que mor en culpa
li espera un cástich molt gran!
—Que més cástich, que 'l de veure
Catalunya agonejar!
—Jesus es font de clemencia!
Jesus es font de bondats!
—Com lo Rey al infern creme,
cremá' al infern no 'm sab mal!
—Lo qui prengué mort per naltres
als butxins va perdonar!
—Jo á n' als méus perdonaria...
als de Catalunya, may!—
Lo Comte un Sant Christ ne besa,
plega las mans, fa un badall...
Lo derrer Pallars ja fina...
Que Deu l' haja perdonat!

JOAN BLANCA

—1475—

I

Torts del Rey sitiada plora
la ciutat de Perpinyá,
francesos la volen pendre
y á partit no 's vol donar.
Duas voltas ja la espasa
del Rey d' Aragó, en Joan,
dels inimichs que 'l cercavan
los llirs de plata ha dallat;
mes ara com ara 's trova
dels Pirineus part enllá,
y valentse'n, en Lluis onze,
trepitjar vol los tractats.
—Deu del cel!—en Joan Blanca
lo Cónsol, esclama irat,
al veure en lo camp las tendas
de sos inimichs mortals.
—Si has pensat que per mancarnos
la espasa del Rey Joan,
la ciutat ha de ser teva,
Rey Lluis, t' has enganyat.
No li ve al Rey lo coratge
de la llet que, infant, mamá,
sinó del foch de las lluytas
que tingué ab los catalans.
Vía fora, los francesos!

vísca Aragó y Perpinyá!
á l' arma!...—y un crit de guerra
s' afoga per l' ample espay.
Tot seguit un trau la forca,
altre al sabre afina 'l tall,
qui la llansa ardit empunya,
qui descolga la destral.
Brollan foch totas las bocas,
tots los ulls flamejan llamps,
tots los cors pantejan d' ira,
tots los homens s' han alsat!
—Mon car fill, prenèu la espasa,
muntèu lo fogós cavall,
anáu á fer als francesos
la rebuda que 'ls hi cal.—
Lo donzell tot desseguida
del pare ha besat la má,
y al ressó de las trompetas
bat á bat s' obra 'l portal.
—Com un llamp no t' esperona!
com no 't porta un huracá...!—
lo donzell al cavall punxa,
lo cavall vola pel camp.
Ja 'l francès cerca las armas,
ja las armas cercan carn,
y cossos hi há que lluytan
qu' en terra 'ls hi bota 'l cap.
De dalt los murs, vells y donas
aixordan á crits lo camp,
com monter en la cassera
qu' atia á la presa 'ls cans,
fins qu' un crit, una tronada
de crits que fan tremolar
la terra, 'l trionf pregonan
d' Aragó y de Perpinyá;
y á la llum de las teyeras,

puix la nit vinguda es ja,
porta d' Elna altre vegada
van entrant los ciutadans.

II

Dels francesos las trompetas
han cridat á parlament,
y al mur se 'n arriba 'l Cónsol
llurs propósits per saber.
Bell punt que pujat hi havia,
li parlava un cavaller.
—En la surtida qu' heu feta
vostre fill ha caygut pres.
Senyor, si voleu que visca,
poch per ell vos caldrá fer,
que tot es poch quan se compra
lo que al vendre's no te preu.
Obríunos, Senyor, las portas
de la vila, y salvat es;
si per cas no las obrisseu
podeu comenarlo á Deu.—
Lo Cónsol á la sorpresa
no sab que dir ni que fer,
y sent gel dintre las venas
y en lo cap tot un infern.
Li sembla que 'l fill lo crida,
y li sembla que la veu
de la patria li recorda
que la patria es lo primer;
y lluyta, y ab fas serena
lo cor d' amagat s' estreny,
y posa al front més arrugas,
qu' en vint anys, en un moment!

Al fi parla:—Per la vila
ne tinch fet un sagrament;
no hi há manera en la terra
de ferme mancar á 'n ell.
Per lo fill que tant estimo
no daré lo que no es méu,
ni per dèu, si jo 'ls tenia,
ni per més, si 'n tingués més!—
Y tirántloshi la espasa
de dalt lo mur, afegeix:
—Això es lo que sols puch darvos;
ab Perpinyá no hi pensèu.—
Tot seguit devant lo Cónsol
garrotat portan al pres;
lo butxí, la espasa nua,
enrera se fa d' un peu.
Lo sol sobre l' ampla fulla
un moment ne reflecteix,
bell punt las trompetas sonan...
entorn un gran xiscle 's sent.
¡Deu lo perdó!... sangnant roda
per terra 'l cap del donzell,
ningú sab si 'l pare alena,
ningú sab si 'l pare ho vèu.
Fit á fit lo camp esguarda
abocat sobre un marlet...
passa un' hora, 'n passan duas,
ningú sospirar lo sent,
fins que son fill xich s' atansa
per traure'l del lloch aquell.
—Que féu aquí, lo méu pare?
—Que tinch de fer, lo fill méu!
Cercava la part més fluixa
que hi puga en lo camp haver,
ja qu' es forsa lo tornarhi
perquè no 's malverse 'l temps.

Treyèu lo cavall més destre,
cercáu lo més fort capell,
cenyíus' la mellor espasa
y á l' auba montat estèu.
Mentre 'ls llirs no vejau caure,
no dèu vaga al vostre acer,
feríu fort en los francesos,
feríuhi fort, lo fill mèu!—
Y mentre 'l donzell ab rábia
lo pom de la espasa estreny,
y algú ab la má 'ls ulls s' aixuga
al passar per vora d' ell;
dins de la cambra més fosca
sospira en Blanca greument
per lo fill que tant volía,
per la patria á qui vol més!

LAS GERMANDATS DE MALLORCA

—1521 —— 1533—

I

Dels mallorquins la ceguera
feya quatr' anys que creixía,
y quatr' anys que no minvava
l' esglay de las mallorquinas.
Quatr' anyadas que la terra
dormitava empedrehida,
mentre 'ls pagesos de l' arma
las jugadas n' aprenían.
La Pobla, Garcés, Pollensa,
Benissalèm y Alcudía,
be 'l recort de tals jugadas
guardarán mentre hajan vida.
Al crit de ¡muyran los nobles!
y al poble y al Rey dant viscas,
Palma un jorn se despertava,
al sent demá tota l' Illa.
Lo foch qu' en los pits covava
per los ulls tragué guspiras,
y eran tals qu' en las espasas
totas ellas relluhiren.
Ab lo brand de las campanas
s' anaren alsant las vilas,
y dels menestrals los gremis
en esquadras convertintse;
mentres del foch la noblesa

s' allunyava esporuguida,
tot pensant en la manera
de tal desgavell eixirne.
Be 'l Virey pogué dar gracias
d' arrivar sens dany á Ibissa,
mentres que la mort, del Batlle
matava ab un buf la vida,
que de no, cara la presa
d' en Colom li hauria eixida,
que l' emprentada del poble
no era ell prou per resistirla.
De Bellver la sangnant brega
fou del carnatge la crida;
d' en Pere de Pax la fossa
cada jorn més s' agrandía,
y ab sanch adobant la terra,
d' ossos empedrant las vilas,
y á las aus grapinyadoras
afartant de carn podrida,
quatr' anys passaren arreu,
quatr' anys que las mallorquinas
planyentse, los rebossillos
ab cintas negras gornian;
quatr' anys en los que los nobles
ab las Germandats partintse
las victorias y las pèrduas,
planys y queixas sols partian.
Mes un jorn vingué una nova...
dampnada nova va vindre;
fou la Germandat vensuda
devant los murs d' Alcudía.
Ni encara 'l sagrat del temple
valgué pels vensuts la vida.
¡Quantas atlotas plorosas!
¡Quants órfans y quantas viudas!
Lo Virey ab forta esquadra

després doná 'l tom per l' Illa,
anant á trucar á Palma
ab fama de nou Atila.
Y las banderas dels gremis
al fer servey de catifas
als peus del qui disfrassava
de noblesa al despotisme;
la espasa que ja á la Guerra
de las mans li era esmunyida,
lo butxí s' abaixá ab ansia
en nom del Rey á cullirla.

II

Lo vespre avans que al Virey
Palma obrís las sevas portas,
á cada mot un sospir,
y la vista mîg plorosa,
van escometre á en Colom
vora casa llur, duas donas.
—Digáunos, Joan, es cert
que demá es la ruina vostra?
—Madonas, jo no ho sé pas;
lo Virey, demá á aquesta hora
dintre ciutat ja tindrèm,
això si qu' es cert, madonas;
mes, fins que 'l Rey haja fet
justicia, dintre Mallorca
m' ha promès que no alsarán
los fusters ninguna forca.
A nit eixirá una nau
dret al port de Barcelona,
y vint jorns no haurán passat
que la nau deixe la costa,

que 'l mal nomenat perdó,
quina espera 'ns aconhorta,
será del Virey en mans
vingut de las meuas propias.—
Aixó va dir en Colom
avans que al Virey las portas
Palma obrís, y malas veus
de tal promesa mormolan.
—Be tres mesos han passat
d' aquella nit, y no torna;
si seria escusa ó no
lo Virey la prova 'n dona.
No passa jorn sens que algú
tancat sia en presó fonda,
malgrat lo tractat y tot;
no permet l' us de las robas
que á las viudas cal portar,
y esglayantlos, sovint torba,
posantse al capsal dels llits,
la dolsa pau dels que dormen.—
Aixis parlan; mes ningú
al pobre Colom recorda,
que va darlos llibertats,
que de fam lliurá á Mallorça,
qu' en mar apronta baixells,
que adressa defectuosas
lleys antigas, y que si
de tals feynas sols un' hora
lliure 's veya, en los combats
dava per ells la sanch propia.
Mes ay, devant del perill,
com recordar semblants cosas?...

. . . .

Blanquejant d' allá la mar
per fi ja la nau retorna...
—Que porteu, mestre Colom?

per Deu que l' angoixa es forta!
—Podem respirar ó no?
—Fèunos d' un sol mot l' almoyna
y traurèm ab un sospir
tot lo fel qu' en los pits cova.
—Dèu álas á vostres cors
que ab mí la ventura torna;
ha plagut al senyor Rey
deixar com estan las cosas.—
A tals paraulas, lo goig
esbravantse per mils bocas,
al victorejar al Rey
de Palma tot l' ámbit corra,
y en tant joyós en Colom
del Virey truca á la porta.
—Confiat feu lo retorn.
—Lletras crech portar prou bonas.
—Y paraulas?...
—De consol.
—Del Rey vejám donchs las órdres.—
La carta 'l Virey desclou...
y en mans d' en Colom la posa.
Aquest la llegeix un cop,
llegida que l' ha, ja hi torna,
se passa la má pels ulls,
als ulls lo paper s' acosta,
y mentres que 'l poble al Rey
un visca y un altre dona,
y á n' al Virey lo sarcasme
un somrís posa á la boca,
en las lletras qu' ell ha dut,
que ha guardat sota la roba
dins lo pit noranta jorns,
que las palpa, que las toca,
lo pobre d' en Joan Colom
llegeix la sentencia propia!

Los viscas que sent al lluny,
dins son pit, com hi ressonan!
—Vísca 'l Rey!...—Tan se val dir
vísca lo butxí del poble,
que del poble talla 'l cap
d' en Colom en la persona!

III

La del vint y tres de Juny
be fou trista matinada;
lo qu' en ella tingué lloch
be es de trista recordansa.
Dematí, dematinet,
lo Virey fer cridas mana:
com no sía cavaller,
cap home podrá dur armas.
Los fusters del arrabal,
dematí que fosquejava,
pica tots que picarás,
com may se 'n hagués vist d' altre,
á la plassa del mercat
negre catafalch alsavan.
Aixis que lo sol fou alt
en plors ja la gent esclata,
y obrintse de la presó
las portas de banda á banda,
de butxins y de soldats,
de capellans y de frares,
de trompets y timbalers,
com més ne vulláu cercáune.
Dalt d' un carro, ab molt brujit
á en Colom trauhen á plassa,
arrancantli pel camí

la carn viva á tenalladas.
Al se' allí, li van tallar
lo cap d' una destralada,
feren quartos de son cos,
la casa li enderrocaren,
salant la terra perquè
may més hi arrelés cap planta.
Y després digué 'l butxí:
—Ojáts; de cumplir s' acaba
la justicia. Visca 'l Rey!—
Lo butxí d' una·paraula
parlá mal; debia dir
per justicia... la venjansa!

VICENS PERIS

—1521——1522—

I

Son mantell sobre Valencia
un jorn la discordia esten
y una espurna de sa teya
tots los cors inflama prest.
Exintse l' ergull de mare,
sobre 'l poble posá 'l peu
y 'ls escuts de la noblesa
embrutí ab fanch dels carrers.
Lo dot que un jorn á Valencia
doná en Jaume, aquell bon Rey
que conquería realmes
per fer pobles de lliberts,
propi d' ella la noblesa
en mal punt se 'l volgué fer
ja qu' agermanantse 'ls pobles
s' han alsat per tot arreu.
—Fillets méus de mas entranyas,
á reveure, adeu muller.
A sos fills crida la mare;
bort de patria es qui no ho sent.
No vull qu' al partir las armas
reste la meva al armer;
just es que qui del pá menja
llaure 'l camp de sos hereus.
No vull, si esclaus mos fill viuhen,

que 'm puga culpar cap d' ells,
ó viurán com los séus avis
ó abatuts jo no 'ls veuré.—
Així en Vicens Peris deya,
abrassant fills y muller,
y montant son cavall negre,
com un llamp se 'n va corrents.
Las novas que primé' arriban
Valencia ab grans festas reb,
dels germans ja la bandera
Xátiva desplega al vent.
Poch després sobre Gandía
ab grans forsas va 'l Virey,
la meytat dels que hi anaren
ja no 'n tornarán may més.
Missatjer qu' ha dut la nova
diu que Gandía s' ha pres,
que 'ls morts qu' en lo camp restaren
sols pot contarlos un Deu.
Que 'l Virey y 'l Duch fugiren,
lo Comte Oliva també,
deixant armas y banderas
y cavalls per tot arreu.
Per tals novas, las campanas
al ventar dalt de la Sèu,
passeja en trionf lo poble
per Valencia al missatjer;
y á l' hora, ab los ulls plorosos,
diu una mare als fills séus,
de genolls devant la Verge
Regina de terra y cel:
—Preguèm perquè al pare us torne,—
y al cap d' un xich afegeix,
fentlos juntar las manetas,
—preguèmli pels morts també.

II

Dos mil soldats de Castella
á Valencia han arribat,
per ajudar la noblesa
que res pot contra 'ls germans.
Com un torrent, per lo regne
Turia avall s' han escampat,
l' una má ab la teya encesa
y ab la llansa á l' altra má.
Tantas vilas han caygudas
que lo compte ningú 'n sab;
fora Xátiva y Alcira,
lot lo regne han guanyat ja.
Al veur'ho en Peris, la espasa
lluny de sí ab rabia ha llansat,
y diu:—Vaig á alsar Valencia
ó á ferme llevar lo cap.
Qui 'm vulla seguir que vinga;
dret á Valencia, germans,
á degollar la llopada
dintre mateix de son cau!
—No farèu vos tal follía
ó en presó serèu ficat.
—Mort potser. que mentres visca
hom' del mon no fará tal.
—Lo Virey te sis mil homens.
—Contra tots sabré lluytar.
—Morirèu.
—Per molts que sian
matarme un sol cop podrán.—
Dematí dematinada
d' Alcira en Peris se 'n va,
ab sobras de cor y ab falla

de germans que comandar.
Tot just la muller abrassa,
cridan á l' arma 'ls tabals,
y las campanas aixordan
des del cim dels campanars.
Quan sab lo Virey que tenen
á en Peris dintre ciutat,
espahordit de la empresa
ni que fer solzament sab.
Crida l' Eixarch, en Zenete
y l' Arquebisbe al palau,
perquè ab llurs concells l' ajuden
á surtir d' aquell mal pas.
Mentre estan en aixó, 'ls nobles
aplegantse á la Cort van
y 'l carrer de Gracia s' ompla
gom á gom d' agermanats.
Si volen á en Peris pendre
la sanch te de corre' á mars,
lo carrer de casa seva
conquerirlo pam per pam,
ja que fins rochs del riu Turia
dalt dels balcons han pujat
y han desguarnidas de teulas
las casas d' aquells voltants.
A mort te de ser la lluyta,
á mort, Deu del cel, será,
que de no, no parlaría
lo capdill com va parlant.
—Si vol Deu que d' esta empresa
no puga á la fi arrivar,
si de tu separá'm d' hora
es la seva voluntat,
pensa, muller, que á trovarme
un jorn allí dalt vindrás,
hont tenent son trono y regnan

l' *amor* y la *llibertat.*
Si avuy per allí parteixo,
ensenya á mos fills sent grans
lo noy á seguir mas obras,
la noya á fe' 'l que tu fas.
Y si may sa cara negra
á mostrarvos ve 'l mal fat,
pensèu ab mí y per guarirvos
m' asseuré al vostre capsal.—
Y una llágrima que ardenta
per sas galtas va rodant,
á sa muller dona á beure,
que pel coll lo te abrassat.
Ploran sos fills, agafantlo,
y plors y besos tornant,
tantas cosas volen dirse
que ni un mot saben trovar.
Y així estan fins que pels vidres
passa la claror d' un llamp,
sona un tró, y en Peris salta
corrent foll escala avall.

III

Forajitant per la boca
torrentadas d' odi y foch,
y pels ulls flamas de l' ira
que vessant va de son cor;
las unglas torcent pel ferro
de la llansa y sobre 'l front
flamejant l' infern, la rabia,
lo desîg d' esclafá' 'l mon;
com á la falda de l' Atlas
acorralat lo lleó

pels fills de l' Africa ardenta
que volen junyir son coll;
aixis cercat dins ca' seva
en Peris, lo guardador
dels privilegis del poble
y ardent flagell de traydors,
aixis, atronant los ecos
de la cambra que l' enclou,
los séus á lluytar anima,
l' infern regirant dels oyds.
—Germans; arribada es l' hora
de jugar lo tot pel tot;
ó demá lo comú es lliure
ó demá lo comú ha mort.
Famolechs, just á la porta,
per posar al poble un mos,
ha duyt lo Virrey los gossos,
los mastins del collar d' or;
y han jurat que ab la sanch nostra
han de fer á plassa un gorch,
los cavalls per abeurarhi
del soberch Emperador.
Germans, á baix nos esperan
ab lo *Rat penat* y tot;
la jornada de Gandia
tenim d' eclipsá' en est jorn.
Segellèm ab la sanch nostra
dels butxins del Rey lo front,
tirèmlos, si 'l plom nos falta,
las casas, los fills y tot.
Y si Deu las germanías
acabar aquest jorn vol,
morím esquinsant las unglas
dels enemichs dintre 'l coll.
—Aixis sía—tots á l' una
responen, de cridar ronchs,

los menestrals que l' escoltan
com ell mateix d' ira folls,
y al ressó del crit qu' aixecan
fent despertar los canons,
sotraquejan tot Valencia
com si anás á volcá' 'l mon.
Escopetas, picas, llansas,
tot fa feyna, tot respon,
fins las eynas casolanas
tremp de sanch reben per tot.
Açí 'ls infants de Deu ploran,
prega allá lo sacerdot
y atiant á 'n als que lluytan
cridan donas pels balcons;
en terra 'ls ferits encara
s' abrahonan entre 'l foch
fins qu' un cavall ó una pedra
llurs caps fa boçins d' un cop;
y passan horas y punyan
y ve la nit y 's fa fosch
y 'l Virey ab lo pillatge
enardeix sos esquadrons.
¡Sant Jaume! los soldats cridan;
mes Sant Jaume, son patró,
ajuda 'ls pendons d' Espanya
per matar moros tant sols;
y mentre esperan debadas
del Virey las divisions,
al apóstol, fan llimarias
ab las casas d' aquells vols.
—Fugíu, muller estimada,
fugíu, fillets del méu cor,
que l' infern obra sa gola
y ja 'l cel s' ha posat dol.—
Y ab un fill á la mamella
y un altre agafat al coll,

las trenas al vent llensadas
fuig un ombra y sona un plor.
Be sembla 'l plor d' una viuda;
Valencia, be plorar pots
qu' ha tocat la derrera hora
d' en Peris, ton fill millor.
Cech del fum, ferit, sens armas,
quan sent cremar lo trespol,
sols á las horas se dona
presoner del guanyador.
Perquè la porta ja es brassas,
te de saltar pel balcó;
tant tost posa 'ls peus en terra
demunt se li tiran tots.
Un crit horrible, salvatge,
gela la sanch, trenca 'ls cors...
Qui vulla á en Peris coneixer
qu' espere á la fi del mon.
Quan Deu lo cride á judici
fentlo aixecar de la pols,
podrèu coneixer la presa
qu' ara fan trossos los llops.
Mes, ay dels Cains llavoras,
ay d' aquells qu' hajan un jorn
furtat la herencia dels pobles,
la llibertat qu' es de tots!

LO RECTOR DE VALLFOGONA

—1622——1623—

I

En sa soletat ditxosa,
gota envejat ni envejós,
lo Rector de Vallfogona
passava tranquil sos jorns.
Ab lo somriu sempre als llabis,
sempre ab l' alegría al cor,
escoltava las passadas
que feyan los rossinyols;
y entre contemplar l' abella
gronxarse sobre una flor,
quinas matisadas fullas
ha esmaltat l' auba á petons;
ó be admirant l' aureola
de cent brillejants colors,
que l' aygua y la llum estenen
sobre 'l crestall de la font;
ja cantava las llohansas
dels que gosan del Senyor,
ja 's burlava epigramátich
de viciosas ilusions,
ja inculcava á l' infantesa
la virtut, y als qui l' amor
se 'n enmena de son compte
donava sabias llissons,
si al temple august de Talia

no muntava en fácil vol,
ó sos llabis no tiravan
més amunt fletxas d' amor.
—¡Oh, soletat benvolguda!
oh segú' y regalat port,
deya ell, Deu en tos brassos
me deixe fe' 'l derrer son,
mentres van omplint la terra,
l' ergull y la presumpció,
de torras de Babilonia
que cauhen d' un pinsá al vol.
Jo, de la humana comedia
tirant lluny los pellingots,
prenent dels aucells l' exemple,
te vull cantar mil amors,
que tu no ets desagrahida
ni esquerpa al qui amant te vol.—
Quan més á son pler estava
á Vallfogona, la sort
li fa saber com la fama
fins al Rey portá son nom.
Entra l' escolá una carta
quant ell fangava á mîg hort,
y, ab un peu demunt la fanga,
lo plech tot seguit desclou.
—Del Rey, esclama al mirarla,
del Rey...—y llegeix. Un cop
fineix, s' arronsa d' espatllas,
torna á llegirla de nou
y esclama:—Si 'l Rey ho mana
precís será aná' á la cort.
Ola! crida al mosso, mira,
demá al matí ben de jorn,
tenme apariat lo matxo.
—Vostra mercè parteix sol?
—No; serèm tu, jo, la mussa

y Deu, si escolta 'ls méus vots.—
Y aixó dit, á fangar torna
y á cantá' ab los rossinyols;
mes l' eyna dels dits li queya
y perdia la cansó.

II

Per complaure al Rey d' Espanya
va seguint lo bon Rector
de l' una provincia á l' altra,
fins á Madrit, á la cort.
Dihent agudesas sempre
y sentint murmuracions
d' algú que dins la pell seva
voldria tenir lo cos,
capta's l' amistat dels sabis,
del Rey Felip lo favor,
la voluntat de las damas,
dels nobles la protecció,
y al Palau y al Bon-retiro
no hi há comedia ó funció,
que del bon Rector la mussa
no surta á ocupar un lloch,
per delectar l' auditori
ab florits y punxants mots,
que fan somriure á Quevedo,
aplaudí' als Reys y á la cort
y corsecarse d' enveja
á més d' un y á més de dos,
repugnants cuchs que arrastrantse
de las catifas pel tou,
no son vistos, ni se senten,
ni xafarlos ningú pot.

Com més s' esten d' en García
per tot Madrit lo renom,
tant més los darts de la enveja,
cercant l' endret del séu cor,
provan ferirlo de l' honra
per á ferirlo de mort.
Ell se somriu y menysprea
á sos vils calumniadors,
fins que del Rey en la cara
llegeix la calumnia un jorn;
llavors aixeca la vista
y esclama:—Es home com tots!—
Mes, no poguent avenirse
ni ab la sombra d' un mal nom,
al moment, y sens torvarse,
va escometent á tothom:
—Companys méus, Francisco Melo,
Lope de Vega famós,
reverent Paravicino,
Quevedo, Góngora, tots,
diguèula, si la sabesseu,
la falta que he comès jo;
més si creyeu ma ignocencia,
donáume ajuda y consol
per allunyar la tempesta
que han estesa pel méu front.—
Lope, á qui fan venerable
anys y saber, li respon:
—Descansèu en la fè meva,
que jo tornaré per vos.—
Y en tant que al Rey parla Lope,
diu García:—Jo qui soch
y que vull perquè m' odien
com fa algú! Si aquí á la cort
he vingut, cumplint las ordres
del Rey, deixant pesarós

de ma dolsa Vallfogona
lo serè y regalat port,
¿per què de traydor ferirme
si res vull y estim tot hom!
Será perquè es Catalunya
la mare á qui tant ador'?
Será potser que la mussa
massa enlayrat porta 'l vol,
y algú que seguirla intenta
enrera queda confós,
ó que atormentan la enveja
los favors qu' he rebuts jo?...—
En aixó Lope tornava
y entra dihent plè de goig:
—Albricias, lo Rey d' Espanya
dignás sentir mas rahons,
y altra volta anomenarvos
amich, ja desitja y vol.
Anáu al palau, García,
anáuhi...
—Sí sí, respon,
al palau y desseguida
que haja vindicat mon nom,
adeu Madrit; Vallfogona
tu 'm darás pau y repós,
que fora de tu jo anyoro,
com l' engabiat rossinyol,
los ayres de la montanya
y la soletat del bosch.—
Al devallar de la cambra
reyal, radiant de goig,
dos embossats s' acostaren,
l' un al altre ab precaució.
—Vallfogona,—murmurava,
—Vallfogona—'l bon rector.
Los desconeguts digueren:

—Queda un recurs, un tan sols.
—Cal provarlo.
—A tota ultransa.
—Donchs, sía...—y allí entre 'ls dos,
del bon Rector sobre 'ls passos
posaren los de la mort.

III

A Saragossa arrivaren,
pot dirse bo y morts tots dos,
lo Rector de Vallfogona
y un mosso á qui estima molt.
Sentint al se' á la posada
per sas venas rodar foch,
al punt á cercar envian
lo més afamat doctor
y aquest al veure'ls ordena
un beure y un confessor;
lo Rector te prou del beure,
lo mosso d' ell no te prou
y al confés demana cura
per á reviure mellor.
Mentres s' escorra l' arena
del rellotje de la mort,
lo bon García abandòna
lo llit, per poguè' als pochs jorns
al séu mosso fer l' absolta
despedintlo de aquest mon;
y del fossá' á la tornada,
quan per saber de que ha mort
pregunta al doctor, als duptes
d' avans n' afejeix de nous.
Tement que lo temps li manque,

parteix tot seguit al lloch
hont de sa vida floriren
los més deliciosos jorns,
y al veure á sos feligresos
plorar llágrimas de goig,
sent los debatechs encara
que dintre son pit fa 'l cor,
tal com l' espeternech d' álas
d' un colom ferit de mort.
—Benvingut sa mercè sía.
—Gracia á Deu!—crida tot hom,
y corren la má á besarli
fent tamborellas los noys,
y vells y jovens lo voltan
oferintse á serví'l tots,
perquè tots saben y estiman
lo que val lo séu Rector.
Be poden agasajarlo
que no ha de cansarlos molt!
Pochs dias, molt pochs ne passan
y va de mal á pitjor,
y ell, que del corch que 'l traballa
sab tant ó més que 'l doctor,
deixa 'l llit puga ó no puga,
tanca's dins sa cambra sol
y en son silló de baqueta
assegut, diu consirós:
—Versos han sigut ma vida,
versos causarán ma mort!
Si gloria he guanyat, envejas
m' ha dadas en paga 'l mon,
y es sens dupte que avisarme
ha volgut Deu bondadós,
perquè, pensant ab la falsa,
no oblidés la de debó.
Versos, papers, malgastadas
horas de ma vida, al foch;

vosaltres sou los que fereu
que un germá méu, potser bó,
cercás l' escorsó del odi
del Parnás entre las flors,
que als dos ha picat á l' hora:
á ell á l' ánima, á mi al cos.
Al foch, creacions profanas,
sutilesas, ilusions,
fills del desvari y la febre,
embulls de la rahó, al foch!...—
Y al ser fiscal de sas obras,
jutje y també executor,
parteix, esmicola y crema
quant trova escrit de son pols.
Inexorable, no lliura
ni una sola obra del foch;
y mentres lo paper mira,
tornat cendra, volá' entorn,
per disculpa d' aquells versos
sens voler, ne fa de nous,
tot dihent:—Senyor, jo intento
tirarvos fletxas d' amor,
si be la má poch versada
tem no acertarvos lo cor.
En vostra bondat jo fundo
lo preu de ma salvació,
que tot y ser grans mas culpas,
més grans vostras mercès son.
Treyèume d' aquest desterro,
obríume lo cel, Senyor.
Deixáume tastar la vida
eterna, d' aquesta font
que obri en vostre cor la llansa
dels sayons y 'ls pecadors!...—
Y Deu, deixant enternirse,
digué:—Bèu—y 'l besá al front.

PAU CLARIS

—1640——1641—

I

Cada dia van y venen
plechs de Barcelona al Rey,
los que van tots portan queixas
y cap de consol no 'n ve.
Cada dia novas fullas
al llibre sant de las lleys
esquinsa, foll, un ministre
que á la Espanya tan tost pert;
y sens veure á Catalunya,
reprimintse heroycament,
suplicar, quan la justicia
te de part seva y al dret,
nous insults y novas plagas
demunt d' ella va estenent,
fins que de sufrir cansada
s' amida ab lo Rey mateix.
Per ço avuy, quan als séus pares
en presó fica 'l Virey,
en Pau Claris, en nom d' ella,
comptes á exigirli ve.
—Digáume, vos, que sou l' ombra
del Rey Felip Quart mateix.
y 'l bras dret del séu ministre,
que aixis lo confonga 'l cel;
no 'm dirèu qui ha dada l' ordre

per empresonar vilment
al brau Tamarit, á en Serra
y á en Vergós?
—Sí que ho diré;
qui ha ordenat que á acompanyarlos
vos porten á vos mateix.
—Jo també! y quina es la culpa
que mereix tal tractament?...
mes, no la diguèu; sabuda
la tenim ja de llarch temps,
y no hem d' apagar del poble
ofès, las terribles veus.
¿Sentiu?...—Y en això, á la plassa
un visca ressona inmens.
—Poble cobart que assessina
del Rey los sirvents fidels,
Clarís, jo faré posarli
un mos y uns grillons als peus.
Vaja hont vaja y sia hont vulla,
no 'm tindré per cavaller,
si quan al Rey se menysprea
no faig acatar al Rey.
—Poble generós que dona
vida, hisenda y tot quan te
y 'ls sirvents del Rey lo roban,
l' infaman, y no diu res,
ni es digne de ser un poble,
ni la llibertat mereix!
per ço, quan butxins son jutges,
Catalunya 's fa la lley!
Mirèu, si us ne queda dupte,
com n' ha feta ara mateix;
mirèu pel balcó y en triunfo
portat á en Vergós veuréu,
ab en Tamarit y en Serra,
de la presó trets per ell;

qui ha pensat en deslliurarlos
que pense en venjá'ls no féu.
—Un guant heu pensat tirarme?
—No vull sanch; tan sols pretench,
diputat sent de ma patria,
cumplir ab sos manaments;
y pensèu que mentres veja
com ferírsela 's preten,
vinga l' ofesa d' hont vinga,
per ella tornar sabré,
fent que per sobre 'ls ministres
y 'l trono mateix del Rey,
veja 'l mon, mentres jo alene,
los furs que guanyats havem,
que no es Rey qui esclaus goberna,
ni poble 'l qui amos sufreix.

II

Fèu via, que la que passa
es l' ira del poble... enrera!
l' una má la destral branda,
l' altra má la teya encesa.
En son pit un infern porta,
sos ulls al mirar corgelan,
son alè enmatzina l' ayre,
negra sanch marca sa petja.
Com lo torb, tot lo que topa
per hont va, d' arrel ho lleva;
que Deu lo perdó al qui 's trova
en mig de la torrentera!
Tot un dia de carnatge,
de sanch, d' agonía y cendra;
si 'l sol no arrivás á pondre's

fora la venjansa eterna.
Castellans dins Barcelona
de viu ni sols un ne resta,
ni cap d' aquells que, no sentho
nadius, d'afeccions ho eran.
—Ay, Madrid, cort corrompuda,—
mig plorant en Clarís deya,
sentint bramular al poble,
á solas en sa impotencia—
que Deu no 't demane compte
dels caps que han rodat per terra,
que tu á la presa has perduda,
que tu has afamat las feras.
La copa que omplint anares
de fel, aquest jorn se vessa;
qui n' ha begut tants de dias
avuy bebent sanch fa festa.
Comte Duch, míra tas obras,
míralas la fi que tenen,
y vés imposant als pobles
alló que á Madrid se pensa.
Demá al apuntar lo dia
veurá 'l sol la patria meva
retornar de son desvari
trovantse en un llit de cendras,
y al taparse avergonyida
la cara ab las mans, me dempna
pensar que será tacada
ab sanch dels que la flagellan!
Mes, si algú retrets d'est dia
per avergonyirla feya,
Compte Duch, respón á l' hora,
que á tu t' ho cal fer per ella.
Dígas al punt: jo á aquest poble
furs y lleys he volgut pendre,
he fet saquejar sas vilas,

he fet profanar sos temples
y, rompent en sas planuras
lo frè de la soldadesca,
vidas y honras llevantli,
ab plors he fangat sas terras.
Llavors d' en Santa Coloma
y de la gent de Castella
que han mort, vindrá á tu la historia
la horrible acusació á ferte,
per més, Comte Duch, que vullas
vindicarte ab una guerra
que sens dupte 'ns voldrás moure
per acallar ta conciencia.
Tantdebó que 'ls que ara dormen
haguessen caygut en ella,
ó tu per tots ells, que fora
lo més just d' una tal guerra!—
En aixó, un crit més terrible
nuárseli la veu feya.
—Múyran los traydors y múyran
los qui al Rey mal aconsellan!—
y al sentirho, als peus d' un Cristo
sospirant en Clarís queya.

III

Com retornant d' un desvari,
lleva's Barcelona un jorn,
trovant per tot allá hont mira
las petjadas de la mort.
Vint y quatre horas eternas
la sanch s' ha vessada á doll,
vint y quatre horas lo poble
brandant l' una má 'l falsó

y l' altra la roja teya
encesa en l' infern dels oyds,
al danch danch de las campanas
y al só esgarrifós dels corns,
malmenat per los impulsos
que han fet neixer en son cor,
cansat d' esperar justicia,
venjansa s' ha pres per tot!
—Ay, Castella, lo que 'ns costas!—
diu Clarís, tot concirós,
al seguir de matinada
la ciutat y sos entorns,
salvant als ferits, y áls órfens
donant cristiá socors;
y al trovar entre unas rocas
vora mar, al Virey mort,
cara avalla ja li llanegan
duas llágrimas de foch.
—Dórm en pau, escut més noble
que 'l ministre per qui has mort,
Deu te done allá en la gloria
entre 'ls martyrs sant repós.—
En rich túmbol lo cadavre
fa posar entre brandons
y á la Seu cantan absoltas
per ell y 'ls demés que son;
mentre al só de las campanas
que ahí' sa agonía fou,
fa arribar fins á las portas
de la gloria una oració.
Poch després, en la gran sala
de Sant Jordi, á l' una tots,
concellers de Barcelona,
diputats y altres prohoms,
determinan que parteixen
á Madrid embaixadors.

—Anáu al Rey, Clarís deya'ls,
á contarli d' aquest jorn
las desgracias, y diguèuli
com aquí tots portem dol.
Fèuli saber que per cástich
fem surtir als segadors
de ciutat; que en quantas vilas
tenim en jurisdicció,
disposem fer unas cridas
posant preu als matadors;
y si encara lo ministre
vos digués que aixó no es prou,
fèuli entendre lo qu' es fácil
cremarse jugant ab foch;
que dels mals de Catalunya
los causants son á la cort,
poguent per tant, si ho desitja,
lliurarnos de mals pitjors
que causarán, no evitantlos,
á Espanya un terrible afront.
—Y si 'l Rey no volgués rebre'ns,
pregunta un embaixador;
que farèm?
—Tornar tot d' una,
que si 'l Rey ser Rey no vol,
per ser nosaltres un poble
ab las lleys ja 'n tenim prou!...—
Y ja del Concell surtian
los honrats embaixadors,
que d' en Clarís las paraulas
seguia aplaudint tothom.

IV

A imposá' un Rey y una lley
á tots los pobles d' Espanya
está 'l Comte Duch resolt,
per la forsa de las armas;
y aixis que en Claris ho ha entès,
corts generals ha cridadas,
per fe' al poble sabedor
del que d' ell la cort demana.
Per ço dejorn del matí
la gent ompla á gom la plassa
y tot y ser jorn feyner
ningú de ciutat traballa.
Catalunya injustament
ferida en lo que més ayma,
espera tothom frisós
l' acort d' aquesta sentada
y així ho mostran cada pich
que un diputat á la sala
de Sant Jordi 's dirigeix,
cridantli al passá' en veu alta:
—Senyor, la rahó tenim,
del Rey no temèu las armas.
—Catalunya avans que tot!...—
y perduda una veu que altra,
un muyra deixant sentir,
espressa lo que molts callan.
De sopte, pitjor que un llamp,
una nova s' ha escampada:
vol Madrid que 'ls catalans
fassan demaná' al Sant Pare
en nom d' ells, perdó y oblit

al Rey de las dos Espanyas,
que sols aixis y en tribut
omplint del estat las arcas,
podrán los furs conservar
y lliurarse de sas armas.
Ira de Deu! quin bramul
de rábia tot seguit s' alsa!
ells perdó? quan s' ha vist may
al ignocent demanarne!
—May del mon!—crida en Clarís
dalt la tribuna exaltantse,
al pensar ab los afronts
y 'ls martiris de la patria.
—Glorias tenim, llibertats,
y per defensarlas, armas.
Lo poble prostituhit
que 'ls bens y lo nom dels pares
malversa ó deixa infamar
sens enrojirse de galtas;
qui s' adorm dessota 'l pes
dels grillons que l' aclaparan,
als cantars desfamadors
dels centinellas que 'l guardan;
qui engendra per fills esclaus,
qui besa la má que 'l marça
ab lo segell del senyor
que li roba 'l pá que guanya:
no es home, no es ciutadá,
ni te al cos sanch catalana!
Poble que no romp grillons,
mereix viure en l' esclavatge!
¿Què voleu fer, catalans?
lo Rey en Felip avansa,
deixant enderrera d' ell
de foch y de sanch llarch rastre.
Catalans, si valtres no,

múyra jo avans d' infamarme,
múyra, mes cridant tot temps
guerra als butxins de la patria!...—
Guerra! aixó al sentir, tot hom
dintre del gran saló esclama,
guerra! guerra!, responent
van per corredors y escalas,
y un tró de veus pel carrer
y un mar de veus per la plassa
respon ¡guerra! y la ciutat,
lo pla, las altas montanyas,
las vilas, lo Pirineu,
l' Ebre y la mar hont desaygua,
al ressó dels corns marins,
al brandar de las campanas
y al bramul que 'ls segadors
per tot ab sas trompas llansan,
¡guerra! Catalunya en pes,
al mon espantant, esclama.
Comte Duch, si sanch volias,
prou te 'n podrás afartarne.
Ay, si la teva apagués
la set del lleó d' Espanya!

V

Perdent y guanyant batallas
lluytan espanyols ardits,
los uns contra Catalunya,
los altres contra en Felip;
y la guerra, acarcanyantse
ab sanch d' Abels y Cains,
de tant aixugarse 'ls llabis
fins lo mantell s' ha enrojit.

—Víscan los furs!—en la lluyta
crida 'l catalá morint;
si trionfa,—Que vísca Espanya
y múyra 'l ministre vil
que 'l realme desmorona,
que fa dels soldats butxins,
dels homens esclaus, y ordena
lleys per disfressar sos crims!—
Mes lo Comte Duch la ruina
vol dels catalans, y á mils
sos soldats á Barcelona
avansan ensuperbits,
ab la teya incendiaria
y la espasa esmusa als dits.
—Això, que hi fa?—quan arriban
al plá, crida als séus Clarís.
Ara sabrèm si la Espanya
ens vol ó no per sos fills.
Si la ciutat hem de obrirte,
júra 'ls furs, Rey en Felip,
¿no vols jurarlos?... donchs múyra
qui sia 'l nostre enemich;
y ja que lo Rey de Fransa
jura 'ls furs, sía en Lluis
nostre Comte, que 'l que ho era
s' ha tornat nostre butxí.—
A sanch y foch, quan sabía
això, 'l d' Olivars escriu
als séus avansar y fora,
y 'l castell de Montjuich
veu la més forta batalla
qu' entre homens s' haja renyit.
La sanch ablaneix la terra,
lo fum torna 'l dia nit,
lo só dels canons ofega
dels batalladors los crits,

y al trot dels cavalls, que volan
esparverats, los ferits
s' alsan, corren, se desploman
y aturan lo pas dels vius,
volcant canons ab murallas
de carn dels que van morint.
Comte Duch, si sanch volias,
joheix que ja corra á rius;
mes lo jou ab que pensavas
á Catalunya envilir,
avuy fet trossos te 'l llansan
á la cara sos braus fills,
que la llibertat corona
l' esfors dels barcelonins.
Mentres los vensuts fujian
tots revolts y esporuguits,
brandan á ciutat campanas,
sonan tabals, corns marins,
y van, ab tretze banderas
guanyadas al enemich
y dant viscas á la patria,
á casa d' en Pau Claris.
En va esperan que aquest surte
ab sa alegría á johir,
en va trucan á sas portas
y aixordan l' espay á crits;
á cada víctor que llansan
junta un salm lo bon Claris,
y ni las mans no desplega,
ni aixeca lo cap del pit.

VI

Com si per deixarli veure
á Catalunya trionfant,
lo terme de sa existencia
hagués lo Senyó' allargat,
al poch temps de la batalla
de Montjuich, cau malalt
aquell á qui diu lo poble
lo pare dels catalans,
y malalt de malaltia
que remey no ha tingut may.
Be prou que en sa cambra vetllan
concellers y diputats,
be prou que de nit y dia
no 's mouhen de son capsal
los doctors de mellor fama
que 's trovan dintre ciutat;
del rellotje de sa vida
la arena se va acabant,
y diuhen ja que salvarlo
sols un miracle podrá.
Tot seguit brandan campanas,
tot seguit de bat á bat
obran dels temples las portas
y en los grahons dels altars
lo poble sospira y prega
á terra humiliant lo cap;
mes del rellotje la arena
se va acabant, acabant,
y 'l confessor dins la cambra
ab la mort entran plegats;
mentres al malalt confessan,

la dalla la mort va alsant.
Plóra, Barcelona, plóra,
que be tens de que plorar;
plóra, plóra, Catalunya,
que avuy órfana has quedat;
morí en Pau Clarís, l' atleta
de tas santas llibertats!
Quan la nova á Madrid portan,
diu al Rey lo de Olivars:
—Senyor, Catalunya es nostra,
vensuts son los catalans;
johíu, fèu celebrar festas,
que en Pau Clarís ha finat.—
Lo Rey mîg somriu y calla,
y es per que estava pensant
que l' esperit que animava
á en Clarís, no fina may.
Nous exèrcits passan l' Ebre,
nous vaixells passan la mar,
batallas sens fi renyeixen
los soldats y 'ls catalans;
y passan mesos y anyadas,
posa 'l guerrer cabells blanchs,
los que al comens de la guerra
eran nins son homens ja,
y sols quan deixa las regnas
lo Comte Duch, del estat,
y ab la pau á Catalunya
torna 'ls furs en Felip quart,
sols allavors tornan ésser
espanyols los catalans.
Qui sab si pensava encara
lo Rey, quan los furs jurá,
que l' esperit que movia
á en Clarís, no fina may!

LO GRAN SITI DE LLEYDA

—1646—

Duas voltas assetjada
n' es estada ab sols dos anys,
Lleyda, la ciutat dels lliris
que te 'l Segre per mirall;
mes, com aquest tercer setje,
anys y segles passarán
y ni 'ls homens, ni l' historia
podrán recordarne cap.
Mancaments de fè jurada,
desafors d' en Felip Quart
àquella guerra encengueren
que te al mon esporucat,
erms los camps de Catalunya,
los rius de color de sanch,
vilas y ciutats malmesas
y núvol de fum l' espay.
Mes, com la Ciutat de Lleyda,
malhaurada, no n' hi há cap
per qui 'l carro de la guerra
haja sigut més pesant.
Miráula; de las campanas
n' ha fet canons, ha tallat
lo pont que dessobre 'l Segre
hi bastiren los romans.
No li resta á tombá' un arbre;
coratjosa, 'ls arrabals
de Cap-pont, Vilanoveta

y Palauhet n' ha esfondrat,
y munts de runas senyalan
de la plana los casals,
y munts de terra las fossas
que va omplint y va tancant.
¿Què hi fa que á sos fills ne delmen
las febras, la set, la fam?
ni que rengleras de casas
tomben los canons, què hi fa?
Si ahir castellans la entraren,
la entraren á foch y á sanch;
si francesos avuy l' entran,
á sanch y á foch l' han d' entrar.
Ahir, lluytá en la defèsa
de sos furs ab castellans,
mes al caure, va torná'lshi
lo séu Rey en Felip Quart.
Avuy que son dot ja estoja,
no vol curadors estranys,
qu' estranyas curadorías
son la causa de sos mals.
Per ço, com ahí' á Castella
los séus canons enjegá,
avuy contra Fransa 'ls gira,
més coratjosa que may;
y per ço es que en Joan de Ruffes,
son paher, l' está mirant
plorant llágrimas de pena,
llansant dolorosos ays;
que 'ls cels al paher donaren
un cor de ver catalá,
y guanye Castella ó Fransa,
pert Catalunya, y se 'n plany.
¡Ay, desconhortada Lleyda!
¡ay malhaurada ciutat,
que 'l cel t' ha feta penyora

de las iras dels tirans!
Passan jorns y més jorns passan,
cada jorn creixen tos mals;
més soldats al camp arrivan,
més canons ne sents tronar
y tos braus mal ferits cauhen,
tos graners ne vas buydant,
fins que acabas blat y sègol
y fins l' herba dels fossars;
fins que en Joan Batista Ruffes,
ton paher, qui t' ayma tant,
morintse de dol y pena,
veu lo terme de sos mals.
D' aquella sa despedida
be te 'n podrás recordar,
ab lletras d' or sobre marbre
trametentla als qui vindrán.
—¡Ay, adeu, ciutat de Lleyda!
A reveure, mos companys,
que si Deu se me 'n emporta
grans mercès n' hi he de donar.
Conhortat jo moriria
si fos lliure la ciutat,
mes ara 'm reca no viure
per morí' ab valtres plegats.
Ara 'm dol deixar tants òrfens,
fent los temples d' hospital,
seca l' horta, la vall erma,
freda y deserta la llar,
y, mîg erta, la esperansa
dins los brasos de la fam.
Jo se prou que allá hont parteixo
trovaré la llibertat...
Mes ay, que 'm dol lo deixarvos!
mes ay, que 'm dol, mos germans!..—
Y morí; y més jorns passáren,

y set mesos per fe' estan
que 'l Segre devalla al Ebre
y l' Ebre devalla al mar
onas d' aygua, onas de llágrimas
y onas rojas de ta sanch,
sens trovar als de Castella
per contarlos ton mal fat;
ton mal fat del que 's conhortan
ordes del Rey esperant,
que, com á Madrid te festas,
ab Lleyda no hi pot pensar.
Aquell Gregori de Brito,
qui goberna la ciutat
en nom del Rey de l' Espanya,
sent nadiu de Portugal,
cada jorn novas surtidas
y sorpresas va pensant,
per cansar l' host dels francesos
á qui ha fet ja tant de mal.
Ell no dona vagá' als gremis,
ell als cabos fa vetllar,
y 'ls canons, fins á la boca
nit y jorn vol carregats.
Als soldats de las esquadras
no 'ls deixa despullar may,
y á l' establía, ab las cellas
vol guarnits sempre 'ls cavalls,
los pochs cavalls que te Lleyda
per combatre y per menjar.
Per la derrera vegada
tornar al camp te pensat;
que, si al enemich no allunyan,
Lleyda avans de poch caurá,
y si una volta als francesos
los canons varen clavar,
y una altra, en lo camp matáren

al Comte Chabot, lo brau
que presa als d' Espanya havia
la vila de Flix avans;
be pot avuy esperarse
que las tendas plegarán,
fugint de la torrentada
que va á eixir de la ciutat.
Allá van mosqueters, gremis,
cuyrassas, parrots, cavalls,
ab grans crits, morir ó vencer
jurant tots y perjurant;
allá van..... y al poch ja tornan,
folls de rábia, flestomant,
espasas, mosquets y dallas
rebatent per totas parts!
¿Què fas, Espanya, què esperas?
¿Què fan los teus generals,
que en set mesadas, á Lleyda,
d' aydarla un colp no han provat?
Miráu qu' está á frech de caure;
potser demá sia tart!
Ja hi há qui parla de pactes,
ja hi há qui del pedrenyal
fentne trossos, lluny los tira
malparlant d' en Felip Quart,
y del Concell á las portas
las mares s' han aplegat
y, alsant llurs fillets en brassos,
demanan pá per donáls!...
—¿Què fem, Senyor?—al de Brito,
lo Concell va á preguntar,
y aquest respon:—Lleugerímnos
per poder més aguantar.
Traurèm vells, infants y donas,
ara tot seguit al camp,
y per la gent de pendre armas

més queviures restarán.—
—Jamay!—los pahers responen...
mes los temps son passats ja
en que los pahers podian
devant del Rey alsá' 'l cap,
y en nom del Rey parla en Brito,
que en set mesos no 'ls ha aydats!
  Miráulos; ja tots s' aplegan
als porxos del mercadal;
netas que acompanyan l' avi,
mares ab llurs fills á bras,
órfens sens consol ni guia
que á llurs mares van cridant,
esporuguits y plorosos,
mal vestits y mal menjats!
Miráulos: soldats los guardan
com si fossen criminals,
á caminar acuytantlos
fins á ser defora al camp.
Aquell qui enderrerit queda,
be l' empaytan, Deu me val!
qui defalleix, novas forsas
lo mosquet li fa trovar.
Passadas que han las murallas,
ja se 'n tornan los soldats;
sent á ciutat lo pont llevan,
barrotan ferm lo portal,
y la turba, á las trinxeras
del francès se va atansant,
demanantlos ab veu trista
lo rebuig de sos menjars.
—May del mon!—en D'Harcourt crida
qu' es lo capithost del camp,
los prechs escoltant que feyan
de genolls los afamats.
—Tornáu á ciutat, feu via,

que á aquell per qui us feu matar
y no á mi, es á qui pertoca
dar socors á sos vasalls;
tornáu á ciutat y válgaus
ser tots valtres gent de pau,
que á no serho, á canonadas
vos hi faria tornar.—
Y si consternats vingueren,
molt més consternats se 'n van.
Mes, ay Deu! lo canó trona,
los desvalguts escampant,
que fujen, cauhen y 's llansan
dels margens del riu abaix.
Y son los canons de Lleyda
los qu' acaban de enjegar!
¡alló que en D'Harcourt sols deya,
en Brito no ho diu y ho fa!
Y, al veur'ho, 'l cel no desferma
damunt de sa testa un llamp!
La terra, per engolirlo,
á sos peus no s' ha obert ja!
D' avuy, padrastre, y no pare,
podrán dirte los lleydans!
Tornáu al camp dels francesos,
miserables desterrats,
que allí los brassos ja us obran
los enemichs, més humans
que aquellas gents de Castella
que defenen vostras llars.
Tornáu al camp á morirvos
de vergonya y no de fam!
y tu, Lleyda, galaneja
ton Senyor en Felip Quart!
y tu, benavirada ombra
d' en Joan Ruffes, dórm en pau,
que á no dur per tu dol Lleyda,
te 'n faria ella posar!

May es tart quan l' hora arriba;
sía lo bon Deu llohat!
á la fi 'ls espanyols venen
la ciutat á deslliurar.
Onze mil, de totas armas,
son del riu á l' altra part
y en Leganés los comanda,
qu' es un general dels braus.
L' auba del set de novembre
comensava á llustrejar,
quan Vilanoveta 'ls mira,
las banderas desplegant,
saltar margens y trinxeras
y entrar de sobtada al camp.
Prou lo francès fa proesas,
prou que en D'Harcourt s' hi rebat,
prou que los canons enjegan,
prou que trotan los cavalls,
tot debadas; coratjosos
surten á l' hora 'ls lleydans
y 'l francès, encara corre
fins á Balaguer, llansant
canons, tendas y banderas,
en mìg d' un rastre de sanch.
¡Gloria á Lleyda, gloria á Espanya!
Deslliurada es la ciutat,
toquèu á festa, campanas;
mes valtres mares, ploráu!
Ploráu, las que fills teníau,
per las guerras que acabám;
ploráu, las que fills vos restan,
per las guerras que vindrán;
y planyèu totas la mare
que tant malparlèu y tant:
Catalunya, á qui dessangran
francesos y castellans!

LA MORT

DEL

DERRER CONCELLER EN CAP

—1714—

I

Torbada l' Europa entera,
llansa un crit esgarrifós,
al veure 'l cel fent serena,
de blau qu' era, tornar roig.
Sobre un mar de sanch bullenta
reflecta aquell dia 'l sol
y no 's torba en mig la via
per no veure més horrors.
Barcelona la comtesa,
en las bascas de la mort,
del sant amor de la patria
dona exemple á tot lo mon.
Fransa y Espanya contr' ella
enjegan sos esquadrons,
de la llibertat dels pobles
per saquejar lo tresor;
mes ella, que honrada y lliure
ha viscut, guardarlo vol,
fent dels plechs de sa bandera
la mortalla del séu cos.
Rujèsca la tiranía
per la gola dels canons,

desplómense murs y torras
y las bombas óbren solchs;
baldament un mar de ruinas
marque als segles allá hont fou
lo palau de sa grandesa
y de sa gloria 'l bressol,
mentres un alè de vida
palpite dintre 'l séu cor,
no afrontará sa grandesa
la petja d' un invasor.
Per ço en Rafel Casanova,
qu' es Concellé' en cap, briós
á lluytar se 'n mena 'l poble,
enardintlo en breus rahons.
—Catalans, ha sonat l' hora
d' ajupir lo cap al jou,
ó d' embussar ab carn viva
dels enemichs los canons.
Dotz' horas que l' assalt dura
sense moment de repós;
las mares ja no son mares,
los homens ja son lleons.
Per nou bretxas s' adelantan
sexanta y més batallons
y s' esten per damunt nostre
tot un diluvi de foch.
A las bretxas! á la lluyta!
via fora l' invasor! —
Digué 'l Conceller, y á l' hora,
com si l' arrastrás un terb,
pel terraplè de Sant Pere
avansa ferm y resolt
entre 'l poble, alsant en l' ayre
de Santa Eularia 'l pendó.
Qui ha vist surtí' un riu de mare
ó á un feix de llamps calar foch,

no veurá aquella embestida
sense cloure los ulls de por.
Quants enemichs trovan dintre
Sant Pere, 'ls degollan tots,
y aixis que á en Berwik ho diuhen
hi envia nous batallons.
Corran, pujan, s' abrahonan
y quedan del camp senyors;
los catalans, coratjosos,
tornan á embestir de nou,
y encara en menys de vuyt horas
es assaltat aquell lloch
onze voltas, y onze voltas
llensats d'ell los sitiadors,
fins que al fi tantas de forsas
s' abocan allí d' un cop,
que 'ls de dins calan las minas
y en l' ayre ho enjegan tot.
Llavors caigué en Casanovas
ferit, y rigué la mort.

II

Tanca la nit avans d' hora
de tant fum qu' ompla l' espay,
y á la llum de las teyeras
van al mur los catalans.
Sentat en una cadira
va lo Conceller en cap,
malferit de l' una espatlla,
per quatre donas portat,
y al devallar per Junqueras,
entre 'ls combatents passant
que li obran pas tot planyentse

de veure'l tant mal parat;
dominant son doló', encara
va dihentlos:—Avant, avant!
que de morir per la patria
l' ocasió no ha passat pas.—
Dintrè mateix de la iglesia
la cura primera fan;
aixis que han vist la ferida,
los metges rodan lo cap.
—Doctor, curáume de modo
que puga aixecar lo bras,
que no havent mort á la bretxa,
vull veure si hi puch tornar.
Doctor, si feu un miracle
tinch hisenda per pagá'l;
pensèu que ja es nit y á dintre
l' enemich se'ns pot ficar,
y avans que del escut nostre
tregan las barras de sanch,
vull referlas ó esborrarlas
abocantn'hi tot un mar.
Via fora, avant!... curáume
que puga torná' al combat..!—
Y torsá 'l coll, com de cera,
de tant dessangrat, tornant.
Quan obrí'ls ulls, nova volta
trovava's l' hèroe allitat;
volgué incorporar's tot d' una
y 'l dolor li arrencá un ay.
Passejá entorn la mirada
y vejé enfront y als costats
llits ab ferits ó cadavres,
metges y donas curant,
frares de genolls, y á l' hora
pel portal de cada cap
de la sala, gran gentada

entrá' y surtir sens parar,
duhent ferits los que hi arriban,
portant morts los que se 'n van.
Al veure aixó, 'ls ulls acluca
y 's posa á escoltá'; al instant
sent un ay, un altre, un altre...
y al recordar 's del séu mal,
mossegantse 'l llabi esforsa's
per ofegar los séus ays.
Sent al lluny l' udol encara
dels canons retonejar,
sent desplomarse las casas,
sent la veu dels campanars;
més aprop de sas orellas
escolta plors ofegats,
veus torbadas que 's confessan,
sospirs á mîg fer trencats
y sent una veu de prompte
que diu:—Senyor, escoltáu.
Barcelona va á rendirse
y 'l Concell ha disposat
que us vinga á llegir las gracias
ab que en Berwik, nos ha honrat.
—Gracias diheu?,—li contesta
lo Conceller—entregar's
Barcelona!....
—Las murallas
son perdudas.
—Tant se val.
—Ja han posat foch á las casas,
—Aixis més claror hi haurá.
—Salvem las vidas.
—La Patria
será esclava!
—La ciutat
se trova ja sens defensa.

—Per morí' ab honra no 'n call
Anèu anèu á rendirvos,
y anèu á besar la má
que ha de posar las cadenas
de la ignominia als esclaus.—
Y aixó al dir, un' altra volta
torná 'l llabi á mossegar's,
ab tanta forsa estrenyentlo
que fins s' enrojí de sanch.

III

Ja havia parat la llayta
y los tochs del sometent.
Devallant de las murallas
torna la gent als alberchs,
als portals de las iglesias
deixant sabres y fusells.
Amaga cad' hú 'l qu' estima,
cullen los morts dels carrers,
desmontan las barricadas,
van cercantse los parents,
y al retornar á son temple
la Verge de la Mercè,
que per honrarla ab pregarias
havian duta á la Seu,
plora la ciutat comtesa,
plora llágrimas de fel,
sentint lliscar la garlanda
al coll y estrenyer's en ell.
Va mimvant mentre aixó passa,
va mimvant pausadament
la gernació que á las portas
del sant hospital hi hagué,

y sols las portellas s' obran
de tant en tant, als fossers
que 'n surten, callats y tristos,
ab bayars y ab fanalets;
y dalt la gran sala espira
lo Concellé' en cap derrer,
fits los ulls en un Sant Cristo
que te enfront á la paret.
A son capsal hi há una dona
tant tost agafada ab ell;
avall cap als peus, dos frares
resant salms á mitja veu;
penja del sostre una llantia
quina llum s' esmortueix;
parla 'l moribunt, la dona
sos ulls dels ulls d' ell no treu.
—No veig sol.
—Es nit.
—No sento
de las bombas l' espetech.
—Ja no hi há lluyta.
—Amor meva,
déixamte besar... adeu...
Sento que la veu se 'm tapa
y vull fer mon testament.
A tu y á mos fills vos deixo
tot lo que no 'm prenga 'l Rey
y lo que'l Rey no pot pendre'm
qu' es l' honra, 'l mellor dels bens.
No 'm reca perdre la vida,
deixarvos sí, mes pensèu
que tots som mortals y á voltas
morir prompte es gran mercè.
He donada per la patria
ma sanch sens saberme greu,
ja no 'n tinch més y ara á 'n ella

no li fora de servey.
Si Deu y la Santa Verge
m' obran las portas del cel,
jo ab sos patrons nit y dia
per ella á Deu pregaré,
y per tú, pels fills... y encara
pels méus enemichs potser;
que sols veure esclaus desitjan
als demés, perquè ho son ells:
la enveja es cega, algun dia
potsé' 's planyen de'l que han fet.
Mes si demá 'm demanassen,
si 'm cercassen altaners
per desfogarse de l' ira
qu' en ells ha encesa l' infern,
parta'ls al fossar, ensènya'ls
dè ma fossana la creu,
dígals'hi que ab la gramalla
la mortalla m' haveu fet,
y díga'ls que, á ser possible
qu' enrera tornás lo temps,
tot lo qu' he fet per la patria
cent cops tornaría á fer.
Adeu, adeu, muller meva,
adeu!... —Y al di' això, suspens
restaren tant l' un com l' altre,
sentint sonar al carrer
d' uns regiments que passavan
los marcials insturments.
Callan, escoltan, s' allunya
del trepig lo remoreig...
De sopte, 'ls dos frares corren;
l' un á 'n ella d' allí treu
y l' altre, ab lo llensol, tapa
la cara del Conceller.

LA RETIRADA DEL NORT

—1807——1808—

Adeu!... Perquè aixis ho volen
lo Rey y l' Emperador,
quinze mil homens parteixen
la guerra á portar al Nort.
No van á venjar agravis,
ni á cobrar deutes d' honor;
no van á deslliurar pobles,
ni á extendre la religió;
á batre's per Fransa corren
mercès á l' art d' en Godoy
que te esclaus als Reys d' Espanya
com á ell l' Emperador,
l' Emperador, que á llurs plantas
vol veure als pobles del Nort.
Miráulos: Espanya y Fransa,
Italia, Alemanya y tót,
aquells regiments admiran
que son los mellors del mon;
puix tal com lluytar y vencer
saben, ó morí' ab honor,
quan del bronze la veu calla
y enemichs no hi há al entorn,
per las terras qu' atravessan
van guanyantse tots los cors.
Mes ay! son soldats, y ofici
de lluytar tenen tan sols,
y corren, vencen y guanyan

vilas, pobles y nacions;
y la sanch ab que á doll regan
las fredas planas del Nort,
llorers abundants fecundan
que may portarán al front,
puix van ab cent mil francesos
y aquests los aplegan tots.
¡De'l que veu un dia y altre
prou se 'n plany ab tot lo cor
lo Marquès de la Romana,
general dels espanyols;
mes, així al Rey plau manarho
y ell, cumplint, si aquell ho vol
no sols irá al fi d' Europa;
sinó fins al fi del mon!
Un any feya que de Espanya
sens veure lo cel hermós,
la gent del de la Romana
guarnia 'ls castells del Nort,
y sens enemichs per vencer,
matava 'l temps ab cansons;
ab cansons tristas y dolsas
d' esperansas y recorts.
Allunyats los uns dels altres
y presos d' altras legions,
no sabian perquè á Espanya
no tornavan altre cop;
mes si 'ls soldats no ho sabian
ja ho sabia 'l capitost
y, com un lleó en la gabía,
clamava aixís estant sol:
—¡Espanya! ¿y hauré de veure 't
sofrir de la Fransa 'l jou,
tenint jo quinze mil homens
per venjarte del afront?
¿Perquè he sabut qu' ets esclava

del teu aliat traydor,
si per ell lluytar y vencer
lluny de tu 'm forsa la sort!
Senyor, uns vaixells que 'ns porten
á Espanya y després la mort;
deixáunos torná' á la patria,
després... ¡que s' enfonze 'l mon!—
Quan més trist ell se planyía,
encès, pantejant, conmós,
aquell subtinent en Fábregues,
per la cambra entra resolt.
—General, un plech.
—Donèume'l.
—Cal avans tancarho tot.—
Lo Marquès bota del seti,
ferman portas y balcons;
presos de neguit mirantse,
un pregunta, altre respon,
fins que al fi de las preguntas,
lo plech contemplant abdós,
al veure 'l segell d' Espanya
s' abrasan plorant de goig.
—Mes, ¿com ha vingut? obrintlo
pregunta 'l Marquès, frisós.
—Desde mar, quan ja tornava
de Compenhague, ahir la sort
volgué mostrarme una vela
apuntant lluny; com si 'l cor
m' ho digués, trach de la espasa,
y, forsant als bogadors,
mar endins, mar endins sempre,
avans de pondre's lo sol
era á bordo de l' esquadra
del inglès; veig espanyols
y se per ells tantas cosas
que 'm sembla tornarme boig.

De la nit entre la fosca
m' han dut á terra altre cop,
y entregantme aquestas lletras,
que un eco d' Espanya son,
m' han dit que per la resposta
no cal dictar ni un sol mot.
—¡Cert, molt cert!—qüan acabava
de llegí', 'l Marquès respon.
—Las tropas juntar precisa,
torná' á Espanya, y un tant sols
que ab vida arribarhi puga,
aquest probará á tothom
que quan la patria agoneja
sota 'l pès d' afrontós jou,
sos fills á ajudarla corren
de tots los endrets del mon;
y podent en sas fronteras
dir ¡Vísca Espanya! un sol cop,
baldament tombe cadavre,
morintse, somriu de goig.
—¡Redeu! lo subtinent crida,
nadant hem d' anarhi tots,
si 'ns mancan vaixells!...
—Si 'ns mancan,
afegeix l' altre mîg ronch,
pasarèm Italia y Fransa
sembrant pel camí la mort.
Y al flayrar sanch avorrida
entre l' ardencia del foch,
ofegant veus de campanas
tocant sometent per tot,
cridarèm ¡Espanya! ¡Espanya!...
y allí respondrá tothom:
¡Son ells, son ells que ja tornan;
tremolèu, fills del mîg-jorn!
y 'ns confondrá una abrassada

al peu mateix dels canons!
—General, cal trigar gayre?
—Precisa enganyá' als traydors.
—Pensáu que tota tardansa
pot trahirnos.
—Dins pochs jorns
serèm en terra d' Espanya
ó jo perderé 'l méu nom.—
Lo subtinent, saludantlo,
la cambra deixa conmós;
lo general lo plech besa
l' esquinsa y 'l tira al foch.
Al poch temps, ab punt y hora
donat en secret á tots,
á Langeland feyan vía
d' ací y d' allá 'ls espanyols.
Batallons de Fridericia,
batallons sobre Niborg,
de Jutland y de Fiónia,
arreu, arreu batallons,
allá van! plens de coratge,
arma al bras, colrats del sol,
saltant plassas, guanyant illas,
desitjant serhi dejorn;
y ab banderas desplegadas
arrossegant los canons,
sonant timbals y trompetas
y 'ls cavalls sempre al galop,
¡allá van! y quan ells passan,
despertantse aquell qui dorm,
esbarat corra á la porta
fermantla ab son propi cos;
mentres qui 'ls trova, tot d' una
gira de camí resolt,
puix saben qui son, què volen,
ahont van... y 'ls tenen por!

A la fi 'l de la Romana
revistant va'ls batallons,
de Niborg per l' ampla platja
hont la mar sas onas romp.
Quan passa,'ls soldats se 'l miran,
algun de la fila 's mou;
no manca á qui 'ls ulls li espurnan,
ell mateix trova's conmós,
y al veure al subtinent Fábregues
formar, plorant com un noy,
bota del cavall, l' abrassa
y s' esbravan nou mil cors.
¡Vísca 'l general! uns cridan,
cridan altres ¡guerra á mort!
¡múyra l' estranger! ¡á Espanya!
y d' eco en eco, un udol
de juraments y blasfemias,
de recorts y d' oracions
va allunyantse, quan trompetas
y timbals ressonan tots.
En terra al moment clavadas
las banderas veu tothom,
tothom descubrint la testa
cau en terra de genolls,
y mentres las aus marinas
més enlayre alsan lo vol,
trau lo general l' espasa
y sobre la creu del pom
las mans, á tots nou mil homens
fa extendre'ls, glatint de goig.
¡D' aquell jurament que 's feya
n' era testimoni 'l sol!
—Soldats espanyols, la patria
sofreix d' estrangers lo jou;
temples, llars, vilas, masías,
tot son runas, sanch y foch.

Germans nostres lluytant moren,
nostras mares portan dol,
qui no plora afronts de l' honra,
près sospira entre presons.
Soldats espanyols ¿què us crida,
què us crida al sentir això
la veu del cor?
—¡Guerra!
—¡A Espanya!
—¡Múyra 'l francès!
—Pensáu tots
que la empresa es arrriscada...
—Lo cobart no es espanyol.
—Juráume morir ó vencer.
—¡Si, si! ¡independencia ó mort!—
Quan juramentats s' alsaren,
més qu' homens, eran lleons!!
En naus del Rey d' Anglaterra
al punt s' embarcaren tots
y allí, en mîg d' ells asseguda
l' Historia, en son llibre d' or
escrigué la retirada
més gran que s' ha vist al mon.

LA JORNADA DEL BRUCH

—1808—

I

Negra nit, posan al vol
las campanas d' Igualada.
—Padrí ¿no sentiu?
—Sí; dorm,
que encara lo gall no canta.
—Sentiu, padrí? com més va
més depressa y més fort brandan...—
Lo padrí no respon mot,
lo minyó de son llit salta;
De puntetas, poch á poch
travessa tota la cambra;
pren lo baldó tremolant,
lo finestró apleret bada.
Lo padrí, com qui no ho sent;
lo minyó no diu paraula;
las campanas van tocant,
la vila va despertantse.
De sobte ressona un crit
per tot l'ample de la plassa:
¡A las armas! ¡Via fora...!
y al lluny ressona... ¡A las armas!
—Padrí, jo no se 'l què hi há
que tothom al carrer baixa.
—Tant se val, en fentse dia
sabrèm prou qu' es lo que passa.

—Tothom parla de perills,
tothom dels francesos parla...
—Si venen... ¿què hi podem fer...?
tánca la finestra, tánca.
—Vos plauría, ara ni may,
pagar delmes á la Fransa!
no us resta un sol escorrim
potser de sanch catalana!
Padrí, si'ls francesos son,
jo 'ls hi vull veure las caras,
aquestas caras, que 's diu
que sols de mirar espantan.
No us pensèu que 'm manque cor
per anarhi, ni menys arma,
arrancaré 'l gavinet
que penja al cap de la taula.
A dretas, de rom com era,
li he fet punxa aquesta tarda;
jo sabré prou manegarlo
per ferme'n servey de llansa.
Si rom com avans no 'l torno,
la patria podeu ben planyer;
primer l' enemich que'm vence,
me l' enfonze á las entranyas...!—
Tantost lo minyó ha sùrtit,
lo vell l' espardenya 's calsa;
no be es á la plassa aquell,
qu' aquest á la sitja baixa.
Trau de dins ella un trabuch,
despenja d' un clau la manta,
senya 's, y derrera 'l net
carré' amunt tot seguit marxa.

II

Be se 'n parlará per sempre
de la jornada del Bruch!
Be pel francès será un dia
ben trist lo del *sis de Juny!*
Trescents homens de montanya,
gent de masos y de burchs,
de Sant Pedor, de Manresa,
d' Igualada y de més lluny;
del Montserrat en las timbas,
volen doblegar l' ergull
del gran estol de la Fransa,
que lluenteja Bruch amunt.
Granaders son los qui pujan,
los qu' han respirat lo fum
de las batallas de Egypte,
los qu' á l' Europa han retut.
Per cada dèu dels qui venen,
los sometents no 'n son un,
y de falsons y escopetas
van armats la meytat pu.
Mes, que hi fá? per ço que vingan;
la sanch dintre 'l pit los bull,
y al bullí' 'ls la sanch, montanyas
tombará 'l menys quimerut.
Encara d' ells no s' adona
lo francès, que 'ls te damunt,
responent als crits de Fransa,
ab las bocas dels trabuchs.
Serra avall baixa en Parera
jitant foch per boca y ulls;
brandant la destral, en Vinyas

á la barreja als séus du.
Quan en Foll á la vall salta,
de sanch en Carrió es remull,
y de fracesos que jeyan
voltant séu se 'n veya un munt.
Mes, en mîg de la desfeta
que tan de sobtada 'ls cull,
als séus en Schwartz anima
llansantse al combat ulls cluchs.
A l' hora 'ls cavalls renillan,
la veu dels canons retruny,
los combatents s' abrahonan,
la mort no sossega un punt;
y al rodolar estimbadas
las altas penyas del Bruch,
un xicot lo tabal sona
y 'l francès espantat fuig!
Allá van, á la desfeta
cap avall, cegos d' enuig:
¡Vilas, aixequèu campanas
que us cau lo mal temps damunt!
Adeu, estol de la Fransa,
adeu, soldats may vensuts;
corrèu, que las barretinas
vos van encalsant per punts!...
Y á ciutat sent de tornada,
digáu, si us moteja algú,
qu' als nostres serrats no hi nian
las águilas que hi heu dut.

III

Fadigats y á l' escampada
per corriols y torrenteras,
los sometents victoriosos

al mîg d' un soley s' aplegan.
Ventejant alegroys tornan
llurs parroquials banderas,
y al Sant-Christ dels d' Igualada,
arribant, fan reverencia.
Derrera d' ells, coratjosas
van fent cap las montanyesas,
d' aquells que ferits romanen
dolors á minvar y penas
Per curar, cascuna 's porta
ben guarnida la cistella,
y tantost son arribadas
per tot lo consol estenen.
Sols d' un vellet no s' adonan
qu' al fons d' una torrentera,
per cuixí la barretina,
prop son net plany y agoneja.
—Fill méu— diu ab veu mîg fosca,
y entre las sevas, estreta
la má del minyó que plora:
—Fillet méu, no t' afligescas;
no 't dolga de que no more
dins la cambra hont tu vas neixer,
qu' aquí 'ls ayres de la gloria
al passar mon front orejan.
Jo he viscut gayre be un sigle
ab lo dubte bregant sempre,
perquè 'l nom de Catalunya
may als llabis ningú 'l treya,
Ser bort de patria 'm matava,
y avuy, veig la Patria meva
generosa, gran, ardida
com los vells me deyan qu' era.
Fill méu, no plores al avi,
no 'l plores, per ell sols prega,
que fins 'vuy ab deixá' 'l viure

prou mercè li ha sigut feta.
Recórdat sols mentres viscas
del llegat qu' al morí 't deixa:
serví á Deu, serví á la patria,
no aguantar jou de cap mena... —
Y lo net, plora que plora,
y lo vell fins mîg somreya,
y al lluny cantavan la *Salve*,
los sometents, á la Verge.

L' INMORTAL ALVAREZ

—1809—

Lo vint y quatre hi arrivo,
l' embesteixo 'l vint y cinch,
lo dia vint y sis l' entro,
l' endemá es un cementir.
No volen lo jou de Fransa,
no volen, ensuperbits,
á las águilas del Sena
doná' alberch los gironins;
donchs ab runas de Girona
ellas se farán lo niu!—
Aixis lo Colós un dia
digué, y la gran host partí.
Al trot dels cavalls la terra
trepidant, alsá's un crit,
y al veure del Ter en l' aygua
armas traydoras lluhir,
las murallas de Girona
coronaren los séus fills;
hont la muralla era oberta,
posaren valents lo pit
y lluytaren, y en la brega
trovantse de sobra ardits,
devallaren per las bretxas
á esquerra y dreta ferint,
deixaren fossos enrera,
trinxeras dels enemichs
y ab canons d' Arcol y Jena

als granaders envestint,
sembraren de plomas d' águila
las riberas de tres rius.
  Al cap d'un any, altra volta
l' águila deixava 'l niu.
—Via sus, cap á Girona.—
cridá 'l francès, los camins
en un formiguer de tropas
y d' etzambles convertint.
Trenta mil homens juntárense,
trenta mil homens ardits,
sentintse cad' un la flama
d' un infern cremantli 'l pit,
jurant ficarse á Girona
ó al peu de sos murs morir.
Mes tantost l' Alvarez veya
llurs tendas, dictá un escrit
ordenant que fusellessen
á qui parlés de rendir's,
y al rebre un plech que li entraren
de part del mateix Saint-Cyr,
feu públich com d' aquella hora
res volia ab l' enemich,
y que fóra á canonadas
rebut, si en parlá' insistís.
Y á canonadas hi fora
francesos y gironins,
d' aquell moment se parlaren
tant de dia com de nit.
Sempre en l' ayre hi hagué bombas,
sempre, y per tot, se sentí
l' espignar de las trompetas,
de las balas l' esclafit,
d' enderrocaments l' estrèpit,
d' agonetjants los sospirs
y l' hèroe, l' inmortal Alvarez,

lo cor de lleó, 'l capdill
que pensava y dirigia
sens may sentirse rendit;
allá hont més fort combatian,
allá hont veya més perill,
á sos braus encoratjava
reptant á mort l' enemich;
y al renovà' als ulls d'Europa
las gestas del temps antich,
per pendre alè en la batallá
parlava'ls dels numantins.
Mes, poch li calgué parlarne
d' aquell poble may rendit,
qu' inmortal era Girona,
com Numancia, pels séus fills.
Digánho los nou cents homens
que tancats á Montjuich,
foch de dinou baterías
dos mesos han resistit,
haventhi qui per la bretxa
baixás al fosso á cullir
la bandera allí tombada
del francès pels projectils,
y qui sentint la má freda
de la mort, volgués morir
senyalant encara als altres
ab son timbal lo perill.
Digánho'ls que de cadavres
dels séus los fossos umplint,
per entrar dintre Girona,
varen fer camí als de dins
per á rebátrerse fora
á malmetre'ls y á ferí'ls,
sas banderas may vensudas
fent plegar y fent fugir.
Y díga 'l mon, si pot dirho,

quin altre poble ha existit
que quaranta baterias
tronar contra d' ell sentís,
y un xáfech de vint mil bombas
y balas més á desdir,
aguantés, com ell, set mesos,
malalt y afamat morint!
¡Gloria á la inmortal Girona!
¡Gloria al generós capdill
que la sosté y la defensa
fins salvarla ó fins morir!
Que hi fa per ell que bramulen
tres cents canons, fent tremir
las entranyas de la terra,
al sol mateix afosquint,
si han de callar sens que pugan
abatre 'l séu esperit!
¿Dos cents canons? que bramulen...
això pla!...ell al sentí'ls,
quan venir per quatre bretxas
al assalt veu l' enemich,
crida als séus:—Ja may rendirnos!—
y al entendre que algú diu
hont será la retirada,
si retirarse es precís,
respon:—Jo no 'n se pas d' altra
pels valents, que 'l cementir.—
Y tot lo poder de Fransa
recula aquests mots sentint.
Mes l' imperi no pot veure
á sa gloria entelá' 'l brill
la voluntat de un sol poble,
lo poder d' un sol capdill,
y vol rendir á Girona
qui á Reys y á nacions rendí.
¿No hi val lo ferro?.. la pesta,

la fam los fará cedir...
y estreny lo francès lo siti,
y fa bombejar de nits
perquè 'l sobressalt no deixe
dormí' un instant als de dins.
Ay, no dormen no, que vetllan
famolechs y enmalaltits!
Acabats son ja 'ls queviures,
fins los menjars més danyins
y caldos y medicinas
per malalts y per ferits.
Mesos há que no 's bateja;
sanch viva maman los nins;
hospitals son tots los porxes,
las plassas son cementirs,
y si un aucell passa en l' ayre
mort per la fetor cau dins.
L' Alvarez se sent encara
la sanch onejarli al pit,
y si 'ls ulls li llagrimejan
davant un quadro tan trist,
si sent del cor fins als llabis
aixecárseli un sospir;
los ulls d' amagat s' aixuga,
s' enfonza al costat los dits
y diu á tots los que 'l voltan,
mirantse'ls ab ulls surtint:
—Aquell que cobart intente,
tement á la fam, rendirs',
per no afrontar á Girona,
se 'l menjarèm los de dins.—
derré' esfors d' aquell coratge
que á la forsa may cedí.
La febra tot desseguida
l' aná ensopint, ensopint
y aquella torra de ferro

al impuls dels enemichs,
com palla ab que 'l vent hi juga,
desplomantse caygué al llit.
Llitat que fou, prou li deyan
que com lo cel no s' obrís
no hi havia ja esperansa
ni medi humá á que acudir
y que á ciutat los que jeyan
eran ja molts més que 'ls vius,
mes ell responia sempre:
—Avans que pactar, morir!
Rerdirnos?... jamay! Girona,
aixó no veurás de mi.—
fins que al trovar per la febre
lo séu cap enterbolit,
li feren deixar lo mando,
á un altre ab ell investint...
y encara mîg barbotava
—Avans que pactar, morir!—
Sols á l' hora de la febra
se logra al lleó rendir!
En si al tornar, als francesos
vejé l' héroe entorn del llit,
sens desplegar per re 'ls llabis
mirantse'l de fit á fit.
Los gironins tots ploravan,
mes, no com fan los catius,
sinó aixis com al bon pare
que se'n va, ploran los fills.
Malalt y tot se 'l ne duren
fentli seguir llarchs camins,
de Girona cap á Fransa,
de Fransa altre cop aquí,
fins que á l' últim á Figueras
enterrat de viu en viu,
al dar l' ánima, á la patria

rendí son derrer sospir.
Ay! no preguntèu quin' era
la mort del valent capdill,
qu 'entre duas pot duptarse
y abduas fan fe' esgarrif!
Mes si voleu de sas gestas
fer recort als vostres fills,
diguèulos: —Fransa á Girona
ni á l' Alvarez, no 'ls rendí,
la fam va guanyar la plassa!
al hèroe 'l va vence' 'l crim!

LO CAPITA MASSANAS

—1811—

I

Sens dir paraula, en Marquès
y 'l brau capitá Massanas,
feya estona que asseguts
á prop de la llar s' estavan.
De camí lo capitá
allí aquella nit passava,
qu' en Marquès may á ningú
negava llit, foch ni taula;
mes si l' un no sab hont es,
tampoch l' altre qui te á casa
y mirant cremá' 'ls tions
abdós gran reserva 's guardan,
fins qu' en Marquès á la fi
s' aixeca, la porta tanca
y al hoste, que de la llar
remou lo foch, acostantse,
resolt á tot, l' escomet
posantli la má á la espatlla.
—Sou catalá?
—A Sant Feliu
de Guïxols van batejarme.
—¿Heu fet la guerra?
—La faig.
—¿Teniu valiment?
—No 'm manca.

—¿Si us surt al camí un perill...
—Jamay he girat la cara.
—¿Temeu la mort?
—No pas gens.
—¿Y 'ls pares?..
—Primé' es la patria!..—
Al sentir això, en Marquès
al séu hoste la má allarga,
y encaixant y fit á fit
contemplantse l' un al altre,
sospira més fort que may
y aixis novament li parla:
—Tarragona es del francès,
del Ebre ha passat la ralla,
senyoreja l' Ampurdá
tot l' Urgell y la montanya.
Del Principat, Napoleon
n' ha fet provincia de Fransa,
ja tots som sotsmesos d' ell,
ja 'l catalá no te patria.
—Jamay!—espurnantli 'ls ulls
y fora de si en Massanas
respon,—jamay! primer morts
que viure en semblant infamia!
—Vísca Deu, lo capitá,
qu' es tal com dich.
—Sobran armas;
Catalunya es del francès,
mes los catalans no encara.
—Tres anys que lluytem.
—Set cents
altra guerra va durarne.
—No hi hán homens...
—Llamps del cel!
això no 's diu sens provarse...—
Y tornant á callá' abdós,

després que 'ls ulls l' un al altre
s' han fixat, per novament
convencers' de que ab fè parla,
tornan en curtas rahons
á esbravá' 'l foch que 'ls abrasa.
—Jo puch obrir lo castell
de Figueras.
—Deu me valga!
si vos la porta m' obriu
jo al fosso aniré á esperarme.
—Quinze cents homens provats
guardan lo castell per Fransa.
—Ab un miler de més braus
sabré jo tornarlo á Espanya.
—Pensèu que 'l perill es fort.
—Miro 'l profit de la patria.
—Aixis, pactats.
—Vísca Deu,
que tinch de cumplir lo pacte...—
Y més tart, ja convinguts
com farian la jornada;
—Vencerèm, deya en Marquès.
—Vencerèm, deya en Massanas.

II

Dins lo castell de Figueras
per Fransa mal pres l' any vuyt,
viu en Marquès, ja fa mesos,
per afrancesat tingut.
D' ajudant fa del cap-mestre
dels queviures y ningú
dels de Castelló d' Ampurias,
lo pot veure de bon ull.

Per ço una nit fent la vetlla,
com si respongués á algú,
va dihent una, cent voltas,
mirant la porta y lo llum:
—Francès jo!... demá han de veurho,
demá si...—y aquí confús
s' atura, sentint dotz' horas
tocar d' un rellotje lluny.
Part de fora, un estol d' ombras
ènfilant montanya amunt,
dret al castell van fent via,
á l' una resolts y muts.
Coberts los fusells tots portan
de roba, per si acás surt
la lluna, los centinellas
no 'ls vejan brillar de lluny;
y ja á dalt, lo camí embocan
que prop la poterna surt;
jira tot seguit la porta
y en Massanas diu:—Amunt.—
Tot seguit prenen la guardia,
.o pont llevadís ja cruix
y encara no toca á terra
sis cents homens te al demunt.
En Llovera es qui 'ls comanda
y son tots d' allá per munt,
que d' un cop tomban un roure,
d' obrar llestos, de dir curts.
Derrera séu ve en Massanas,
ab lo ferro á la ma nú,
manant als ampurdanesos
en quins pits un infern bull;
y en Rovira de respecta
guia als Miquelets temuts,
que be ells sols per salvá' á Espanya
tenen cor y 'ls sobran punys.

Entrats que son tots, en Casas
lleva 'l pont perquè ningú
dels de dins escapar puga,
com no s' estimbe dels murs,
y al moment ¡quina sorpresa
los francesos, quin embull!
avans de passar un' hora
tots son presos ó difunts.
Lo Gobernador al veur'ho,
s' arrenca 'ls cabells á munts
y al dar la espasa á en Llovera
li espurnan de rabia 'ls ulls.
Granaders desarmats restan,
artillers llensats del mur
y en Massanas, que la ensenya
del imperi ha escorregut,
á trench d' auba la d' Espanya
per la verga arria amunt,
y de salvas y trompetas
tot ressona y tot retruny.
Figuerenchs los de Figueras,
be es bonich lo sol que surt
mirèus', lo baró de Eroles
ja baixa de part d' amunt.
—Espanya!—'ls que arriban cridan.
—Espanya!—los que han vènsut,
y la vila crida:—Espanya!—
duptant si d' un somni surt;
y encaixant moltas vegadas
folls de goig y conmoguts,
—Hem vensut!—diu en Massanas
y en Marquès, diu:—Hem vensut!

III

Sol y desarmat passeja
la cambra d' una masia,
lo brau capitá Massanas
flagell d' inimichs terrible.
De part del baró d' Eroles
ve á veure's ab en Boquica,
aquell á qui 'l mateix Judas
de traydor motejaria;
si be que avuy fa propósit
de deixar la mala vida,
acullintse á las banderas
dels independents invictes.
Si no fos qui es en Massanas,
aquell que va entrar un dia
á Olot lo fort del Calvari
y á Castellfullit la vila,
be caldria que ab las armas
á la má, esperás las vistas;
mes ell los perills afronta
y 'ls paranys ni 'ls esmagina.
Per ço, per més que 'l temps corra
y encara no ve en Boquica,
de que l' hajan pogut vendre
ni tan sols ne te sospita.
Tot plegat s' obra la porta,
un home farreny arriba
y un plech en mans d' en Massanas
posant, á un cantó 's retira,
sens ferli la veu coneixer
ni traure's la barretina.
Lo capitá tot mirantsel',

obra 'l plech; tan tost com fixa
sos ulls en aquellas lletras
llansa un crit ofegat d' ira
y ab la cara tota encesa,
mentres lo papé' esbocina,
del foch qu' en son pit remouhen
flamas per la boca jita.
—Deu de Deu! hi ha hagut qui puga
pensar semblant fellonia!...
jo afrancesarme, jo vendre'm
la patria á qui dech la vida!..
Y 'm proposan que 'ls demane
lo que tinga en més estima,
quan per pagar ma honradesa
tot lo mon prou no seria.
¿Si vull graus? ni la corona
que l' imperant s' ha cenyida,
que tant com m' honrás la Fransa,
més gran ma viltat seria!
Rebujant semblants ofertas,
potser de morí' 'm faig digne,
y tal volta, ara com ara,
sa dalla la mort ja afina;
vínga en bon' hora, ans que vendre'm,
ab goig donaré la vida
y ab goig tornaria á darla
si mort ja, tornés á viure.
Ara y sempre primé' Espanya,
ara y sempre l' honra mia
que corra sanch catalana
per mas venas, y soch lliure!
—Quina es, donchs, de las ofertas
que vos fan, la que us convinga?..
—Per demés me las fan totas;
de Fransa, ni 'n vull la vida!

IV

A Pont de Molins espera,
pres de francesos, la mort,
aquell capitá á qui diuhen
Narcís Massanas per nom.
Pres ha estat á traydoría
com si fos un malfactor,
sens tení' espasa á la cinta
ni los inimichs enfront;
Y fou tal perquè pla saben
que d' altre modo, en lo mon
no hi há qui pogués lograrho,
puix lluytant hauria mort.
Mes així ha estat; en la terra
no es res, si no 'l que Deu vol,
y sempre llorèrs y palmas
ab sanch s' han regat per tot.
En pocas horas, la causa
y lo fallo han tingut lloch,
y tot seguit li han llegida
la sentencia, qu' es de mort.
Capellá, frare ni monjo
demanarlos en va fou,
ell mateix te d' ajudarse
y á morir se 'n va tot sol.
Ferm lo pas, lo front altívol,
clars los ulls y serè 'l cor,
es lo Massanas de sempre
que apar vaja á entrar en foch.
Arribant fora la vila
més allá ja hi trova un clot,
los soldats en doble rengla
estenents'hi van entorn;

veu unas donas que ploran,
sent á vila tocá' á morts,
los tabals fan un redoble,
tothom calla, mes ell no.
—Bonas donas, mas amigas,
un llegat us vull fer jo;
diguèuli á ma bona mare
que ab ella pensant he mort!
Un germá tinch á la guerra,
diguèuli, si us plau, tan sols,
que 'l faig hereu de tot l'odi
que al francès guarda mon cor!
Per vosaltras, mas amigas,
sols vos deixo mon recort,
mon recort que ja es prou deixa
sentvos feta en aquest lloch.
Mares, fillas, maridadas
ó germanas totas sou,
y á la guerra teniu trossos
estimats del vostre cor;
prenèu totas de mi exemple
y anáu esbombant pel mon,
que val més morir com moro
que deixar de se' espanyol.
Francesos hi há dins d' Espanya,
catalans, á cassá'ls, donchs,
que mentres un sol ne reste,
no serèu honrats, ni bons!...—
Y sentint, quan aixó deya,
entre 'ls soldats gran remor,
lo barret tira á la fossa,
se fa una creu sobre 'l front,
pega endevant quatre passas
y encarantse als matadors,
los hi diu ab veu segura:
—Granaders, á l' una... ¡foch!!

ROMANCER DE COSTUMS

LA BONAVENTURA

I

Ja 'ls estels pampalluguejan
per tot l' ample del espay;
toca l' ángelus y á l' hora
per serralladas y valls,
sas llenguas rojas aixecan
los bells fochs de Sant Joan.
Los fadrins per vila y masos
fan sols qu' escopetejar,
sonan corns, fluviols y gralla*s*
com si sigués de dia alt,
campanas brandan festiuas
per lo dia de demá
y mentres al foch apilan
los minyons herba y buscalls,
la canalla entorn, alegra,
sens repós piça de mans,
fan tamborellas y corran,
ni hán que volen saltar
y cridan tots:—ara ara,—
quan lo foch puja més alt.
Nit de Sant Joan, be vingas
que prou trigas d' arribar.
No hi há barri, carré' ó plassa,
ni un' era fora poblat,
hont no clarejen en l' ayre
los fochs que al Baptista fan;
y mentre 'ls amos joyosos

ab las garberas pensant,
animan la fadrinalla
retreguentlos fochs d' antany,
van y venen las fadrinas
com guatllas d' ací d' allá,
y en festeigs passan l' estona
fins que al fi arreglan un ball.
Ala nòys, una sardana
que avuy es jorn de ballar...
com s' aixampla la rodona
entorn al foch de Sant Joan;
las caras ja vermellejan,
los cabells mîg destrenats,
mocadors y barretinas
en l' ayre van volejant.
Ala! ala! que no pare,
estrenyèu fortas las mans
que com ara cap més volta
més jovens podrèu ballar
y l' any vinent, qui pot dirho
qu' encara fadrí será!
Ben segur que més de quatre
voldrian ja ser casats,
y més que tots, segons sembla,
un minyó qu' está badant
ab la xica de la tenda,
qu' estona há se n' ha adonat.
Mes ell es curt y no gosa
de di' 'l que sent... Axió pla!
potser ella camí hi done
mentres anirán ballant.
Ala! ala! que 'l foch passa,
ballèu tots sense parar...
y ab guitarrasy tenoras
y acompanyantse ab las mans,
ballan los uns, altres sonan

y altres aixis van cantant:
La bona ventura es bona
per qui sab viure y gosar,
qui la vol y va á cercarla
Sant Joan li donará.

II

Es mitja nit; las dotz' horas
estan á punt de tocar;
per tot lo cel las estrellas
tremola tremolarás.
Riu l' oreig entre 'l fullatge,
piulan los aucells manyachs,
murmola la fontanella
per la molsa en lo canyar,
y per terrats y finestras
ninas de quinze á vint anys,
rialleras y alegroyas
las dotz' horas esperant,
per saber quina ventura
la sort las hi ha destinat;
demanan al Sant Baptista
un promès qui no 'n te çap,
qui 'l te fora que retorne,
qui 'l te esquerp que sia franch
y totas que las estimen
forsa y sempre, si á Deu plau.
Tocan las dotze; la lluna
inunda de llum l' espay;
pels mîg-partits novells roures
passan als infants trencats,
ab herbas que ara floreixen
se fregan los vells al cap,

los fadrins ab las guitarras
van rihent y bromejant
y no manca qui s' allunya,
al descuyt, de sos companys,
per espiá' una finestra
ó per á tirarhi un ram;
y dins l' aygua trasparenta
hont bat la lluna sos raigs,
tres claras d' ou á las ninas
lo futur descubrint van.
Ay quin pler, quina ventura,
quin moment tan desitjat!
Dins de l' aygua ben furientas
las tres claras fan rodar
y després, al sossegarse
sobre 'l trasparent crestall,
en fils y gremulls desfentse
cent figuras van mostrant,
un' áncora ó be una enclusa,
un aixada ó be uns ternals,
y xurriacas y trompetas,
y fins creus... Deu nos en guart!
Sant Joan á las donzellas
los tributs mostra ben clars
del galan que 'ls hi destina,
si 'ls destina algun galan;
per axó al tocar dotz' horas
cent remors omplan l' espay,
rialladas, sospirs dolsos,
mîg confós algun trist ay
de qui la sort li ha estat muda
ó be massa li ha parlat,
ó altres d' alegres qu' expressan
lo cumpliment d' un afany,
com ha estat lo de la xica
de la tenda, al reparar

dintre de l' aygua una serra,
al caure á sos peus un ram.
Treu lo cap á la finestra
y una veu pregunta á baix:
—Tindré avuy bona ventura,
dolsa amor, ó un desengany?...
La resposta que ella torna
Sant Joan l' ha dita ja,
y al lluny una veu la canta,
un guitarró fent dringar.
La bona ventura es bona
per qui sab viure y gosar
qui la vol y va á cercarla
Sant Joan li donará.

III

L' arribada del nou dia
matiner senyala 'l gall
y una celistia de grana
al orient ralla la mar.
Somriu l' auba, la rosada
als aucells fa despertar
y desde 'ls nius l' un al altre
lo bon dia 's van donant,
quan cantors y guitarristas
entonant l' Adeusiau,
fan las derreras cantadas
de la nit de Sant Joan.
Bona ventura ha surtida
la fadrinalla á cercar
y ab bona ventura tornan
donzelletas y galans.
Aufábregas portan ellas

cullidas per bonas mans;
los fadrins clavells y rosas,
que son de mellor flayrar,
á l' aurella, á la guitarra
ó be de l' armilla al trau,
fora un que 'l clavell que guarda
just al cor l' ha masegat
y, de blanch com la neu qu' era,
com un foch l' ha fet tornar.
—Adeu vida de ma vida,
diu, desde 'l carrer, tirant
un dols petó á una finestra
que s' acaba de tancar;
adeu rosa satalía,
adeu estel matinal,
que ab pondre't tu 'm fas coneixer
que 'l dia se va acostant;
mes lo sol que al orient munta
la flor meva badará:
la flor de bona ventura
que ha benehit Sant Joan...—
Y llavors, derrera volta,
una colla que ha passat
concertant veus y guitarras,
aixis lo despido 's fan:
La bona ventura es bona
per qui sab viure y gosar,
qui la vol y va á cercarla
Sant Joan li donará.

LAS VISTAS

I

L' Agneta de ca 'l flequer
tot avuy va atrafegada,
y això que ha saltat del llit
que encara no llustrejava.
Tira que li toch, be pot
la casa fe' anar en dansa,
que á vistas per ella vé
l' hereu més rich de montanya,
hereu de qui li han dit
qui ho sab molt be, que te quatre
hisendas, uns tres mil caps
de bestiar, unsas llargas
y un oncle que no te fills,
forsa rich y forsa rata.
Mes, ella d' això se'n riu
que á casa seva no captan;
lo que sí desitja molt,
es veure al hereu la cara,
que si es tal com l' ha somniat
més d' un cop, l' haurá encertada.
Allá á las vuyt del matí
en balcó ja se 'n posava;
com una toya de flors
de bonica y de mudada.
Per una casualitat
d' aquellas que 'n passan tantas,
no be 's posava al balcó

que 'l trot d' un cavall sonava
y carré' amunt se 'n venia
l' hereu aquell de montanya.
Ella llavors, venta fort,
encara que fresquejava,
venta fort y ben seguit,
perquè l' ardor de las galtas
deya prou que 'ls lliris blanchs
encesos clavells tornavan.
L' hereu es un galant xich;
moreno, de cara franca,
patillas, d' alló d' alló
que á las noyas tan agradan
y un mirar picaronesch
tot ple de intenció y de gracia.
De curro com ell potser
no se 'n trovaría un altre;
de panyo calsas y gech,
armilla brodada y faixa,
barretina de gayrell,
botas rossas ajustadas,
mocador de pita nou
surtintli de la butxaca,
soguilla d' or y un clavell
demunt l' orella, gronxantse
al trot del cavall, tant tost
pusturer com qui 'l cavalca.
Ella no pot dirho pas
al veure'l lo que li passa;
si no es tal com tants de cops
l' ha somniat, ja hi te semblansa;
du patillas, fa l' ullet,
es alt, moreno... y fa planta.
De'l que 's dol, que tot seguit
dirho com sent no s' escayga,
peró no passará molt

que l' hereu n' hi done basa.
Ja arriba, ja es al llindar
del portal, ja descavalca,
ja se 'n entra cap á dins:
—Deu vos guart, gent de la casa.—
A rebre'l, escala avall
surten de l' Agneta 'ls pares
y ella, mentres tots á baix
preguntantse per la estada
li retardan lo moment,
lo dols moment de cridarla;
si es ó no es un xiquet
conmoguda mirallantse,
ab la veu surtint del cor
diu : — Mare de Deu del Carme,
si feu que surte á mon pler,
vos faré la presentalla
d' una cinta ab serrell d' or
y dos cors de cera blanca.

II

Quan l' Agneta arriba á baix,
vaja, dava gust mirarla;
roja com un perdigot,
vaga y lluhint la mirada,
en son llabi de clavell
apuntant mitja rialla
y balandrejant lo cos
com l' oreig un lliri d' aygua.
Desprès del com ve y com va,
de parlar de las anyadas,
de si al pla fa més calor
que no allá dalt á montanya,

lo pare d' ella un instant
atura al carré' á un que passa,
justament quan han cridat
desde la cuyna á sa mare
y 'ls dos jovens, sols, solets,
s' han quedat l' un enfront l' altre.
Ell mira á 'n ella y somriu,
ella de ventar no para,
y passan així una estona
ventant, sonrient y mirantse,
fins que al fi parla l' hereu
ab la veu mìg tremolada.
— Agneta, li agradaria
d' anar á viure á montanya?
— No se...
— Vol ferme favor
que 'm donen un trago d' aygua?...
— Ab molt gust.—Ja n' entra dins,
ja torna á surtí' ab sa mare
y una minyona que du
al bell mîg d' una safata
de borregos y dolsors,
dos gots y una ampolla d' aygua
que de tan fresca com es
tot'ella n' está entelada.
Al allargar ell la má
l' Agneta l' acció li guanya,
pren l' ampolla, ell pren lo got
y abdós badant vessan l' aygua.
— A la salut de tothom!—
diu ell, y quan acabava
pren l' ampolla y l' altre got
á l' Agneta ja n' allarga.
— Vísca forsa anys,—ella diu,
y en est punt entrant son pare
convidan tots á dinar

á l' hereuhet de montanya.
Ell pren la perferta al punt,
y esperant la mitja diada
conta ab ella 'l temps que va
desde l' una Pasqua á l' altra;
fa jirar com qui no vol
la conversa, qu' es tirada,
á las modas de pagès,
las joyas de més usansa,
als colors més escayents,
las pedras més estimadas
y parla d' or y cabells,
de rosas de Maig y galtas,
y fins que van á dinar
fa un sens fi de comparansas,
totas d' aquellas d' alló
que á las ninas tant agradan,
tan més si aquell qui las diu
ha sabut enamorarlas.
Van á dinar y... ni al cel
podria ab més gust menjarse,
tot se 'ls torna aygua á la boca
y al sent al llevant de taula
ja 's tractan de tu tots dos
y s' han dit tantas paraulas
d' aquellas que fan al cas
per fe' entendre que s' agradan
sense dirho, qu' estan certs
d' haver nascut l' un per l' altre.
Llamp que no 'ls toch, be 's pot dir
que parella més galana
no 's trovará en tot lo pla
ni tampoch dalt á montanya!
L' hereu així ho creu y ho diu
y ella, si be ho creu, s' ho calla
perquè mirantse'l á 'n ell

diu, baix, baix: — Verge del Carme,
si feu que surte á mon pler,
vos faré la presentalla
d' una cinta ab serrell d' or
y dos cors de cera blanca.

III

Quatre horas d' aná' á cavall
te l' hereu per torná' á casa,
y dejorn pren comiat
de l' Agneta y de sos pares,
quedant pel prop vinent jorn
de festa torná' á juntarse.
Per ferli més cumpliment
á l' hereu tots acompanyan,
fins á la creu del padró
que al cap del arrabal s' alsa,
fent que 'l mosso ab lo cavall
passe endevant á esperalse.
A frech de cotze ella y ell
y acompanyats de sos pares,
xano xano se n' hi van
com si ho fessen ab recansa
y un cop hi son, de recorts,
de promesas y encaixadas
se 'n fan més que si ell partís
lo menys per la terra santa,
fins que al fi bota á cavall
y enrera cent cops girantse,
parteix d' allí com un llamp
ple de goig y d' esperansas.
També l' Agneta, ab lo goig
espurnantli en la mirada,

á casa seva al tornar,
sa mare pel coll abrassa.
— Filla, estás contenta?
— Sí.
— T' agrada l' hereu ?
— M' agrada.
— L' estimarás ?
— Més que 'l mon !
— Donchs, sía...—y besant als pares
la má, diu l' Agneta aixis:
— Ja que feu Verge del Carme,
que surte tot á mon pler,
vos faré la presentalla
d' una cinta ab serrell d' or
y dos cors de cera blanca.

BALL DE GARLANDAS

I

A missa major cridavan
las campanas ab sos tochs,
al punt mateix que la treya
lo flequer de dintre 'l forn.
Y quina garlanda ha eixida
més maca!... y quina rosor!..
á fè estan de enhorabona
los dos administradors
de Sant Isidro, y encara
lo flequer molt més qu' ells dos.
Aixis que del forn l' han treta
li posan llassos y flochs,
cintas ab serrells de plata,
brodats d' antiqüelas, flors,
belluguets, randas, y sembla
al se' enllestida del tot,
un cistell de caramellas
ó be un maig d' or y colors.
La gent que pel carré' passa
s' aturan á fe' 'l badoch;
las noyas sentint desitjos
de tenirla, los minyons
potser encara més qu' ellas,
y 'ls vells murmurant lo molt
que buydará la butxaca
al pobre del ballador
que vulga fer la finesa

de trencar dansa ab l' amor.
Tot seguit ja ve la cobla,
també 'ls administradors
del gloriós Sant Isidro
y 'l mosso de ca 'l rector,
qu' es l' encarregat de durla
fins al altar, entre 'ls dos,
perquè siga benehida
ans d' encantarla. Tothom
los fa pas; entran, la prenen,
la cobla una marxa romp
y fent via á la parroquia,
aplegan tants seguidors
que garlanda més honrada
no s' ha vista may en lloch.
Mentres van cap á l' iglesia
si 'n fa creixer d' ilusions,
de sospirs si fa llensarne,
si 'n tenta de galindoys,
de recorts y d' esperansas
si n' escampa y si 'n remou;
y fa corre' als que lluny passan,
fa aturar als que son prop,
y ab sa presencia, fa neixer
l' alegria en tots los cors.
En sent que la comitiva
arriba al temple, tothom
s' aboca portas en dintre
moventse gran confusió,
y un minyó y una fadrina
se trovan, sens saber com,
tan acostats l' un del altre,
que 's cambian aquests mots:
—¿Has vist la garlanda?
—Suara.
—¿T' agrada?

—Com á tothom
—Será teva...
—Podria esser...
—Això t' ho asseguro jo.
—Vols dir!..—Una forta empenta
endintre separa als dos,
quedantse, aixis l' un com l' altre,
ab la garlanda á mìg coll,
y tant que, durant la missa,
si comensan trenta cops
lo *Pare nostre,* no acertan
á acabarlo ni un tan sols.

II

Aixis que del temple surten,
á plassa fa cap tothom,
los vellets ab la maynada,
las fadrinas y 'ls minyons
fatxendejant y fent broma,
los casats ab trajos bons,
y, al punt que á la plassa 's trovan
los dos administradors,
ab la garlanda, que ha d' esser
del més desprès aymador;
y quina bellugadissa,
y quin avalot que 's mou
en torn del qui ha d' encantarla,
qu' es lo mosso del rector!
Crida aquest:—Ara 's comensa:
la garlanda es de pa bo,
gornida de flors y cintas,
de serrells y brodats d' or,
com mellor no 's puga veure

d' un cap al altre de mon
y digne de ser oferta
al més gran emperador.
Alsa, minyons, qui la compra
trenca dansa; qui la vol?
diguèuhi que com més ditas
s' hi fassen, será mellor.—
A fè no son pochs ni gayres
los qui tot d' una han respost.
—Mitja pesseta.
—Vint quartos.
—Tres rals...
—Pujèu que això es poch.
—Dos pessetas.
—Quatre.
—Un duro.
—Qui hi diu més?...
—¿Y qu' estau boigs?—
murmura una padrineta,
mes ningú respon un mot,
perquè mentres las fadrinas
que tenen festejador
daleixen y se 'ls contemplan
sospirant, més d' un y dos
contan diners, n' enmatllevan,
se dolen de tindre'n pochs
y altres van pujant las ditas
fins y tant que 'ls diuhen prou.
—Deu pessetas la garlanda,
de qui es?..
—La pago jo,
diu un minyó, recullintla
y dant los diners. Tothom
li obra pas; ell, currutaco,
mudat de festa major
y mirant ab un cert ayre

entre picaresch y dols,
corra al moment á oferirla
á la noya per qui 's mor,
qu' es d' un paperer la filla,
maca com un pom de flors.
Alsa que va!.. ja se 'n venen
á mîg de plassa tots dos;
ella, ab mantellina blanca
faldilla curta y jipó;
ell la barretina nova
á la espatlla tot cofoy
y posantse un enfront l' altre,
tot d' una la cobla romp.
Mirèulos que be que dansan,
quin balandreig més ayrós,
com puntejan, com se miran...
¡ala qu' ara va de bo!
com las balladas á plassa
res alegra tant los cors!
Si la cobla es de las bonas,
ells son mellors balladors
y tothom los acompanya
cantant galanas cansons,
fins que al fi para la dansa
cansats los músichs, qu' ells no.
Llavors, com d' antich s' estila,
convida ella al ballador
si á tastar de la garlanda
vol anar, fentli favor,
y 'l minyó que altra ventura
més gran que aquesta no vol,
n' hi pren al punt la perferta,
content de trová' ocasió
per dirli quatre paraulas,
que temps há vol y no pot,
y que ella, que no es gens tonta,

ja 's mîg pensa del que son.
Mes, en aixó, dansa nova
romp la cobla, per tothom
qui va comprant més garlandas
per fer finesas d' amor,
y com ja 'ls ballan las camas
corrents hi van altre cop.

III

A la vetlla no 's descuyda
d' aná' al convit lo minyó
y, ja siga que te hora
fixada, ó pacte ab bruixots,
arriba á casa dels pares
de la que li ha pres lo cor,
al punt de posar á taula
la garlanda y lo vi bo.
—Bona nit.—diu ell, y l' avi
qu' es de la casa 'l timó,
diu:—Endevant; prèn cadira;
noya, pórta un altre got,
lo vi blanch y la mistela,
y tu, ja sabs que tots som
de la terra, bèu y ménja...
y endevant la professó.
—Visquèu forsa anys.—ell contesta
si fa no fa torbadot.
La noya treu la garlanda
y en fa trossos, lo més gros
no cal dir pas á qui 'l dona
ni si 'l rebuja 'l minyó;
desprès, á beure 'l convida
posantli mistela al got

y, mentres que als pares d' ella
conta l' avi que quant noys
eran companys ab los avis
d' aquell aixerit minyó,
que junts varen fer la guerra
y que una certa ocasió
van renyir per una mossa,
que 'ls enganyava á tots dos;
lo minyonet y la noya
entrant en conversació
de festeigs, d' edats y gustos,
de casaments y aficions,
s' enredan de tal manera
qu' ell, distret, pren d' ella 'l got
y per honrar la mistela
d' un seguit lo buyda tot.
—Ah, qu' he fet!—diu adonantse'n
ó be finjintho, 'l minyó
després de beure,—perdóna,
no ha estat la meva intenció
proposarme...—y ella, roja
com si fos un perdigot,
perquè de cua d' ull veya
al avi, als pares y als noys
ab la mirada á ella fixa,
no gosava á dir un mot.
—Respón, li diu al fi l' avi.
—No se que dir: fèuho vos.
—Omplali lo séu y á veure
com ens desenfada á tots.
—Això ray, diu ell, sentíume:
¡á la salut de tothom!..
y per seguir la finesa,
los demés buydan los gots.
—Això es això, parla l' avi,
la salut y 'l bon humor:

ab aquestas dugas cosas
un se pot riure del mon,
y ben cert, sinó escoltèume...—
y del temps de la picó
torna á contar lo bon avi
novas cosas altre cop,
y altre cop la seva neta
enredantse ab lo minyó,
també del mon tant se riuhen
que 's creuhen fora del mon.
—Vaja, diu ell, demanante,
be hu tindrás de dir si'm vols.
—Qui sab!...
—Ves ara que 't costa
respondre'm no més, si ó no.
—No res...
—Y donchs?
—L' avi 'ns mira,
—Que mire!
—Si tant ho vols,
diu ella, jirant conversa,
siga que si.
—Si!
—Ay bo,
que no hi sents? mentres tu vulgas
serás lo méu... ballador.—
y las miradas que 's donan
cad' una val per un mot;
mes, l' avi, que es bona aleta
y 'ls enten tant com ells dos,
fent l' ullet als pares d' ella
parla aixis:—Vaja; xicots,
demá será un altre dia:
ara diguèm l' oració,
xarriquèm lo derrer trago
y á dormir.— Aquí tothom

s' aixecan, se senyan, resan,
beuhen, y al deixar los gots,
al convidat despedeixen
somriguent... ben segurs tots
que tornará per las mollas
de la garlanda, als pochs jorns.

LA PROFESSO DELS ENAMORATS.

Pels calats de las arcadas
y 'ls vidres dels finestrals,
joguinejan llum y sombras
un dematinet de Maig.
Dins lo temple sona l' orga
alternant ab los cantars
salmódichs, que fan los frares
del escapulari blanch,
y en lo claustre bull lo poble
onejant d' ací d' allá,
tothom ab la cara alegre,
tothom ben endiumenjat.
Los fadrins y las fadrinas
avuy han matinejat,
qu' es Pasqua y farán los frares
professó d' enamorats.
Ells portan casaca blava
ab botons sobredaurats,
armilla brodada ab sedas,
botas, pantalons trabats.
Ellas mantellina y pinta,
vestit de ploms y cos alt,
las sabatas escotadas
ab cintetas per lligams
y ab lo bano fent posturas
pel barnillatje mirant,
quan ells, del bastó de conxa
lo pom als llabis portant,
se las miran d' aquell modo,

torsant una mica 'l cap,
que semblan dir: «vaja, trègan
lo bano d' aquí 'l devant.»
Las mares rumbejan blondas,
mitenas y anells nuvials;
los pares perruca nova,
mocadó' al coll, ben folgat,
la soguilla d' or dels avis
y l' agulla de diamants;
y al renyá' ellas á las noyas,
que ho fan sis cops cada quart,
perquè caminan depressa
y passan massa endevant,
ells saludan al clavari
del gremi, algun capellá,
ó al fadrí de la botiga,
qu' es xicot de bonas mans,
y als saludarlos, be sembla,
de tant satisfet que ho fá,
que 'ls diga:.« avuy es lo dia,
no sían curts, endevant;
jo soch marit y soch pare
y se' avi no 'm vindrá mal.»
Una noya cullidora
y un fadrí ja reposat,
si aixó no pensan, ja pensan
fer sogra algú, qu' es igual,
y duas germanas d' ella,
si be no 'ls passa la edat,
fan entendre que per monjas
aquí al mon no han vingut pas,
que al passá''l fadrí, ab lo colze
fan adonarne á la gran
y li diuhen si la mira
ó si mira á un' altra part.
En aixó, tocan sis horas,

cantan missa matinal
y la professó tot d' una
los frares van arreglant.
Ganfanons, creu y banderas
dels gremis, devanters van,
los devots del sant rosari
venen seguintlos detrás,
la música de capella,
desprès la comunitat
y desprès quatre novicis,
la Mare de Deu portant
gornida de flors que sembla
sentada al bell mìg d' un maig,
precedits d' un noy qu' encanta
de tan ben vestit que va,
tot de serrells y antiqüelas
y una estrella al míg del cap.
Be li 'n cal durne de galas,
que, quan la Verge á trovar
surtirá per l' altra porta
Sant Joseph, acompanyat
dels fadrins, per un y altre
lo noy aquest parlará,
dihent cosas tan bonicas
que á tothom agradarán.
Pobre noy, bonas estonas
que li costan d' estudiar...
¿ Sentiu com ressona l' orga ?
Sant Joseph ha sortit ja,
ab la Verge ja s' han vistos,
s' acostan... ja s' han juntat.
Callèu que ara parla l' ángel...
mes, qui es qui 'ls fará callar
si hi há tantas de Marías
y Josephs, que ara al trovars'
no tenen á má cap ángel

per dirse lo que fa al cas?
Per aixó molts ni s' adonan
que 'l parlament s' ha acabat;
la professó torna al temple
ab los Sants enamorats
y al moment, las bonas Pasquas
dantse tothom, una mar
de gent, á la *Font trovada*
se 'n van á desdejunars'.
Allí 'ls casats fan gran feyna,
y si 'ls fadrinets no tant,
es perquè l' amor va sempre
de desgana acompanyat.
Veyèu sinó la familià
que sota aquell arbre hi há;
pare, mare y duas noyas,
pregant á un' altra més gran
perquè prenga alguna cosa,
mes ella de res fa cas.
—Ja ho se jo lo que pendria,
diu lo pare, ho vull provar.—
y al fadrí de casa seva,
que per 'lli va gansejant,
li fa un crit y li demana
si 'ls hi aniria á buscar
per la noya, alguna cosa
que fassa de bon menjar.
Lo minyó ab quatre gambadas
va y torna, y la noya gran,
si be 's fa pregá' una mica,
al últim... res... qué hi fará!
te d' entrá' en gana per forsa
per no desayrá' al galan,
que, convidat pel séu amo,
s' ha assegut d' ella al costat.
Mes passa 'l temps y s' adona

la gent que 'l sol va picant
y á ciutat altra vegada
comensan á devallar,
formant collas, fent cantúrias,
rihent tots y bromejant;
y si 'ls fadrins, fent posturas,
tiran flors per totas parts,
las noyas, per no renyarlos,
van deixántselas tirar;
mes á la desganadeta
y al fadrí que du al costat,
ningú 'ls diu res, donchs coneixen
que á veurer lo vinent any
la professó de la Pasqua,
no 'ls será de enamorats,
sinó... la cara del pare
ho diu prou de que será.

UNA ANADA A NURIA

I

Ella dinóu anys no conta,
ell á la quinta no ha entrat
y portan de matrimoni
á la vora de quatr' anys;
com ells un' altra parella,
á l' Empurdá no hi es pas,
que als festejadors la boca
se 'ls ompla d' aygua al mirar'ls.
Ell moreno, d' ulls com moras,
bigoti, cabell crespat;
ella blanca, trenas rossas,
boca de pinyó y ulls blaus;
entre 'ls dos tenen hisenda
que ningú 'ls guanya, axó pla!
per seguir las sevas terras,
portant al trot lo cavall,
potser ab dos jorns, encara
lo temps surtiria escás.
Peró del que ben be poden
dirse richs per tot ahont van,
es d' amor, del pur afecte
que 'ls va portar al altar,
que ab tot y que d' aquell dia
quatre anyadas han fet ja,
encara del pa de bodas
diuhen no se' á la meytat,
la lluna de mel encara

no 'ls ha arribat al minvant,
y pusturejan y jugan
com en temps d' enamorats.
Mes ay, perço no 'ls hi manca
en tanta felicitat,
un dupte que 'ls mortifica,
una corcor que 'ls fa mal,
un desîg que tots dos callan
y tothom l' ha endevinat.
—Ignès, á n' ella li diuhen
los parents de més edat,
perque á la Verge de Nuria
no us n' aneu á visitar?...—
y á n' ell també tant li alaban
á Nuria, los séus companys,
los hisarts, las grans neveras,
l' aygua... y lo demés que hi há,
que un vespre, arribant á casa,
diu:—Ignès sabs que he pensat?
—Que has pensat?
—D' anar á Nuria.
—¡A Nuria dius!
—Y demá.—
L' Ignès per tota resposta
als brassos se li ha tirat,
y després d' una estoneta
de riure y sumiquejar,
diu á 'n ell ab fè sencera.
—Marit méu, no 't sabrá mal.
La Mare de Deu de Nuria
grans miracles sempre ha obrat,
molt será no 'n fasse un altre
si tots dos li demanam.

II

En matxo de sella l' home
y ella en un ensillonat,
dematí, á l' hora fresqueta,
dret als Pirineus se 'n van,
ab homens de pau que 'ls guian
de Olot fins á Tragurá.
Retreyent cosas de Nuria
de gent que ha estat allí dalt,
fent paradas hont los sembla
y rihent y traguejant,
passan pobles y riberas,
veuhen Canigó y Puigmal
per en mîg de las montanyas
que á Nuria van escalant,
y desprès que á la Font Negre
han provat de treure, en va,
sis pedretas d' una en una
de dins l' aygua qu' es un glas,
lo guia á no trigar gayre
crida: ¡Nuria! y al instant
los dos casadets fan correr
més que may als animals.
Aixis qu' hi arriban, la Verge
se 'n entran á visitar,
y llambregan per lo temple
sos recons escorcollant,
emperó lo séu objecte
no es cumplert fins l' endemá.
Dematí, ben fosch encara,
al temple tornan anar;
fora del qui ha obert las portas
ningú primer qu' ells hi ha entrat.

—Ara, Ignès, que no fem cosas,—
diu ell, al passá' 'ls llindars;
l' Ignès no torna resposta
de conmoguda que hi vá,
y al pendre l' aygua beneyta
talment está tremolant.
A la part del Evangeli
corra un banch de llarch á llarch,
demunt del banch, ben fermada,
un' olla de ferro hi há
trovada junt ab l' imatge,
que te una gran propietat
y allí, al peu mateix de l' olla,
tots dos s' han ajenollats.
Passa una estoneta llarga,
l' Ignès sospira; cansat
son marit, tus y s' aixeca,
s' aparta, 's torna acostar,
pregunta á l' Ignès:—Que esperas?
—No se, respon.
—Aviat.
—Vésten.—Lo marit s' allunya
y ella la gran prova fa.
Llavors tot just, sent petjades
d' algú que acostantse va
que no potser lo sèu home,
que be 'l coneix de prou anys,
y volguent precipitada
lo que ha fet dissimular,
per culpa del monyo l' olla
no acerta á desembrassar.
Pobre Ignès, y quina engunia
quina suor, Deu me val,
quin apuro, Verge santa,
pot veure's més estremat;
mes ella prova, s' esforsa

y ab giny y serenitat
consegueix, no sens costarli,
surtirse d' aquell embrás,
y aixó justament quan l' home
li deya:—Anèm, prou n' hi há.—
Al ser fora, ell preguntava:
—Donchs com es, que has estat tant,
que hi has vist dintre de l' olla?
—Més estels que al cel no hi há.—
Ell l' abrassa, ella sospira
com si un gros pes se llevás,
y exclaman tots dos á l' hora
gojosos y esperansats:
—La Mare de Deu de Nuria
grans miracles sol obrar,
molt será no 'n fassa un altre
haventli 'ls dos demanat.

III

Als tres mesos de l' anada
l' Ignès te grans novetats,
las faldillas li curtejan
y no pot sufrí' 'ls lligams.
Després la senyora Rosa
la comensa á visitar
y aconsella certas compras
que á Figueras cal anar.
Escriu á la sogra l' home,
si 's serviria baixar
á passá' una temporada
ab ells, que li agrahirán.
Y després, després, un dia
sens rebre avís ni res, plam!

los hi arriba aquell recado
de Fransa, tant desitjat.
L' Ignès, y quina alegría!
lo sèu home, altre que tal;
garlan més que las calandrias,
de projectes ja si 'n fan!
de cuydados y de festas
ningú al mon n' ha vistos tants;
y per setmanas que passan
no 'us creguèu, no minva pas
la fal-lera d' un y d' altre,
al revés que va aumentant.
Ella un dia bressolava
La Mare de Deu cantant,
ell hi arriba de puntetas
y li diu tot embobat:
—La Mare de Deu de Nuria
haurias sols de cantar.
—Ay sí, l' Ignès li contesta,
tens rahó, ara fa un any.
—De l' olla—diu ell rientsen.
Y ella ab molta serietat,
segueix:—Fa un any no teniam
aquest parellet d' infants,
y li senyalá 'ls que jeyan
al bressolet acostats,
rossos com un pa de fleca,
roigs que daba gust mirá'ls.
—La Mare de Deu de Nuria
grans miracles sempre fa,
diu ella.
—Es cert, fins de dobles,
respon ell, mes Deu li pach.

LA PASSADA DELS REYS

I

Ab lo noy demunt la cuixa,
la nena dreta al costat
y á l' altra part de la taula
la mullé' ab lo xich á bras,
un pare á qui 'l goig inunda
lo cor de felicitat,
fa pels fills séus una carta
als Reys... sent republicá.
Diu lo pare: — Creu y fetxa.
Senyors Reys:... ara, endavant,
diguèume lo que haig d' escriure
y está fet.— Tot d' un plegat
ab veu forta y bellugantse
tots tres nins, sens sossegar,
fan d' un espansiu *crescendo*
que dona gust d' escoltar,
un bell himne á la alegría
com cap mestre escriurá may.
De cosas de sucre, ninas
y juguets, lo Senyó' ho sab
si 'n desitjan y 'n demanan;
si 'ls hi tenen de portar
tot lo que volen, los ángels
no podrán fer festa may,
ni 'ls diumenges, ni las tardas
dels dijous, qu' es lo més mal.
Quan lo pare fa observarho,

diu lo noy : — Los ángels ray,
quan tenen ganas de ferho,
diu l' avia, qu' en un instant
fan pons de pedra y aixecan
iglesias y campanars.
Oy que si, Teta ?...—La noya
respon: — Jo no vull pas tant;
una nina que 's despulle,
que plore y diga « mamá »
una cuyna y una sala...—
Lo petit qu' está trencant
lo bras de la seva mare,
pegant bots, crida « tatá »
lo més grandet no sossega
de fe' 'l frare mendicant,
y entre 'ls tres fan una llista
que, á cumplirse tal com va,
podrian posar parada
á la fira de Sant Joan.
Al últim lo pare firma
la carta y 'ls hi diu — Ja está. —
La plega, la clou, hi posa
la adressa y al acabar
pregunta á la canalleta:
— Y per mí, qu' es lo que hi há
pel traball de fer la carta ? —
los dos grandets al plegat
responen: — Tot lo que vulga
— Un petó...—y al bell instant
n'hi omplan á desdir la cara
á sas camas enfilats,
mentres lo xich no sossega
de cridar « tatá, tatá. »

II

Vigilia dels Reys be vingas
que prou t' has feta esperar.
Sentiu ? sona un corn, un altre,
ja son més, trotan cavalls
y la claror de las atxas
tornant la nit dia clar,
diu prou als que volen veure
als Reys, per hont van passant.
Cavalcada més hermosa
Deu ho sab si 's veurá may.
Primer ve una torrentada
de xicots entussiasmats,
ab los corns sempre á la boca,
inflats de galtas, bufant.
Altres á 'n aquest segueixen
atxas de corda rodant,
que fan tremolar las ombras
ab lo serpenteig del flam.
Despres los tres Reys ja venen,
en Gaspar y en Baltasar
cavallers en cavalls negres,
lo Rey negre en cavall blanch,
ab coronas d' or, ab túnichs,
mantells y turbants brodats,
portant or, encens y mirra
en estotxos de coral,
per oferirho al Deu-home
dins d' una establia nat.
Derrera 'ls Reys, bo y confosos,
cavalls, patges y criats,
renillant uns, cridant altres,

tots á desdir carregats,
los homens portant escalas
per pujar fins als terrats,
los cavalls caxons de cosas
de confitura y jugar,
que 'ls ángels d' allá á la gloria
envian als d' aquí baix,
aprofitant la passada
que 'ls Reys fan al mon cad' any.
Com un llamp la cavalcada
pels carrers va desfilant,
cavalls, llums, corns y canalla,
tot com un torrent se 'n va,
y uns noys que passar los miran
esclaman sumiquejant:
— Ay mare, 'ls Reys no s' aturan!
ay pare, los Reys se 'n van!
potser no han rebut la carta
que 'ls va fer...
— No 'n cal duptar,
respon lo pare, ara arriban
lo bon Jesus á adorar,
y las cosas que vos portan
al tornarne us donarán.
Ala portèu las sabatas
novas y 'l pané' reixat
de dur á planxar la roba... —
y un cop arreglat com cal
sigué 'l balcó, la canalla
aná al llit á somniar
confits d' or y sants de sucre
que no han de acabarse may,
mentre 'ls pares fent la vetlla
tallant papers y plegant,
rejuvenintse, somreyan
com dos coloms apariats

que guardan la niarada
alegres pusturejant...
y 'ls corns pel carrer sonavan
més fort y seguit que may.

III

Ben segur que la canalla
cap altre dia del any
matineja més que 'l dia
dels Sants Reys. No es pas ben clar,
que 'l germanet de la Teta
y aquesta, 'l llit han deixat,
anant á cridá' á sos pares
en camisa y sens calsar.
Tot seguit corran als vidres
del balcó á tafanejar
y al esclat de l' alegría,
que 'l qu' hi han vist fa desbordar,
al germanet xich despertan
picant de mans y saltant
y aquest, del llit abocantse
pels peus, crida al punt « tatá »
Poch després lo balcó s' obra.
Mare de deu, quina mar
de joguinas y de cosas
que fan cuchs y que no 'n fan !
Tot seguit tots tres desplegan
papers de color y blanchs;
l' un crida « un esclopet », l' altre,
« turrons de neu », lo noy « sal »
la noya « carbó » y al últim
los dos plegats: « un timbal,
una nina, una capella, »

y 'l petitet agafat
al coll d' un cavall de fusta,
que puja més qu' ell un pam,
pegantli estirigassadas
repeteix, « tatá, tatá »
quan se declara la guerra
civil entre 'ls dos més grans,
ab motiu de unas estampas
que 'ls tres Reys los hi han portat,
volent tots dos la mateixa,
qu' es un Sant Ramon Nonat,
fent gros despreci de l' altre
perque tan vermell no va.
— Jo vull aquesta.
— No es teva.
— Mare fássali donar.
— Ay, que l' esquinsas!
— Que 't pego!
— Com s' enten, fent l' enfadat
crida l' pare, l'un y l' altre
quedèus' lo qu'us han portat
los Reys, que 'ls Sants no son homens;
tots son iguals, tots son Sants.—
La muller somriu mirantse'l,
y en mîg d' aquell escampall
de papers y de joguinas,
un bes uneix als germans,
Despres, tots junts, ab un mico,
una nina y un cavall,
van á pendre xacolata,
rihent y xerratajant;
y al preguntar la minyona
als amos, que 'ls han portat
los Reys, tots dos li responen:
— Un xich de felicitat.

NOTAS

Duptant hem estat per llarch temps sobre la conveniencia de posar notas al present llibre, y á no haver arribat á la fi de la seva impressió, potser no haguessem pres encara cap definitiva resolució. Lo just temor de no sabernos aturar al degut límit de lo que permet una publicació de la índole d' aquesta, respecte á la presentació de comprovants als fets que en sas páginas se llegeixen, nos ha tingut vacilant ben llarga temporada, y si 'l perill de que se'ns culpás de panegiristas de gestas que, quan no la historia, almenys alguns dels que la escriuhuen las rebujan, nos ha mogut á pendre la ploma pera declinar tota responsabilitat histórica en los il-lustrats escriptors que 'ns han trasmès, ab ajuda de la imprenta, los fets que constituheixen lo passat dels pobles de la antiga corona d' Aragó.

Cap dels aconteixements que narrem es d' invenció nostra. Quan no la vera historia, la carinyosa tradició ha inspirat aquestas senzillas narracions, y com nosaltres opinem que la tradició no es més que la idealisació popular, més ó menos estremada, de certs fets que han gosat lo privilegi de moure l' interès, si no 'l sentiment, d' una sèrie de generacions que se 'ls han anat trasmetent y trasformant á la vegada; d' aquí que no tingam per pecat de lesa historia l' haver cercat alguna volta assunto per los nostres romansos, en las maravellosas gestas de l' antigor, peró sempre amparantnos en l' autoritat dels nostres més renomenats autors, com indiquem en cada una de las composicions de aquesta colecció. No es una obra de historia, sino una obra inspirada en ella, la qu' hem volgut escriure, y 'l que fem viure y parlar á certs personatges, animant quadros de veritat més ó menos discutible, ho tenim en aquesta ocasió per tan escusable, que 'ns curem d'

escrúpuls, pensant que hi há encara en aquestos temps de Deu qui posa en tela de judici la existencia del capitost dels hèroes del romancer castellá.

Alguns fets hi hán en las nostras crónicas que avuy dia 's rebujan per falta de comprovants d' irrecusable autenticitat, peró també es cert que algunas voltas se desvirtuan las páginas dels nostres senzills cronistas, deixant d' acompanyar á las negacions lo que 's trova de menos en las afirmacions d' aquells, rebujant la veritat de fets que tal volta l' exés de bona fè ab que 'ns han sigut trasmesos los ha arribats á fer sospitosos. La candidés, la simplicitat y l' enardiment de Muntaner, Pujadas, Feliu y altres dels nostres historiadors, ho prenem nosaltres per amor á la terra, per esperit de nacionalitat, per catalanisme y aixó, deixant per entès que no 'n farèm may lo pretest de cap mena d' inculpacions, es lo únich que se 'ns feya imprecindible trovar per donar una mica de vida als nostres romansos. Aixó sentat, passèm á las notas y deixèm lo demés á la crítica, si es que á ocuparse arriba d' aquest llibre.

Página 17. Eularia. De tots los escriptors que han fet l'apología de aquesta mártyr del cristianisme, no n' hi há un que discrepe ab nosaltres en res de lo que dihem d' ella. Algun temps s' havian confosas la Eularia barcelonina ab la de Mèrida, duptantse si realment n' hi havia hagut més d' una. També s' havia sostingut que la barcelonina era nadiuha del poble de Sarriá. Avuy dia queda provat que las Eularias foren duas, sent la catalana de Barcelona, y que si en lo temps de la seva mort vivia á Sarriá, d' hont vingué á Barcelona á cercar la palma del martiri, fou per haverse retirat allí la seva familia volent sustraure's á la persecució del Pretor Daciá. Flores: *España Sagrada*. Bofarull: *Historia de Catalunya*.

Pág. 25. Otger. Personatge es aquest sobre'l qual no han pogut los nostres historiadors posarse d' acort. En gran número son los que creuhen en la seva existencia, que consignan los alts fets d' heroisme que portá á cap y, algun d' ells, narra tota la seua vida seguintlo, tantost pas per pas, desde la naixensa á la mort, esforsantse en donar las rahons qu' im-

pulsarlo pogueren á expatriarse y passar á Catalunya. Aquestos autors son desmentits per altres que, al negar rotundament la existencia del hèroe llegendari, y la dels nou barons que al séu entorn s' aplegaren, los motejan de lleugers y cándidos; peró la veritat es que al excluir de la historia á Otger y als nou barons de la fama, no hi há modo d' omplir lo buyt que en ella deixan; ni al esplicar certs fets d' aquella època, que admeten per verídichs, no donan á coneixer los capitans que á cap los portaren.

Qu' es apócrif l' epitafi de la tomba d' Otger en Sant Andreu d' Aixelada, que en Pujadas y altres autors donan á coneixer? En hora bona que ho sia, perquè sinó hi ha rahó de més pes que aquesta per negar la existencia d' Otger y los séus companys, quedan los epitafis d' Ataulfo y d' en Rodrich, també apócrifs, sens desvirtuar per aixó en lo més mínim los fets d' un y altre Rey, admesos de tots los historiadors que han escrit de la nostra Espanya.

Aquest nos sembla á nosaltres un dels cassos en que es poch menys que impossible lo deslindament entre lo que pertany á la historia y lo que de aquesta haja idealisat la tradició.

PÁG.ª 34. ROMANSOS DEL COMTE DE BARCELONA RAMON BERENGUER LO VELL. Cap divergencia hi há entre 'ls autors que parlan dels fets que narrem en aquestos romansos. Per lo que dihem d' en Pere Ramon y de la Comtesa Blanca, vèja's lo que diu PRÓSPERO DE BOFARULL en sos *Condes Vindicados*.

PÁG.ª 42. LA COMTESA MAHALTA. Tampoch hi há res repulsiu, históricament parlant, en aquesta composició. Es per demés nomenar autors, perquè 'ls hauriam de citar en llarch número.

PÁG.ª 52. N' ARMENGOL DE LAS ANELLAS. MONFAR y ZURITA, son los autors en que més nos hem fixat al examinar aquesta composició. Es digne de notarse la semblansa del fet més heróich del Comte d' Urgell, ab el que portá á cap en Perez del Pulgar durant lo siti de Granada pels Reys Católichs. Dignes son los dos d' elogi; mes, com las páginas de la nostra historia (parlem de la de Catalunya) son per molts historiadors

poch menos que lletra morta, se desfan en llohansas per la empresa del segon y deixa en tot oblit la del primer, sent aixis que 'l precedí de sigles. Quina llástima que no s' haja pogut motejar de tradició l' arrancament de las anellas per 'l Armèngol d' Urgell!

Pág.ª 60. La Emperatriu Berenguera. Fou aquesta senyora filla del Comte de Barcelona Ramon Berenguer III, y de sa esposa Dolsa de Provensa, al passar á compartir lo trono de Castella ab l' Emperador Alfons VII, sigué tan ben rebuda dels súbdits de aquest monarca y tan celebrada la seva hermosura, què prengueren costum d' anomenar per Berenguelas á las noyas més agraciadas. L' assunto d' aquesta composició pot llegirse en Masdeu, Gebhart, Lafuente y altres.

Pág.ª 67. Lleyda Catalana. Vèja's l' obra *Apuntes de Historia de Lérida* por D. José Pleyán de Porta, que reasumeix tot lo que referent á la reconquista de la dita ciutat, han escrit los nostres historiadors, verament confirmat per los documents existents en los arxius de la corona d' Aragó, del municipi de Lleyda y de la catedral de la mateixa ciutat. Lo siti que l' arrencá de la dominació dels árabes, durá quatre mesos, desde mitjans Maig al 24 de Octubre del any 1149, en que fou rendida; fenthi lo Comte vencedor sa triumfal entrada lo 26, ó sia dos dias després. La fetxa de las bodas del Comte Ramon Berenguer ab la Reyna d' Aragó donya Petronilla, no ha pogut fins al present determinarse; tant sols se sab que la ceremonia tingué lloch á Lleyda á principis del any següent al de la reconquista, per haver ja cumplert á las horas donya Petronilla la edat de 15 anys, y trovarse per consegüent en estat núbil. Pujadas consigna que ab motiu d' aquellas bodas, celebrá la ciutat unas molt espléndidas festas.

Ab los *Comentaris de Juli César* á la má, no es encara avuy gens dificil á Lleyda, reconeixer lo lloch hont plantaren sas respectivas tendas César y 'ls capitans de Pompeyo, y la tradició refereix que 'l Comte de Barcelona fixá la seva en lo mateix emplassament de la del vencedor romá.

Pág.ª 75. Lo Castell del Puig. *La Crónica del Rey En Jaume*, la *Historia de Valencia* d' en Vicens Boix, y l' obra

del baró Ch. de Tourtoulon, están contestes las tres, en lo qu' es assunto d' aquesta composició.

Pág.ª 83. La Ferida del Rey Jaume. Vèja's per aquesta composició lo que dihem en la nota anterior.

Pág.ª 90. La Conversió d' en Lull. Per novelesch que semble lo fet qu' es objecte d' aquesta narració, es enterament históric, fins en sos més insignificants detalls. La interessant figura del filosop mallorquí ha mogut la crítica y la historia á cercar los més nimis incidents de la seva ajitada vida, la qual es avuy dia tan coneguda com la dels personatges moderns que més han preocupat la opinió pública. Véjanse entre altras las següents obras: *Varones Ilustres de Mallorca*, d' en J. M. Bover, *Recuerdos y Bellezas de Mallorca* d' en Piferrer, *Museo Balear*, J. M. Quadrado, y la *Biografía d' en Ramon Lull* per en Geroni Rosselló.

Pág.ª 99. La Crema de Peralada. Prenem lo fet qu' es assunto d' aquesta composició, tal com lo conta en sa bella crónica lo cavaller Desclot, confirmat per altres historiadors.

Pág.ª 105. Lo Combat de Cadaqués. Vèja's la nota anterior.

Pág.ª 114. Muntaner en Orient. La may prou celebrada *crónica* del protaganista d' aquestos romansos, y la no menos digna d' elogi *Expedicion de los Catalanes y Aragoneses contra Turcos y Griegos*, d' en Francisco de Moncada, dos monuments de las llenguas espanyolas (catalana y castellana) son los únichs autors qu' hem tinguts presents al escriure aquesta composició. En ella, potser trove lo lector algun ressabi del llenguatge de la crónica catalana; aixis com també en altras de las composicions d' aquesta colecció, certas paraulas ó maneras de dir propias dels llochs hont aconteixeren los fets, ó be dels autors que 'ls refereixen. Nótense en aquesta composició, la defensa de Galípol per las donas y la destrucció de las naus, fets per molts historiadors poch menos que oblidats, y que quan més modernament los han imi-

tats altres pobles y altres hèroes, los han trovats dignes de ser enaltits á tota ponderació. Com en Muntaner historiador, no deixa de tenir molts detractors, bona sort ha tingut que en Moncada confirmés sos dictats, si no possible fora que vejessem calificadas de rondallas sas bellas narracions de l' esfondrament de las naus y la defensa de Galípol contra 'ls genovesos.

PÁG.ª 124. REY Y LLEY. *La Crónica d' en Pere IV d' Aragó*, y l' *Historia de Valencia* d' en VICENS BOIX, consignan lo fet que motiva aquesta composició, lo qual ha d' haver contribuhit poderosament á que 'l Rey d' Aragó Anfos IV, se guanyés lo bell sobrenom de Benigne, que la posteritat ha volgut concedirli. També hi há en aquesta composició, aixis com en la següent, alguna cosa que recorda 'l text de la *crónica* d' en *Pere 'l Ceremoniós*.

PÁG.ª 128. LLUYTA DE REYS. Es per demés en aquesta nota citar autors, perquè del assunto d' aquestos romansos ne parlan quasi tots los que han escrit de la nostra historia; sols es d' observar, respecte á la CRÓNICA real, que no sempre se trovan en ella la veritat dels sentiments que mogueren al séu autor á portar á cap certs fets, y aixó que á voltas es tan francament esplícit que ralla hasta 'l cinisme.

PÁG.ª 138. LO PARLAMENT DE CASP. Son en llarch número los autors que han escrit del Parlament de Casp; per lo que respecte al criteri que 'ns ha guiat, al compondre aquest romans, vèja's lo que diuhen ZURITA, BOFARULL y altres tan poch sospitosos de parcialitat com aquestos.

PÁG.ª 142. LO VECTIGAL DE LA CARN. *Historia de Fivaller*, treta del *Llibre de algunes coses assenyalades succeides en Barcelona y atres parts*, publicada per en Pere Nanot, en la revista catalana *Lo Gay Saber*.

PÁG.ª 148. LO PRÍNCEP DE VIANA QUINTANA: *Vida del príncipe de Viana*, CUTCHET: *Catalunya Vindicada*, ZURITA, BALAGUER y altres.

PÁG.ª 157. LO DERRER PALLARS. BALAGUER: *Historia de Cataluña*. Aquest autor compendia en la seva obra, tot lo que de n' Huch de Pallars han dit diferents historiadors, y com algú ha posat reparos á la veritat dels fets que en aquesta composició narrem, remitim al lector curiós á BALAGUER, y en ell trovará las citas en que s' apoya, totas ellas fácils de comprovarse.

PÁG.ª 164. JOAN BLANCA. Las obras *Títols de honor* de n' ANDREU BOSCH y la *Historia de Cataluña* de en VÍCTOR BALAGUER, son las fonts d' ahont hem tret l' assunto d' aquesta composició, lo qual certament no ha donat poch que parlar. Nosaltres en un fet de tanta importancia, no farèm més que copiar unas curtas rallas de la *Historia del Roselló*, d' en JEAN GAZANYOLA, autor sumament respectat per la crítica imparcial. Després de narrar lo fet heróich de en Joan Blanca, tal com lo dona á coneixer n' ANDREU BOSCH, y de trasladar los principals arguments dels impugnadors d' aquest, acaba dihent: «Cependant, ce fait n'a pas été avancé sans quelque fondement par André Bosch, qui ecrivait au commencement du XVII.e siècle: il nous a montré Jean Blanca jetant, du haut des remparts, son poignard aux Français, qui menaçaient d' egorger son fils s' il ne livrait la place. En effet, dans les registres de Bonfil, notaire contemporaint á Perpignan, où l' on trouve quelques dates fort exactes des évènements de ce temps, on lit: Aujourd'hui, jour du sainte Luce (13 décembre) on a exécuté dans le chateau, D. Bernard d' Oms, et le fils de Jean Blanca. Ce malhereux jeune homme, victime de l' attachement de son père á la cause nationnale, perit presque sous ses yeux, puisque J. Blanca, etait enfermé dans Perpignan.»

Quina sort que en Gazanyola siga francès!

PÁG. 169. LAS GERMANDATS DE MALLORCA. VICENTE MUT: *Historia general del Reyno de Mallorca*, VÍCTOR BALAGUER: *Historia de Cataluña y de la Corona de Aragon*. Forsa temps després de escrita la composició á que se refereix aquesta nota, nos ha vingut á las mans l' opúscul: *En Joanot Colom, discurs Históricb, fet á sa associació de católichs*, escrit en mallorquí per JOSEPH MARÍA QUADRADO, (Palma. Imprenta de Felip Guasp y Vicens, 1870), lo qual judica á en

Joan Colom, ab un criteri completament opost al dels dos autors primerament citats. Molt bon concepte 'ns mereix lo sabi arxiver de Mallorca; mes, com en aquella illa existeix fa sigles una causa, no volem anomenarla, que preocupa y afosqueix á voltas las més claras inteligencias, temem, per las circunstancias en que fou escrit lo citat opúscul y l' acritut de la forma qu 'en tot ell se nota, no siga, més que una disertació histórica, un verdader discurs de propaganda política.

PÁG.ª 176. VICENS PERIS. VICENS BOIX: *Historia de Valencia.*

PÁG.ª 184. LO RECTOR DE VALLFOGONA. Vèjanse las obras y 'ls biógrafos del celebrat poeta.

PÁG.ª 192. PAU CLARIS. MELO, FELIU Y BALAGUER, son los autors qu' hem tingut més en compte al escriure aquestos romansos.

PÁG.ª 206. LO GRAN SITI DE LLEYDA. Vèjanse los autors citats en la nota anterior.

PÁG.ª 214. LA MORT DEL DERRER CONCELLER EN CAP. L' assunto d' aquesta composició l' hem tret de la *Historia del memorable sitio y bloqueo de Barcelona,* deguda á la ploma y al patriotisme del Pbre. en MATEU BRUGUERA. Aquells dels nostres lectors que vulgan coneixer tot lo que sufrí la ciutat dels comtes, en defensa de sos furs y de las llibertats catalanas, llegescan aquesta interessantíssima obra, y pendrán coneixement de fets y de documents fins avuy dia del públich desconeguts, salvats tal volta d' un etern oblit, per la meritosa diligéncia y provat catalanisme de en MATEU BRUGUERA.

PÁG.ª 222. LA RETIRADA DEL NORT. TORENO, LAFUENTE y altres.

PÁG.ª 228. LA JORNADA DEL BRUCH. Es per demés cercar en los historiadors de la guerra de la independencia lo nom del héroe que menava als sometents en la jornada del Bruch;

no se sabí que n'hi hagués d' altre que l' esperit patri. Diferents son los pobles y vilas que enviaren sos sometents al Bruch, y tots reclaman per un de sos fills la gloria del capitost de la jornada, mes ningú ha pogut provar que tal ó qual individuo fes més que 'ls altres combatents, ja que l' impuls, la energía y l' heroisme fou en tots igual. Si en la lluyta 's desplegá una bandera fou la del Sant Cristo d' Igualada; si hi ressoná un timbal, fou lo dels congregants del Dolors, de Sant Pedor; si hi hagueren capitans, ho foren los que tenian espasa; soldats, tots ho foren; generals, ningú.

Y á pesar d' això triomfaren, y al triomfar del enemich, no sols venceren als invencibles, sinó que salvaren provincias enteras, y foren tals los resultats de la anomenada «acció» del Bruch, que moltas cèlebres «batallas» no 'ls han tinguts tan importants ni de tanta trascendencia.

Pag.ª 234. L' Inmortal Alvarez. Res tenim á dir d' aquesta composició, qual assunto es prou conegut.

Pag.ª 242. Lo Capita Massanas. Adolfo Blanch: *Historia de la Guerra de la Independencia*, V. Balaguer: *Historia de Cataluña*, Emilio Grahit: *Memorias y noticias para la historia de la villa de Sant Feliu de Guixols*.

Pag.ª 253. La Bonaventura. La costum d' anar á pendre la Bonaventura es general en tota Catalunya; mes aquesta composició es filla de la impressió que 'ns produhí la nit de Sant Joan en un poble del Montseny.

Pag.ª 259. Las Vistas. Costum de la part alta de la provincia de Tarragona.

Pag.ª 266. Ball de Garlandas. Costum dels pobles del Llobregat y del Panadès.

Pag.ª 275. La Professó dels Enamorats. Ab poca diferencia de com la deixem descrita, tenia lloch aquesta professó allá á l' any 20 del present sigle á Barcelona. Encara avuy dia 'ls nostres avis la recordan ab fruició.

PAG.ª 280. L' ANADA A NURIA. Es tan popular lo motiu de moltas de las anadas que 's fan á Nuria, qu' es per demés l' escriure'l, tant més quant la virtut de l' olla que 's guarda en aquell santuari es prou coneguda á Catalunya, al Rosselló y fora y tot d' una y altre.

PAG.ª 286. LA PASSADA DELS REYS. Aquesta costum es general y antiquíssima en tota Catalunya, y ab semblansa de llarchs sigles de durada.

FI DE LAS NOTAS.

TAULA

Páginas.

ROMANCER DE COSTUMS

